

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Αναλυτική έκθεση
Οι εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο της χώρας
Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2016**

Υπεύθυνος Έδρας:
Ηλίας Κουσκουβέλης
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
Κοσμήτορας Σχολής Κ.Α.Ε.Τ.

Μάρτιος 2016

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων.....	3
Αρκτικόλεξα	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1. ΤΟΥΡΚΙΑ	9
Πολιτικές εξελίξεις	9
1.1. Η εσωτερική πολιτική σκηνή	9
1.1.1. Μειτεκλογικές προκλήσεις: η μετάβαση στο προεδρικό σύστημα.....	9
1.1.2. Κουρδικό	10
1.1.3. Ασφάλεια	14
1.1.4. Ελευθερία λόγου, δημοσιογράφοι και ακαδημαϊκοί	17
1.1.5. Περί διαφωνιών Ερντογάν-Νταβούτογλου.....	18
2. ΤΟΥΡΚΙΑ	20
Οικονομικές εξελίξεις και ζητήματα τεχνολογίας.....	20
2.1.1. Σύνοψη οικονομικής κατάστασης	20
2.1.2. Οικονομική πρόβλεψη.....	21
2.1.3. Αμυντικές δαπάνες της χώρας	23
2.2.1. Σύγκριση αμυντικών δαπανών κρατών-μελών ΝΑΤΟ (2008-2015)	25
2.2.2. Κυβερνοασφάλεια (Τουρκία και διεθνώς).....	28
3. ΤΟΥΡΚΙΑ και ΜΕΙΖΩΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ.....	31
3.1. Σχέσεις με Αραβικές χώρες	31
3.1.1. Συρία (Κούρδοι της Συρίας).....	31
3.1.2. Αίγυπτος	34
3.1.3. Σαουδική Αραβία	35
3.2. Σχέσεις με μη Αραβικές χώρες	36
3.2.1. Ισραήλ	36
3.2.2. Σομαλία	38
4. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΡΩΣΙΑ.....	40
5. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ Ε.Ε. και ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ της.....	42
5.1. Σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση (προσφυγικό).....	42
5.2. Ελλάδα	43
6. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ Η.Π.Α.	46
6.1. Επίσκεψη Μπάιντεν στην Τουρκία.....	47

6.2. Επίσκεψη ΜακΓκούρκ στο Κομπάνι	49
6.3. Έναρξη τουρκικών βομβαρδισμών εναντίον των Κούρδων της Συρίας	51
6.4. Τρομοκρατικές ενέργειες στην Τουρκία – Εκκευρία στη Συρία	53
7. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ, ΤΟΥΡΚΙΑ και ΝΑΤΟ	58
8. ΜΕΙΖΩΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	64
8.1. Συρία.....	64
8.2. Ιράν.....	65
8.3. Αίγυπτος	66
8.4. Λίβανος	66
8.5. Η Κίνα στην περιοχή.....	67
9. ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	69
9.1. Βουλγαρία	69
9.1.1. Εξωτερική πολιτική: απέλαση Τούρκου διπλωμάτη	69
9.1.2. Ηγεσία του Κ.Δ.Ε. και η εμπλοκή της Άγκυρας.....	69
9.1.3. Ψήφισμα Κοινοβουλίου για νομικά μέτρα εναντίον της Ελλάδας.....	72
9.2. ΠΓΔΜ: μετάθεση εκλογών	72
9.3. Σερβία: προκήρυξη πρόωρων εκλογών	74
9.4. Κοσσυφοπέδιο: επεισοδιακή εκλογή νέου Προέδρου	75
10. ΕΝΕΡΓΕΙΑ	76
11. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ	79
11.1. Ελλάδα	79
11.2. Κύπρος	81
12. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	84

Επιστημονική ομάδα

1. Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, υπεύθυνος Έδρας
2. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Πειραιά [Τουρκία (πολιτική, οικονομία, Κουρδικό) Μέση Ανατολή, Οικονομία], μέλος συντακτικής ομάδας
3. Φωτεινή Μπέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Ευρωπαϊκά θέματα)
4. Γεώργιος Χρηστίδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Βαλκάνια)
5. Παναγιώτης Κοντάκος, Επίκουρος Καθηγητής, UCLan-Cyprus (Οικονομικά)
6. Νικόλαος Βασιλειάδης, Λέκτορας, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Τουρκία, Βαλκάνια, επιμέλεια), μέλος συντακτικής ομάδας
7. Αθανάσιος Μποζίνης, Λέκτορας, Τμήμα ΟΔΕ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα κυβερνοχώρου)
8. Κωνσταντίνος Ζάρρας, Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Ισραήλ, Συρία, Λίβανος)
9. Σπυρίδων Κατσούλας, Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστημίου Reading, (σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ)
10. Σπυρίδων Πλακούδας, Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστημίου Reading, μεταδιδακτορικός ερευνητής της Έδρας ΓΕΕΘΑ στις Στρατηγικές Σπουδές 'Θουκυδίδης' (Κουρδικό)
11. Στυλιανή Γεράνη, υποψήφια διδάκτωρ Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (ΝΑ Μεσόγειος)
12. Μιχαήλ Μαθιουλάκης, απόφοιτος μεταπτυχιακού Τμήματος ΔΕΣ στις «Διεθνείς Σπουδές», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα ενέργειας)

Οι απόψεις που εκφράζονται ανήκουν στη συντακτική ομάδα και δεν απηχούν απόψεις του ΓΕΕΘΑ. Η επιστημονική ευθύνη για το σύνολο του κειμένου ανήκει στον υπεύθυνο της Έδρας.

Αρκτικόλεξα

Δ.Κ.	Δημοκρατικό Κόμμα (D.P.)
Δ.Κ.Λ.	Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (H.D.P.)
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ι.Κ.	«Ισλαμικό Κράτος»
Κ.Α.Π.	Κουρδική Αυτόνομη Περιοχή
Κ.Δ.	Κόμμα Δικαιοσύνης (A.P.)
Κ.Δ.Α.	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (A.K.P.)
Κ.Ε.	Κόμμα Ευτυχίας (S.P.)
Κ.Ε.Δ.	Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (M.H.P.)
Κ.Ο.Δ.	Κόμμα του Ορθού Δρόμου (D.Y.P.)
Κ.Φ.Ι.Ε.	Κόμμα Φιλίας, Ισότητας και Ειρήνης (D.E.B.)
Ο.Ι.Σ.	Οργανισμού της Ισλαμικής Συνεργασίας (O.I.C.)
Ρ.Λ.Κ.	Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (C.H.P.)
Τ.Ε.Δ.	Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις (T.S.K.)
ΑΦΕΤ	Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Ε.Κ.
Επαναστατικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Κόμμα-Μέτωπο	
Μ.Ι.Τ.	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών [Τουρκίας]
Ρ.Κ.Κ.	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
Ρ.Υ.Δ.	Κόμμα Δημοκρατικής Ενότητας (Κούρδοι Συρίας)
ΤΑΝΑΡ	Υπερ-Μικρασιατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου»
Υ.Ρ.Γ.	Μονάδες Προστασίας Πολιτών (στρατιωτικός βραχίονας Ρ.Υ.Δ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανά χείρας υπόμνημα έχει στόχο την επισκόπηση των σημαντικότερων γεγονότων που έλαβαν χώρα στην Τουρκία και τη Μέση Ανατολή κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2016. Συγκεκριμένα μελετά, πρώτον, τις εξελίξεις στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας, και δεύτερον, τις εξελίξεις στην Μέση Ανατολή. Πέραν αυτών, εξετάζονται στο παρόν και άλλα σημαντικά θέματα, όπως εκείνα ευρωπαϊκής ασφάλειας, των εξελίξεων στα Βαλκάνια και στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο – θέματα τα οποία ασφαλώς αφορούν και επηρεάζουν τη χώρα μας.

Οι εξελίξεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας την περίοδο αυτή, φέρουν τα σημάδια των πολιτικών αναμόχλευσης των παθών που εφαρμόστηκαν μετά την 7^η Ιουνίου 2015 στην χώρα. Μολονότι το κυβερνών κόμμα (Κ.Δ.Α.) διαθέτει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, οι παρεμβάσεις του Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, στα ζητήματα της εκτελεστικής εξουσίας, δυσχεραίνουν το έργο του. Αυτό οφείλεται και στον στόχο που έχει θέσει ο Πρόεδρος για αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος σε Προεδρικό, προκειμένου να ασκεί πληρέστερη εξουσία.

Οι πολιτικές εκφοβισμού που ακολουθήθηκαν από το κυβερνών κόμμα εις βάρος των Κούρδων της Τουρκίας, οδήγησε στη δημιουργία αντιστάσεων και αναζωπύρωσης του κουρδικού αγώνα στην Νοτιοανατολική Μικρά Ασία. Η αντίσταση αυτή έλαβε έντονη μορφή, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να αναγκαστεί να επιβάλει στρατιωτικό νόμο σε αρκετούς νομούς της περιοχής και να δεσμεύσει δυνάμεις ασφαλείας. Επιπλέον, οι κουρδικές οργανώσεις προέβησαν και σε αυτοκτονικές επιθέσεις δημιουργώντας συνθήκες ανασφάλειας και χάους. Απόρροια της ευρύτερης καταπίεσης που ασκείται στην χώρα είναι και οι διώξεις που δέχονται οι δημοσιογράφοι και οι διανοούμενοι της χώρας. Οι καταπίεσεις αυτές δεν πέρασαν απαρατήρητες διεθνώς με συνέπεια την διεθνή κατακραυγή

και τις ακυρώσεις σημαντικών επιστημονικών εκδηλώσεων που είχαν προγραμματιστεί να λάβουν χώρα στην Τουρκία.

Αναφορικά με τα θέματα εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, το υπόμνημα αυτό ασχολείται με τις εξελίξεις στην Μέση Ανατολή, όπου οι σχέσεις της Άγκυρας με τη Δαμασκό, το Κάιρο, και το Τελ Αβίβ παραμένουν στάσιμες. Οι εξελίξεις στη Συρία και η πιθανότητα συμμετοχής των Κούρδων της Συρίας στις διεθνείς διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε. στην Γενεύη, ασκούν πιέσεις στην Άγκυρα δεδομένης της αντιπολιτευτικής στάσης της Ρωσίας. Οι σχέσεις με το Κάιρο παραμένουν αρνητικές, λόγω επιλογής της Άγκυρας στην μη αναγνώριση της νέας πολιτικής και κυβερνητικής κατάστασης που προέκυψε. Το ίδιο ισχύει και για τις σχέσεις με το Ισραήλ, με το οποίο ξεκίνησε συνομιλίες ομαλοποίησης των σχέσεων τους. Η επιμονή της τουρκικής ηγεσίας για την άρση του αποκλεισμού της Γάζας υπονόμωσε την διαδικασία ομαλοποίησης. Σημαντική εξέλιξη, ωστόσο, σημειώθηκε στις σχέσεις της Άγκυρας με το Ριάντ. Οι δύο χώρες συμφώνησαν να διεξάγουν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, προκειμένου να επέμβουν, αν χρειαστεί, στη Συρία εναντίον του λεγόμενου Ισλαμικού Κράτους.

Οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα επίσης σημαντικό σημείο που αφορούν την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Τα αιτήματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το μεταναστευτικό, που ζητά μεγαλύτερες δεσμεύσεις από την Άγκυρα και κυρίως προσήλωση στα συμφωνηθέντα, αποτελούν σημαντικά ζητήματα που αξίζουν προσοχής. Στην ενότητα της Ανατολικής Ευρώπης εξετάζονται οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Ρωσία, οι οποίες περνούν μια βαθιά κρίση λόγω του Συριακού. Άλλο σημαντικό σημείο στην εξωτερική πολιτική της χώρας είναι αυτό με την Ελλάδα, όπου μελετούνται οι διεκδικήσεις και οι προκλητικές πολιτικές της Άγκυρας που αυξήθηκαν κατακόρυφα από την αρχή του έτους.

Στην πολύπλοκη αυτή εικόνα των διπλωματικών σχέσεων της χώρας βεβαίως σημαντική θέση κατέχουν οι σχέσεις με τις Η.Π.Α., οι οποίες

ακολουθούν ανεξάρτητη πολιτική από την Άγκυρα στο θέμα του συνασπισμού εναντίον του Ι.Κ., θεωρώντας σημαντικούς δρώντες σ' αυτή την υπόθεση και τους Κούρδους της Συρίας (P.Y.D.), τους οποίους η Τουρκία θεωρεί τρομοκράτες. Η πολιτική της Άγκυρας στις ως άνω ενότητες είναι παράδοξη, καθώς παρά το αρνητικό περιβάλλον η νέο-οθωμανική ηγεσία της έχει θέσει ως στόχο κάτι αρκετά φιλόδοξο: την εγκαθίδρυση της τουρκικής ηγεμονίας στην Μέση Ανατολή που θα μπορούσε να οδηγήσει στην ανέλιξη κλίμακας στο διεθνές σύστημα.

Τέλος, γίνεται αναφορά σε ορισμένες εξελίξεις στην Μέση Ανατολή και ευρύτερα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, οι οποίες επηρεάζουν την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των πρωταγωνιστών της περιοχής με προεκτάσεις στο διεθνές σύστημα. Η σοβούσα κρίση στην Συρία και οι προσπάθεια έναρξης ειρηνευτικών συνομιλιών στην Γενεύη, η έναρξη της σταδιακής άρσης των κυρώσεων κατά του Ιράν και η διαφαινόμενη ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ Τεχεράνης και Δύσης, και οι πρωτοβουλίες της Αιγύπτου στην Ανατολική Μεσόγειο, σε συνδυασμό με τις πρωτοβουλίες Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου, συνιστούν ορισμένα από τα θέματα αυτά.

Η μελέτη της σύγχρονης τουρκικής και μεσανατολικής πραγματικότητας συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση και αντίληψη της υψηλής στρατηγικής της Άγκυρας. Οι εξελίξεις εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής στις οποίες γίνεται αναφορά εδώ, αποτελούν εκφάνσεις αυτής της στρατηγικής με την οποία αξίζει να εξοικειωθεί κανείς.

1. ΤΟΥΡΚΙΑ

Πολιτικές εξελίξεις

1.1. Η εσωτερική πολιτική σκηνή

Η τουρκική εσωτερική πολιτική σκηνή την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2016 περιστράφηκε κυρίως γύρω από την αλλαγή του πολιτικού συστήματος, το Κουρδικό, καθώς και ζητήματα ασφάλειας.

1.1.1. Μετεκλογικές προκλήσεις: η μετάβαση στο προεδρικό σύστημα

Η εκλογική επιτυχία του Κ.Δ.Α. την 1^η Νοεμβρίου 2015, η οποία επισφράγισε τις προσπάθειες της ισλαμικής παράταξης, επιβεβαίωσε την δεσπόζουσα θέση ισχυρών πολιτικών προσωπικοτήτων στα πολιτικά πράγματα της Τουρκίας. Η επιθυμία του Προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν να ισχυροποιήσει ακόμη περισσότερο τη θέση του στο πολιτικό σύστημα, επανήλθε στο προσκήνιο πιο έντονα μετά την εκλογική επικράτηση του Κ.Δ.Α. Η δρομολόγηση, ωστόσο, της μετάβασης στο προεδρικό σύστημα δεν είναι εφικτή με την υπάρχουσα κατανομή εδρών στο κοινοβούλιο, καθώς το κυβερνών κόμμα δεν έχει τις απαραίτητες έδρες για την άμεση συνταγματική αναθεώρηση, αλλά ούτε υπάρχουν προοπτικές συνεργασίας με κόμματα της αντιπολίτευσης. Η αντιπαράθεση με το κουρδικό στοιχείο, όξυνε τα πνεύματα και οδήγησε σε βίαιες συγκρούσεις μεταξύ δυνάμεων ασφαλείας και κουρδικών πληθυσμών που διεκδικούν την αυτονομία τους σε ένα πιο δημοκρατικό σύστημα που να παρέχει ίσα δικαιώματα στις μειονότητες. Η συρρίκνωση της εκλογικής δύναμης της άκρας δεξιάς, η οποία προκλήθηκε από την απορρόφηση σημαντικού μέρους των ψηφοφόρων της από το ισλαμικό κόμμα, έχει καταστήσει επισφαλή της θέση του ηγέτη των Γκριζών Λύκων. Οι απώλειες ψηφοφόρων έχουν συμβάλει στην αλλαγή

κλίματος στο κόμμα του, εξέλιξη που τον αναγκάζει να είναι πολύ προσεκτικός στις σχέσεις του με την εξουσία.

Εξίσου δυσχερείς είναι οι συγκυρίες και για τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, μετά την αδυναμία του κεμαλικού κόμματος να πετύχει την υπέρβαση. Η αποτυχία του να προσελκύσει τις ευρύτερες μάζες που θα καθιστούσαν το κόμμα του πολυσυλλεκτικό προκάλεσε αντιδράσεις εσωκομματικών του αντιπάλων, οι οποίοι επιδιώκουν την ανατροπή του. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα αντιπαράθεσης και έντασης, λόγω του κλίματος τρομοκρατίας που έχει καλλιεργηθεί μετά τον Ιούνιο του 2015, η αντιπολίτευση θα δυσκολευόταν πολύ να εξηγήσει στους ψηφοφόρους και οπαδούς της παραχωρήσεις στην κυβέρνηση όσον αφορά το πολιτικό σύστημα. Αποτέλεσμα αυτής της διεγκυστίνδας ήταν η αξιωματική αντιπολίτευση να αποχωρήσει από την κοινοβουλευτική Επιτροπή που συστάθηκε για την συνταγματική αναθεώρηση.¹ Στην τρίτη συνεδρίαση της Επιτροπής, η αντιπολίτευση αποχώρησε με την αιτιολογία ότι αυτή δεν ήταν τίποτα άλλο παρά ένα σχέδιο της κυβέρνησης με στόχο την εγκαθίδρυση του προεδρικού συστήματος.

1.1.2. Κουρδικό

Μετά τα εκλογικά αποτελέσματα του Νοεμβρίου και τις δηλώσεις του Προέδρου του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Α. περί αυτονομίας των κουρδικών περιοχών, η τουρκική πολιτική ηγεσία συνεχίζει να διάκειται αρνητικά απέναντι στο εν λόγω κόμμα. Ο Ερντογάν, κατά την επιστροφή του από την Σαουδική Αραβία, δήλωσε στους δημοσιογράφους που τον συνόδευαν, ότι δεν πρόκειται να απαγορευτεί η λειτουργία του Δ.Κ.Α. Ωστόσο, σημείωσε ότι θα συνεχιστούν οι έρευνες εναντίον των συμπροέδρων του φιλοκουρδικού κόμματος, Σελαχαττίν Ντεμίρτας και Φιγκέν Γιουκσέκνταγ, και θα ζητηθεί η άρση της ασυλίας τους, προκειμένου να

¹ Βλ. *Milliyet*, 'CHP, Anayasa Uzlaşma Komisyonu masasından kalktı', 16.02.2016, <http://www.milliyet.com.tr/chp-anayasa-uzlasma-komisyonu/siyaset/detay/2195385/default.htm>, τελευταία πρόσβαση: 19.02.2016.

βελτιωθούν οι συνθήκες που διέπουν τον «αντιπρομοκρατικό αγώνα».² Οι δηλώσεις των συμπροέδρων, σύμφωνα με τον Τούρκο Πρόεδρο, είναι αντισυνταγματικές και θα πρέπει, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, οι βουλευτές, οι δήμαρχοι, κ.λπ., που τους παρέχουν στήριξη, να «πληρώσουν το τίμημα».³ Οι δηλώσεις του Ερντογάν υποδηλώνουν και την αγωνία του για την αντιμετώπιση του κουρδικού κινήματος, το οποίο διογκώνεται απειλητικά εναντίον τόσο της εξουσίας του όσο και της ενότητας και ακεραιότητας της χώρας. Οι πολυάριθμες έρευνες που έχουν ξεκινήσει ή εκκρεμούν στην δικαιοσύνη, αποσκοπούν ακριβώς στον εκφοβισμό της κουρδικής ηγεσίας, που αν επιτευχθεί θα μπορούσε να παρεμποδίσει την αυτόνομη δράση της.

Το κλίμα οξύνθηκε ακόμη περισσότερο, όταν ο επικεφαλής της Ένωσης Κουρδικών Κοινοτήτων (Κ.Κ.Κ.), Μουράτ Καράγιλαν, σε συνέντευξη που παραχώρησε σε τηλεοπτικό σταθμό (Sterk TV), επεσήμανε την ριζική αλλαγή που έχει επέλθει στην πολιτική της Άγκυρας απέναντι στους Κούρδους, η οποία, σύμφωνα μ' αυτόν, στοχεύει στην υπονόμευση και παγίδευση του Κουρδικού κινήματος.⁴ Ο Καράγιλαν απέδωσε την στάση αυτή της τουρκικής ηγεσίας στους φόβους που της έχει προξενήσει το ενδεχόμενο να επωφεληθούν οι Κούρδοι από τις διαφαινόμενες (συνοριακές) αλλαγές στην Μέση Ανατολή. Υπογράμμισε ακόμη ότι έχει ανακηρυχθεί αυτονομία σε 30 πόλεις της Τουρκίας, αντί των 3, που διαδίδουν τα τουρκικά μέσα. Τόνισε ακόμη ότι ο Κουρδικό λαός δέχεται επιθέσεις και πιέσεις από το Τουρκικό κράτος και ότι τα επιδιωχθεί εκδίκηση για τα

² Βλ. *Hürriyet*, 'HDP'lilere dokunulmazlığı kaldırma mesajı', 01.01.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/hdplilere-dokunulmazligi-kaldirma-mesaji-anayasal-suc-40034646>, τελευταία πρόσβαση 05.01.2016. Επίσης: *Today's Zaman*, 'Erdoğan says HDP leaders should 'pay price' for 'constitutional crime'', 02.01.2016, <http://www.todayszaman.com/national-erdogan-says-hdp-leaders-should-pay-price-for-constitutional-crime-408588.html>, τελευταία πρόσβαση: 05.01.2016.

³ Βλ. ο.π.

⁴ Βλ. *Birgün*, 'Murat Karayılan'dan açıklama: İntikam alınacak', 13.01.2016, <http://www.birgun.net/haber-detay/murat-karayilan-dan-aciklama-intikam-alinacak-100592.html>, τελευταία πρόσβαση 18.01.2016.

θύματα.⁵ Τέλος, σημείωσε ότι οι Κούρδοι επιθυμούν να ζήσουν ειρηνικά με τους Τούρκους, αλλά ελεύθεροι και όχι υπόδουλοι. Το σχέδιο «δημοκρατικής αυτονομίας» είναι, υπογράμμισε, μια πρόταση που θα μπορούσε να διασφαλίσει μια ειρηνική συνύπαρξη.

Η σύγκρουση στη νοτιοανατολική Τουρκία είχε μεταφερθεί εξ ολοκλήρου στις πόλεις ήδη από τα τέλη φθινοπώρου, καθώς η ορεινή τοπογραφία και το τραχύ κλίμα της περιοχής δεν ευνοούν το αντάρτικο υπαίθρου κατά τους χειμερινούς μήνες. Η σύγκρουση συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση σχεδόν σε όλη την διοικητική περιφέρεια της Νοτιοανατολικής Περιοχής της Ανατολίας (*Güneydoğu Anadolu Bölgesi*)⁶ κατά τον μήνα Ιανουάριο. Ολόκληρες πόλεις (π.χ., η Ιντίλ) ή συνοικίες πόλεων (όπως η συνοικία Σουρ στο Ντιάρμπακιρ) παραμένουν ακόμα υπό καθεστώς στενής πολιορκίας από τις κυβερνητικές ένοπλες δυνάμεις εδώ και μήνες.⁷ Παρά την κατακραυγή εντός και εκτός Τουρκίας για τα δεινά των αμάχων εξαιτίας των ασφυκτικών αποκλεισμών⁸ και τις καταγγελίες του HDP για εγκλήματα πολέμου εις βάρος των – κατά πλειοψηφία Κούρδων – αμάχων,⁹ οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των κυβερνητικών ενόπλων δυνάμεων συνεχίστηκαν ακατάπαυστα και, μάλιστα, εντάθηκαν με την αποστολή

⁵ Βλ. *Birgün*, ο.π. Βλ. επίσης: *Cumhuriyet*, 'Murat Karayılan'dan intikam yemini', 13.01.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/463261/Murat_Karayilan_dan_intikam_yemini.html#, τελευταία πρόσβαση 18.01.2016.

⁶ Ο χάρτης στην ακόλουθη ιστοσελίδα <http://www.imagopyrenaei.eu/portfolio/turkish-kurd-conflict/> απεικονίζει το εύρος των συγκρούσεων στη νοτιοανατολική Τουρκία από τον Αύγουστο του 2015 και εντεύθεν.

⁷ Η πόλη Τζιρζε, προπύργιο του PKK στο νομό [Sırnak](http://www.hurriyet.com.tr/icsileri-bakani-efkan-ala-cizrede-operasyonlar-bitti), υπέμεινε στενή πολιορκία από τις 4 Σεπτεμβρίου 2015 έως τις 11 Φεβρουαρίου 2016 – ότε και εκκαθαρίστηκε η τελευταία εστία αντίστασης εντός της πόλης. "İçişleri Bakanı Efkân Ala: Cizre'de operasyonlar bitti", *Hürriyet*, 11/2/2016. <http://www.hurriyet.com.tr/icsileri-bakani-efkan-ala-cizrede-operasyonlar-bitti-40053135>.

⁸ "Turkey: Onslaught on Kurdish Areas Putting Tens of Thousands of Lives at Risk", *Amnesty International*, 21.01.2016, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/turkey-onslaught-on-kurdish-areas-putting-tens-of-thousands-of-lives-at-risk/>

⁹ Το HDP κατήγγειλε πως οι κυβερνητικές δυνάμεις σκότωσαν εν ψυχρώ και εν συνεχεία πυρπόλησαν αμάχους που είχαν καταφύγει σε ένα υπόγειο κτηρίου για την προστασία τους εν μέσω εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στην πόλη Τζιρζε: "150 allegedly 'burned alive by Turkish military' during crackdown on Kurdistan Workers' Party (PKK)", *Russia Today*, 20/2/2016 <https://www.rt.com/news/332951-kurds-burned-alive-turkey/>. Βλ. επίσης *Cumhuriyet*, 'Cizre'de bodrum kati ve çevresine operasyon: Onlarca ölü', 07.02.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/477359/Cizre_de_bodrum_kati_ve_cenvresine_operasyon_Onlarca_olu.html#, τελευταία πρόσβαση 11.02.2016.

των ειδικών αντιπρομοκρατικών δυνάμεων (των *bordo bereliler*) στα τέλη Ιανουαρίου.¹⁰

Το σφυροκόπημα των πρόχειρων οχυρώσεων των ανταρτών από τις υπέρτερες ποιοτικά και ποσοτικά κυβερνητικές δυνάμεις και ο ερμητικός αποκλεισμός των πόλεων εν τέλει απέδωσε καρπούς. Στις 11 Φεβρουαρίου, η πόλη Τζιζρε του νομού Σίρνακ, η πόλη-σύμβολο της αυτονομιστικής δράσης, εκκαθαρίστηκε οριστικά – αφού πρώτα βέβαια ερημώθηκε και υπέστη τεράστιες καταστροφές. Ενδεικτικά, το Τουρκικό ΓΕΕΘΑ ανακοίνωσε πως εξουδετερώθηκαν 603 αντάρτες μεταξύ 14 Δεκεμβρίου 2015 και 11 Φεβρουαρίου 2016 εντός της πόλεως· αντιθέτως, το HDP κατήγγειλε πως 200 άμαχοι έχουν χάσει τη ζωή τους και πάνω από 100.000 άλλοι (από τον προπολεμικό πληθυσμό 120.000 ψυχών) έχουν ήδη ζητήσει καταφύγιο στις πέριξ περιοχές.¹¹ Στα τέλη Ιανουαρίου, το Τουρκικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΤΊΗV) δήλωσε σε αναφορά του πως 198 άμαχοι έχουν χάσει τη ζωή τους στη νοτιοανατολική Τουρκία από τις 14 Δεκεμβρίου 2015 και έπειτα.¹² Στα τέλη Ιανουαρίου 2016, η πόλη Σιλόπι του νομού Σίρνακ είχε επίσης τεθεί υπό πλήρη κυβερνητικό έλεγχο μετά από εβδομάδες μαχών.¹³ Οι συγκρούσεις πλέον έχουν περιοριστεί στις πόλεις Ντιάρμπακır, Νουσαϊμπίν και Ιντίλ.

Ο Ντεμίρτας περιόδευσε προ ημερών ανά την Ευρώπη ούτως ώστε να συγκινήσει την κοινή γνώμη για τις μάχες στην Τουρκία. Μάλιστα, στις 15 Φεβρουαρίου 2016 – την ημέρα δηλαδή της επετείου της σύλληψης του Οτσαλάν – ο Ντεμίρτας παρευρέθηκε σε εκδηλώσεις μνήμης στην Αθήνα συνοδευόμενος

¹⁰“Bordo Bereliler Sur'dan sonra Cizre'de görev yapmaya başladı”, *Aksam*, 20.01.2016 <http://www.aksam.com.tr/guncel/bordo-bereliler-surdan-sonra-cizrede-gorev-yapmaya-basladi/haber-482745>

¹¹ “Turkey Ends Military Operation in Kurdish Town of Cizre”, *The New Arab*, 11.02.2016 <http://www.alaraby.co.uk/english/news/2016/2/11/turkey-ends-military-operation-in-kurdish-town-of-cizre>

¹² Can Bursali: “TİHV'den 5 aylık Güneydoğu raporu: Sokağa çıkma yasaklarında en az 198 sivil öldü”, *T24*, 23.01.2016, <http://t24.com.tr/haber/tihvden-5-aylik-guneydogu-raporu-sokaga-cikma-yasaklarinda-en-az-198-sivil-oldu,325311>

¹³ “Turkey says military operations in Kurdish town of Silopi have ended”, *Rudaw*, 19.01.2016 <http://rudaw.net/english/middleeast/turkey/190120162>.

από τον Μούσλιμ, ηγέτη του P.Y.D.,¹⁴ ο οποίος διέψευσε κατηγορηματικά τις κατηγορίες της Άγκυρας περί συμμετοχής του P.Y.D. στη βομβιστική επίθεση της Κωνσταντινούπολης και δήλωσε πως η Τουρκία αναζητά ένα πρόσχημα ώστε να εισβάλει στη βόρεια Συρία εις βάρος του P.Y.D..

1.1.3. Ασφάλεια

Το κλίμα έντασης που καλλιεργήθηκε από τις πολιτικές τόσο της κυβέρνησης του Κ.Δ.Α. όσο και του Προέδρου της Τουρκίας, μετεκλογικά, επιδεινώθηκε με τις αυτοκτονικές και τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Τουρκία. Η απόφαση του P.K.K. να τερματίσει την μονομερή εκεχειρία ήδη από τα μέσα Δεκεμβρίου, επιβάρυνε ακόμη περισσότερο την κατάσταση.

Στις 12 Ιανουαρίου 2016 πραγματοποιήθηκε αυτοκτονική επίθεση σε ένα από τα πιο τουριστικά σημεία της Κωνσταντινουπόλεως, την πλατεία Σουλταναχμέτ. Η επίθεση κόστισε τη ζωή σε αρκετούς γερμανούς τουρίστες και αποδόθηκε σε Σύριο, ο οποίος φέρεται να ήταν μέλος του αυτοαποκαλούμενου Ι.Κ..¹⁵ Στο Ι.Κ. αποδόθηκε και η βομβιστική επίθεση σε σχολείο του νομού Κίλις, στην τουρκο-συριακή μεθόριο, στις 18 Ιανουαρίου 2016.¹⁶ Σύμφωνα με τις τουρκικές αρχές τα βλήματα προήλθαν από τη Συρία και συγκεκριμένα από περιοχές ελεγχόμενες από το Ι.Κ.. Με αφορμή το γεγονός αυτό οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις απάντησαν με ανάλογα μέσα στο πλήγμα που δέχτηκαν.

¹⁴ «Οι Νέοι Ηγέτες των Κούρδων στην Αθήνα 17 Χρόνια μετά τη Σύλληψη Οτζαλάν» *CNN Greece*, 16.02.2016 <http://www.cnn.gr/news/politiki/story/21841/oi-neoi-igetes-ton-koyrdon-stin-athina-17-xronia-meta-ti-syllipsi-otzalan>.

¹⁵ *La Libre*, 'Attentat à Istanbul: l'auteur est djihadiste de l'État islamique, des victimes faisaient partie d'une voyage organisé', 12.01.2016, <http://www.lalibre.be/actu/international/attentat-a-istanbul-l-auteur-est-un-djihadiste-de-l-etat-islamique-des-victimes-faisaient-partie-d-un-voyage-organise-5694bb303570b38a5818dd9b#961d5>, τελευταία πρόσβαση 05.01.2016.

¹⁶ Βλ. *Πρώτο Θέμα*, «Τουρκία: Έκρηξη από οβίδες σε σχολείο στην επαρχία Kilis», 18.01.2016, <http://www.protothema.gr/world/article/545522/tourkia-ekruxi-se-sholeio-stin-eparhia-kilis/>, τελευταία πρόσβαση 24.01.2016.

Λίγες μέρες πριν, στις 14 Ιανουαρίου 2016, έλαβε χώρα άλλη σημαντική βομβιστική επίθεση, αυτή τη φορά στην κωμόπολη Τσινάρ του Ντιάρμπακιρ, με 6 θύματα.¹⁷ Στόχος ήταν το αστυνομικό τμήμα της περιοχής το οποίο επλήγη με φορτηγό παγιδευμένο με εκρηκτικά. Το ίδιο βράδυ «άγνωστοι» πυρπόλησαν τα γραφεία της Τ.Ο. του φιλοκουρδικού Κόμματος Δημοκρατικών Περιφερειών (D.B.P.).¹⁸ Η νομαρχία του Ντιαρμπακιρ απέδωσε την ευθύνη στους Κούρδους του Ρ.Κ.Κ., ο αρχηγός των οποίων την παραμονή είχε εξαγγείλει εκδίκηση για τα δεινά που έχουν υποστεί οι άμαχοι Κούρδοι.¹⁹

Η αποκορύφωση ήρθε ένα μήνα μετά με την βομβιστική επίθεση σε στρατιωτικούς στόχους (οχήματα προσωπικού) που έλαβε χώρα στην καρδιά της Άγκυρας. Στην επίθεση αυτή σκοτώθηκαν 28 άτομα και τραυματίστηκαν πάνω από 60, στην πλειοψηφία τους μέλη των Τ.Ε.Δ. Αμέσως μετά την επίθεση η κυβέρνηση επέβαλε απαγόρευση μετάδοσης ειδήσεων σχετικά με το συμβάν.²⁰ Την επομένη ο Τούρκος Πρωθυπουργός ανακοίνωσε ότι την επίθεση την πραγματοποίησε μέλος του φιλοκουρδικού κόμματος της Συρίας Ρ.Υ.Δ.²¹ Ωστόσο, η ανακοίνωση αυτή διαψεύστηκε από μέλη του Ρ.Υ.Δ. και, λίγο μετά, την ευθύνη για την επίθεση ανέλαβε η οργάνωση «*Τα Γεράκια για την Ελευθερία του Κουρδιστάν*» (Τ.Α.Κ.).²² Η οργάνωση ανακοίνωσε ότι η επίθεση έλαβε χώρα ως αντίποινα για τις δολοφονίες αμάχων στα υπόγεια της κωμόπολης Τζίζρε. Ο

¹⁷ Βλ. *Euronews*, 'Τουρκία: Ισχυρή έκρηξη στο Ντιαρμπακιρ - Ένα βρέφος ανάμεσα στους 5 νεκρούς', 14.01.2016, <http://gr.euronews.com/2016/01/14/car-bomb-and-shootout-in-southeast-turkey-leave-two-dead-and-several-injured/>, τελευταία πρόσβαση 18.01.2016.

¹⁸ Βλ. *Milliyet*, 'Diyarbakır'da terör saldırısı: 1 şehit, 3'ü çocuk 5 kişi hayatını kaybetti. 39 yaralı', 14.01.2016, <http://www.milliyet.com.tr/diyarbakir-da-es-zamanli-teror-gundem-2178644/>, τελευταία πρόσβαση 18.01.2016].

¹⁹ Βλ. *Cumhuriyet*, ο.π.

²⁰ Βλ. *Milliyet*, 'Ankara'nin kalbine bomba: 28 ölü 61 yaralı', 18.02.2016, <http://www.milliyet.com.tr/ankara-nin-kalbine-bomba-28-olu-gundem-2196123/>, τελευταία πρόσβαση 25.02.2016.

²¹ Βλ. *Hürriyet*, 'Başbakan Davutoğlu Ankara saldırısının failini açıkladı', 18.02.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-davutoglu-ankara-saldirisinin-failini-acikladi-40056973>, τελευταία πρόσβαση 25.02.2016, και Simon Tisdall: "Ankara Bombing: Blaming Kurds Suits Erdogan's Political Ends", *Guardian*, 18.02.2016 <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/18/ankara-bombing-blaming-kurds-suits-erdogans-political-ends>

²² Βλ. *Hürriyet*, 'Ankara'daki saldırıyı yapanın kimliği kesinleşti: Abdülbaki Sömer', 23.02.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/ankaradaki-saldiriyi-yapanin-kimligi-kesinlesti-abdulgazi-somer-40059220>, τελευταία πρόσβαση 28.02.2016.

ισχυρισμός του P.Y.D. ότι ο δράστης δεν προερχόταν από τη Συρία αλλά από τον ανατολικό νομό Βαν της Τουρκίας, επιβεβαιώθηκε μετά από τεστ DNA του δράστη με εκείνο του πατέρα του.²³ Η κυβέρνηση αντέδρασε δια του Πρωθυπουργού, ισχυριζόμενη ότι η ανάληψη της δράσης από την T.A.K. δεν είναι παρά μια προσπάθεια αθώωσης του P.Y.D.²⁴

Ο πρώην Πρόεδρος Γκιούλ, κατά την έξοδό του από την προσευχή της Παρασκευής, στις 19 Φεβρουαρίου 2016, έκανε δηλώσεις αναφορικά με τις αιματηρές βομβιστικές επιθέσεις, κρούοντας τον κώδωνα του κινδύνου. Συγκεκριμένα ανέφερε τα εξής: *«Διανύουμε ίσως την δυσκολότερη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας μας [...] Απαιτείται ενότητα, σύμπνοια και αλληλεγγύη [στην εσωτερική πολιτική σκηνή] της Τουρκίας. [...] Η Τουρκία βρίσκεται ενώπιον μεγάλων κινδύνων. Θεωρώ αναγκαίο να υπάρχει διαβούλευση, διάλογος και αλληλεγγύη, προκειμένου να ξεπεραστούν όλες αυτές οι δυσκολίες, να επικρατήσει ο κοινός νους και να αναπτυχθούν ορθολογικές πολιτικές»*.²⁵ Έχοντας υπόψη την κατάσταση που επικρατεί στην Τουρκία στις μέρες μας, κανείς μπορεί να εικάσει πως ο πρώην Πρόεδρος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διατήρηση των ισορροπιών και ενός όσο το δυνατόν πιο ομαλού πολιτικού βίου.

Οι αλληπάλληλες τρομοκρατικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα στην Τουρκία το τελευταίο διάστημα έφεραν στην επιφάνεια το έντονο πρόβλημα ασφάλειας και ενότητας της χώρας, το οποίο συνδέεται με τις πολιτικές επιλογές και επιδιώξεις της ισλαμικής ηγεσίας της χώρας.

²³ Βλ. *Reuters*, 'DNA report suggests Ankara bomber was Turkish: security official', 23.02.2016, <http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN0VW29A>, τελευταία πρόσβαση 28.02.2016.

²⁴ *Milliyet*, 'Davutoğlu'ndan flaş açıklama', 23.01.2016, <http://www.milliyet.com.tr/davutoglu-ndan-flas-aciklama/siyaset/detay/2198611/default.htm>, τελευταία πρόσβαση 02.02.2016.

²⁵ *Milliyet*, 'Büyük tehditlerle karşı karşıyayız', 19.02.2016, <http://www.milliyet.com.tr/buyuk-tehditlerle-karsi-karsiyayiz/siyaset/detay/2197069/default.htm>, τελευταία πρόσβαση 24.02.2016

1.1.4. Ελευθερία λόγου, δημοσιογράφοι και ακαδημαϊκοί

Τα πλήγματα που δέχεται η ελευθερία λόγου και έκφρασης στην Τουρκία, συνεχίστηκαν και την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2016. Δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και διανοούμενοι βρέθηκαν στο στόχαστρό της εξουσίας.

Στα τέλη Ιανουαρίου, σε έκθεση που δημοσίευσε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Τουρκία κατείχε τα αρνητικά πρωτεία στις αποφάσεις τις οποίες επιλήφθηκε το Δικαστήριο (Ε.Δ.Α.Δ.) το έτος 2015. Συγκεκριμένα η Τουρκία καταδικάστηκε στις 10 από τις 28 υποθέσεις που αφορούσαν παραβιάσεις της ελευθερίας λόγου, ενώ στις 20 από τις 130 υποθέσεις που αφορούσαν την παραβίαση του δικαιώματος της δίκαιης δίκης. Επιπλέον συνολικά 79 από τις 692 αποφάσεις της Ε.Δ.Α.Δ. αφορούσαν την Τουρκία²⁶.

Με αφορμή την όξυνση που κλιμακώθηκε τους τελευταίους μήνες σε ένοπλη αντιπαράθεση μεταξύ κυβερνητικών δυνάμεων και Κούρδων, Τούρκοι και ξένοι πανεπιστημιακοί – μεταξύ αυτών και ο Αμερικανός Νόαμ Τσόμσκι – αλλά και 1.128 διανοούμενοι, στις αρχές του μήνα, υπόγραψαν ψήφισμα με το οποίο καλούσαν τις τουρκικές αρχές να άρουν τον στρατιωτικό νόμο στις νοτιοανατολικές επαρχίες της χώρας. Κατά τη διάρκεια συμποσίου που διεξήχθη στο πλαίσιο του ετήσιου Συνεδρίου των Πρέσβων, ο Πρόεδρος Ερντογάν, επέκρινε τους πανεπιστημιακούς για την στάση που τηρούν και τους κατηγορήσε για προδοσία. Συγκεκριμένα δήλωσε: «Ω, εσείς οι δήθεν διανοούμενοι. Εσείς είστε σκοταδιστές! Αυτό που κάνατε ισοδυναμεί με την νοοτροπία αποικίας και εντολής! [...] βρισκόμαστε ενώπιον μιας προδοσίας των δήθεν διανοουμένων».²⁷ Ο Τούρκος

²⁶ *Today's Zaman*, 'Turkey accounts for a third of all freedom of speech violations at European court', 28.01.2016, http://www.todayszaman.com/national_turkey-accounts-for-a-third-of-all-freedom-of-speech-violations-at-european-court_410872.html, τελευταία πρόσβαση 31.01.2016.

²⁷ *Hürriyet*, 'Cumhurbaşkanı Erdoğan: Karanlık mandacı aydın müsveddeleri', 12.01.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-karanlik-mandaci-aydin-musveddeleri-40039665>. επίσης *Καθημερινή*, «Σύλληψη Τούρκων πανεπιστημιακών που ζητούν παύση βίας»,

Πρόεδρος αρνήθηκε ακόμη κατηγορηματικά ότι υπάρχει Κουρδικό πρόβλημα στην Τουρκία και δήλωσε ότι το μόνο πρόβλημα στη χώρα είναι το πρόβλημα της «τρομοκρατίας».

Άμεσο αποτέλεσμα της ανοιχτής αντιπαράθεσης μεταξύ διανοουμένων και πολιτικής ηγεσίας της χώρας, ήταν να δεχθούν οι πανεπιστημιακοί διώξεις από τις αρχές. Στα μέσα του μήνα τέθηκαν υπό κράτηση πάνω από 10 πανεπιστημιακοί, ενώ άλλοι καταζητούνται.²⁸ Οι πιέσεις της πολιτικής εξουσίας και οι δικαστικές διώξεις αυξήθηκαν με αποτέλεσμα ο αριθμός των πανεπιστημιακών που τελούν υπό κράτηση να αυξηθεί. Ας σημειωθεί ακόμη ότι αρκετοί από τους πανεπιστημιακούς που υπόγραψαν το ψήφισμα έχουν ήδη παυτεί από τις αρχές των ιδρυμάτων τους.

Η διεθνής κατακραυγή για τις πιέσεις που δέχονται οι διανοούμενοι στην Τουρκία ήταν άμεση. Στα τέλη Φεβρουαρίου η Διεθνής Εταιρεία Πολιτικών Επιστημών (I.P.S.A.) που σχεδίαζε να διοργανώσει το διετές συνέδριό της στην Κωνσταντινούπολη τον Ιούνιο 2016, αποφάσισε να το μεταφέρει σε άλλη πόλη στην Δυτική Ευρώπη. Το βασικό επιχείρημα πίσω από αυτήν την απόφαση ήταν ότι η Τουρκία δεν μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια της πανεπιστημιακής κοινότητας, καθώς και το κατάλληλο περιβάλλον για την ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων.²⁹

1.1.5. Περί διαφωνιών Ερντογάν-Νταβούτογλου

Σύμφωνα με τον τουρκικό αντιπολιτευόμενο Τύπο διογκώνεται η αντιπαράθεση μεταξύ του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν και του πρωθυπουργού της χώρας Νταβούτογλου. Ο Πρόεδρος Ερντογάν φαίνεται να είναι μετανιωμένος

16.01.2016, <http://www.kathimerini.gr/845798/article/epikairothta/kosmos/syllhyh-toyrkwn-panepisthmiakwn-poy-zhtoyn-paysh-vias>, τελευταία πρόσβαση 17.01.2016.

²⁸ Βλ. στο ίδιο *Καθημερινή*.

²⁹ Βλ. *IPSA*, '24th Congress is relocated', Φεβρουάριος 2016, <https://www.ipsa.org/events/congress/istanbul2016/congress-relocating>, τελευταία πρόσβαση 27.01.2016.

για την απόφασή του να μην προχωρήσει σε αλλαγή Προέδρου του κόμματος στο συνέδριο του Κ.Δ.Α. τον περασμένο Σεπτέμβριο, ενώ είχε την δυνατότητα να στηρίξει άλλο πρόσωπο, τον Μπιναλή Γιλντιρίμ, για την υποψηφιότητα του οποίου συλλέγονταν υπογραφές.³⁰ Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα, ο Ερντογάν είναι δυσαρεστημένος με τον Νταβούτογλου, καθώς θεωρεί ότι δεν τον συμβουλεύεται αρκετά. Αναφέρεται μάλιστα ότι ο Ερντογάν κατηγορήσε τον Πρωθυπουργό για την προσπάθεια εφαρμογής μιας «βαθιάς στρατηγικής», κάνοντας κεκαλυμμένη αναφορά στο έργο του Νταβούτογλου *Το Στρατηγικό Βάθος*.³¹

Οι παραπάνω «αποκαλύψεις» υποδουλώνουν δυστοκία στη σχέση μεταξύ των δύο ανδρών, η οποία οφείλεται στην επιθυμία του Προέδρου να αναμειγνύεται στις υποθέσεις της εκτελεστικής εξουσίας και να χαράσσει πολιτικές. Ο ίδιος θεωρεί ότι η εκλογή του από το λαό, του επιτρέπει να έχει αυξημένο λόγο στα πολιτικά πράγματα. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δημιουργεί σύγκρουση εξουσιών μεταξύ Πρωθυπουργού και Προέδρου, μιας και το υφιστάμενο πολιτικό σύστημα απέχει από το προεδρικό σύστημα το οποίο επιδιώκει ο Ερντογάν. Η διαρχία αυτή συχνά παίρνει και μορφή σύγκρουσης πολιτικών συμφερόντων, η οποία αναγκάζει τον Πρωθυπουργό, κατά τα φαινόμενα πιο ορθολογικό σε σχέση με τον Ερντογάν, να ακολουθεί πλάγιες μεθόδους, προκειμένου να παρακάμψει την βούληση του Προέδρου.

³⁰ Βλ. *Cumhuriyet*, 'Saray Pisman', 09.02,2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/478524/Saray_pisman.html#, τελευταία πρόσβαση 15.02.2016.

³¹ Βλ. *ο.π.*

2. ΤΟΥΡΚΙΑ

Οικονομικές εξελίξεις και ζητήματα τεχνολογίας

2.1.1. Σύνοψη οικονομικής κατάστασης

Η σειρά των οικονομικών κυρώσεων που η Ρωσία επέβαλε κατά της Τουρκίας μετά την κατάρριψη του ρωσικού μαχητικού στις 24 Νοεμβρίου 2015 τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2016. Αυτές επηρεάζουν ένα ευρύ φάσμα τομέων που εκτείνεται από γεωργικά προϊόντα, διακοπές τσάρτερ στην Τουρκία και απαγορεύουν τη συμμετοχή τουρκικών εταιρειών σε νέα κατασκευαστικά έργα στη Ρωσία. Παρά το γεγονός ότι το άμεσο αποτέλεσμα των κυρώσεων στην οικονομία δεν έχει ακόμα διαφανεί, Τούρκοι αξιωματούχοι εκτιμούν ότι θα μπορούσε να κοστίσει στη χώρα περίπου 9 δις δολάρια ετησίως.

Συνολικά το 2015 η τουρκική οικονομία επέδειξε απρόσμενη ανθεκτικότητα. Σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2016), η μέτρια αύξηση της παραγωγής αναμένεται να συνεχιστεί το 2016, λόγω κυρίως της χαμηλής τιμής του πετρελαίου, της χαλαρής νομισματικής πολιτικής, και τις αυξήσεις των μισθών στο δημόσιο τομέα. Η επιβράδυνση των εξαγωγών θα περιορίσει την ανάπτυξη, εν μέρει λόγω των ρωσικών κυρώσεων, αλλά και της ασταθούς κατάστασης ασφάλειας στο εσωτερικό όσο και στο εγγύς εξωτερικό. Ο πληθωρισμός αναμένεται επίσης να προσεγγίσει διψήφια νούμερα στο πλαίσιο της μετακύλισης της υποτίμησης του περασμένου έτους και των εγχώριων πληθωριστικών πιέσεων λόγω ζήτησης. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επηρεάζεται θετικά από τη χαμηλή τιμή του πετρελαίου, ενώ ο δείκτης του δημόσιου χρέους ως ποσοστού επί του ΑΕΠ συνεχίζει να μειώνεται.

Κύριοι Δείκτες*	2014	2015	2016
Πραγματικό ΑΕΠ, Ρυθμός Αύξησης	2.9	3.1 (ε)	3.4 (π)
Πληθωρισμός Τιμών Καταναλωτή (ετήσια μεταβολή, %)	8.2	8.8	9.6
Δημόσιο χρέος (% του ΑΕΠ)	33.5	33.2 (ε)	32.1 (π)
Ανεργία	10.1	10.5 (ε)	10.7 (π)
Πληθυσμός (εκατ.)	77.7	78.7	-
Συναλλαγματική Ισοτιμία: Τουρκικές λίρες ανά US\$	2.3	2.91	2.93
BIST 100 Index (ετήσια μεταβολή)	26%	-16%	+4%

* Τέλος κάθε περιόδου, 27 Φεβ. για το 2016. Πρόβλεψη (π), Εκτίμηση (ε) από την ΕΕ

Πηγές: Central Bank of the Republic of Turkey, TURKSTAT, Borsa İstanbul Stock Exchange, European Commission Winter 2016 Economic Forecast, EIU <http://country.eiu.com/turkey>.

2.1.2. Οικονομική πρόβλεψη

Η βελτίωση του ΑΕΠ εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3,1% το 2015, παρά την αρνητική συμβολή της αύξησης των καθαρών εξαγωγών και της προσαρμογής των αποθεμάτων. Αν και η επιβράδυνση των εξαγωγών αναμένεται να συνεχίσει να συρρικνώνει την οικονομική δραστηριότητα το 2016, τα αυξανόμενα αποθέματα αναμένονται να ωθήσουν τον ετήσιο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ το 2016 έως το 3,4% (ΕΕ, 2016). Ωστόσο, η πρόβλεψη για την ανάπτυξη αυτή συνδέεται με σημαντικούς κινδύνους. Από την μία πλευρά, η επιτάχυνση των μισθών και η ενίσχυση του δανεισμού των νοικοκυριών μπορεί να οδηγήσουν σε μία εντονότερη από την προβλεπόμενη ώθηση στην καταναλωτική δαπάνη. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, υπάρχει ο κίνδυνος ότι η κατάσταση ασφαλείας θα μπορούσε να επιδεινωθεί, τόσο στο εσωτερικό και στο εγγύς εξωτερικό. Αλλά τον μεγαλύτερο κίνδυνο θα μπορούσε να αποτελέσει μία παρατεταμένη αναστροφή των εισροών κεφαλαίου. Πρόσφατα μάλιστα οι εκροές κεφαλαίων έχουν αυξηθεί, εν μέρει επειδή το ενδιαφέρον της παγκόσμιων επενδυτών έχει αποσυρθεί από τις αναδυόμενες οικονομίες και, κυρίως, από όσες χαρακτηρίζονται από υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών, όπως η Τουρκία.

Περαιτέρω, από την πλευρά του κινδύνων, η κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας διατήρησε το βασικό της επιτόκιο αμετάβλητο στο 7,5% για 12ο συνεχή

μήνα, μία ευρέως αναμενόμενη κίνηση που πιθανόν να ενισχύσει τις ανησυχίες σχετικά με την απροθυμία της να αντιμετωπίσει ουσιαστικά τον πληθωρισμό. Ο ετήσιος πληθωρισμός που ήδη ξεπέρασε το 9,5% τον Ιανουάριο, θα μπορούσε να απειλήσει σοβαρά το αναπτυξιακό δυναμικό της οικονομίας, όπως σημείωσε πρόσφατα και ο αναπληρωτής πρωθυπουργός Μεχμέτ Σιμισέκ.³²

Αντίθετα, ο Πρόεδρος Ερντογάν έχει επανειλημμένα καταφερθεί εναντίον των υψηλών επιτοκίων. Μιλώντας στις 26 Φεβρουαρίου στην τελετή έναρξης της Συμμετοχικής Τράπεζας Vakifbank, έκτη κατά σειρά σε ενεργητικό στην ισλαμική τραπεζική της χώρας, επανέλαβε την πεποίθησή του ότι τα υψηλά επιτόκια προκάλεσαν τον πληθωρισμό – μία ανορθόδοξη άποψη στα οικονομικά - και δεσμεύθηκε να συνεχίσει να αγωνίζεται κατά του "λόμπι των επιτοκίων". Επίσης, υπεραμύνθηκε της αξίας μίας ανάπτυξης στηριζόμενης στην κατανάλωση, παρά τις ανησυχίες επενδυτών που έλπιζαν σε μεγαλύτερη δημοσιονομική πειθαρχία.³³

Τα δημόσια οικονομικά γενικά παραμένουν σχετικά σταθερά. Με βάση την υλοποίηση του προϋπολογισμού της κεντρικής κυβέρνησης, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εκτιμάται ότι μειώθηκε ελαφρά σε 1,4% του ΑΕΠ το 2015. Η επιτάχυνση των δαπανών αναμένεται να αυξήσει το έλλειμμα το 2016. Το χρέος της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να συνεχίσει την καθοδική του πορεία προς το 30%, κάτι το οποίο διευκολύνεται από τα σχετικά υψηλότερα ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ. Τούτου λεχθέντος, μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα ότι οι δαπάνες άμυνας και ασφάλειας έχουν αυξηθεί σημαντικά, όπως αναλύεται στην επόμενη ενότητα.³⁴

³² *Today's Zaman*, "Turkey's central bank holds fire, yet again, as inflation rises", February 23, 2016, http://www.todayszaman.com/business_turkeys-central-bank-holds-fire-yet-again-as-inflation-rises_413088.html, τελευταία πρόσβαση 27.02.2016.

³³ *Hurriyet Daily News*, "Erdogan vows to continue fight against 'interest rate lobby'", February 26, 2016, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-vows-to-continue-fight-against-interest-rate-lobby.aspx?pageID=238&nID=95761&NewsCatID=344>, τελευταία πρόσβαση 27.02.2016.

³⁴ *Today's Zaman*, "Turkish defense, security spending soars", February 8, 2016, http://www.todayszaman.com/columnist/lale-kemal/turkish-defense-security-spending-soars_411771.html, τελευταία πρόσβαση 27.02.2016.

2.1.3. Αμυντικές δαπάνες της χώρας

Η εκτίμηση του προϋπολογισμού άμυνας και ασφάλειας της Τουρκίας ήταν ανέκαθεν δύσκολη λόγω της μυστικότητας που είθισται να την περιβάλλει. Ακριβή στοιχεία για τις δαπάνες αυτές αποτελούν κρυμμένο μυστικό από την νομοθετική εξουσία της χώρας. Αλλά κάποιος μπορεί με βεβαιότητα να υποθέσει ότι οι σχετικές δαπάνες έχουν αυξηθεί σημαντικά μετά την επανέναρξη του αγώνα με το εκτός νόμου Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (PKK) στα μέσα Ιουλίου του περασμένου έτους, τόσο εντός όσο εκτός συνόρων της χώρας.

Οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις έχουν διεξάγει αεροπορικές επιδρομές εναντίον στόχων του PKK στο βόρειο Ιράκ, παράλληλα με τις συνεχιζόμενες μάχες εναντίον μαχητών του PKK στο κυρίως κουρδικό νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας. Επιπλέον, οι δαπάνες για μυστικές και φανερές επιχειρήσεις, υπό το φως του συνεχιζόμενου πολέμου στη γειτονική Συρία, συνιστούν σημαντική διαρροή σε οικονομικούς πόρους που θα είχαν εναλλακτικά διατεθεί προς την αναγκαία κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, θα πρέπει να συνυπολογισθούν και οι οικονομικοί πόροι που απαιτούνται για την φιλοξενία 1,6 εκατομμυρίων Σύριων προσφύγων στην Τουρκία. Ο προϋπολογισμός του 2016 για τη Γενική Διεύθυνση Διαχείρισης της Μετανάστευσης (Directorate General of Migration Management) είναι 51% αυξημένος σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Παρομοίως, ο προϋπολογισμός άμυνας και ασφάλειας συνέχισε να αυξάνεται.

Στα τέλη του περασμένου μήνα, ο υπουργός Οικονομικών Νάτσι Αγκμπάλ αρνήθηκε τους ισχυρισμούς ότι ο προϋπολογισμός της Τουρκίας για το οικονομικό έτος 2016 ήταν ένας προϋπολογισμός πολέμου. Αντιθέτως υποστήριξε ότι αφότου ότι το Κ.Δ.Α. ανήλθε στην εξουσία το 2002, ο προϋπολογισμός της εκπαίδευσης, για παράδειγμα, έχει δεκαπλασιαστεί, φθάνοντας σε TL109 δις το 2016 από TL11 δις το 2002., ενώ ο προϋπολογισμός του 2016 για την άμυνα και την ασφάλεια ανήλθε συνολικά σε TL56 δις, σημειώνοντας μεταβολή TL2 δις από το 2015.

Από την άλλη πλευρά, τα στοιχεία που έχουν δηλωθεί από το Υπουργείο Οικονομικών για το οικονομικό έτος 2016 δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική εικόνα των δαπανών που προορίζονται για την άμυνα και την ασφάλεια. Η έλλειψη άμεσης κοινοβουλευτικής εποπτείας του προϋπολογισμού άμυνας και ασφάλειας καθιστά δύσκολο να προσδιοριστεί το συνολικό ποσό των χρημάτων που προορίζονται για τον τομέα αυτό, και το οποίο είναι γενικά υψηλότερο από το ποσοστό που δημοσιοποιείται από το Υπουργείο Οικονομικών. Το συγκεκριμένο ποσό των δαπανών αυτών δεν λαμβάνει επίσης υπόψη τα κονδύλια ενός ξεχωριστού ταμείου που δημιουργήθηκε για την προμήθεια όπλων από την τουρκική Υπογραμματεία Αμυντικής Βιομηχανίας (Undersecretariat for the Defense Industry).

Επιπλέον, η χρήση των κονδυλίων της κυβέρνησης (slush fund) για τη χρηματοδότηση των μυστικών επιχειρήσεων ανήλθε στο ύψους ρεκόρ των TL1,6 δις κατά τους πρώτους 11 μήνες του 2015, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών. Να σημειωθεί ότι το ταμείο αυτό παρέμενε μέχρι τα τέλη Μαρτίου 2015 υπό την αποκλειστική χρήση του Πρωθυπουργικού, έως ότου αποδόθηκε για χρήση στην προεδρία, επτά περίπου μήνες αργότερα, και αφότου ο σημερινός Πρόεδρος της Τουρκίας Ερντογάν εξελέγη στη θέση αυτή μετά από μια 11-ετή θητεία ως πρωθυπουργός. Υπάρχουν υπόνοιες ότι δαπάνες του ταμείου αυτού (slush fund) έχουν κατευθυνθεί για στρατιωτική υποστήριξη στη Συρία ομάδων της αντιπολίτευσης, συμπεριλαμβανομένων και των εξτρεμιστικών ομάδων, στον αγώνα τους ενάντια στο καθεστώς του Σύρου Προέδρου Άσαντ.

Ένα άγνωστο μέρος των κεφαλαίων που προορίζονται για την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών της Τουρκίας (MIT) πιστεύεται ευρέως ότι έχουν χρησιμοποιηθεί για μυστικές επιχειρήσεις στη Συρία. Ο προϋπολογισμός της ΜΙΤ για το 2016 έχει αυξηθεί στα TL 1,6 δις, περίπου κατά 48% σε σχέση με το 2015. Συνολικά, ο προϋπολογισμός δαπανών του Υπουργείου Άμυνας έχει αυξηθεί το 2016, κατά περίπου 16% σε TL 26,4 δις, έναντι TL22,7 δις το 2015. Οι

προϋπολογισμοί 2016 του Υπουργείου Εσωτερικών, Γενικής Διοίκησης Χωροφυλακής και του Εθνικού Αστυνομικού Τμήματος έχουν αυξηθεί αντιστοίχως κατά 23%, 28% και 20% από το περασμένο έτος.

Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση που δημοσιοποίησε το NATO (2016), αναφέρεται ότι οι αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), ανήλθαν σε περίπου 1,7% για το 2015, καταλαμβάνοντας την 7η θέση μεταξύ των κρατών-μελών. Το στρατιωτικό μοντέλο της Τουρκίας που βασίζεται στην ενίσχυση της στρατολόγησης αποτελεί επίσης αιτία για την αύξηση των αμυντικών δαπανών, δεδομένου ότι περίπου 58% του συνολικού προϋπολογισμού δαπανών του τουρκικού Υπουργείου Άμυνας θα διατεθεί για δαπάνες προσωπικού το 2016 (αντιστοίχως 56% το 2015, σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση του NATO).

2.2.1. Σύγκριση αμυντικών δαπανών κρατών-μελών NATO (2008-2015)

Σύμφωνα με την πρόσφατη ανακοίνωση τύπου του NATO,³⁵ οι αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας παρουσιάζουν αύξηση 74% από τα 18,8 δις λίρες το 2008 στα 32,7 δις λίρες το 2015 (Παρατήρηση: η αντίστοιχη μεταβολή σε τρέχουσες τιμές ευρώ στην περίπτωση της Ελλάδας ανέρχεται σε -38%). Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αντίστοιχη μεταβολή σε σταθερές τιμές και ισοτιμίες δολαρίου 2010 ανέρχεται σε αύξηση 9%, από τα 13,9 δις \$ το έτος 2008 στα 15,2 δις % το 2015 (Παρατήρηση: η αντίστοιχη μεταβολή στην περίπτωση της Ελλάδας ανέρχεται σε -37%).

Με βάση τις εκτιμήσεις του NATO για το 2015, η Ελλάδα κατατάσσεται δεύτερη (όπως και το 2014) από πλευράς συνολικών αμυντικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ (2,46%) με πρώτες τις ΗΠΑ (3,62%), ενώ η Τουρκία κατατάσσεται στην έβδομη θέση (1,7%). Η Τουρκία κατατάσσεται τέταρτη από πλευράς δαπανών εξοπλισμού ως ποσοστού των συνολικών αμυντικών δαπανών

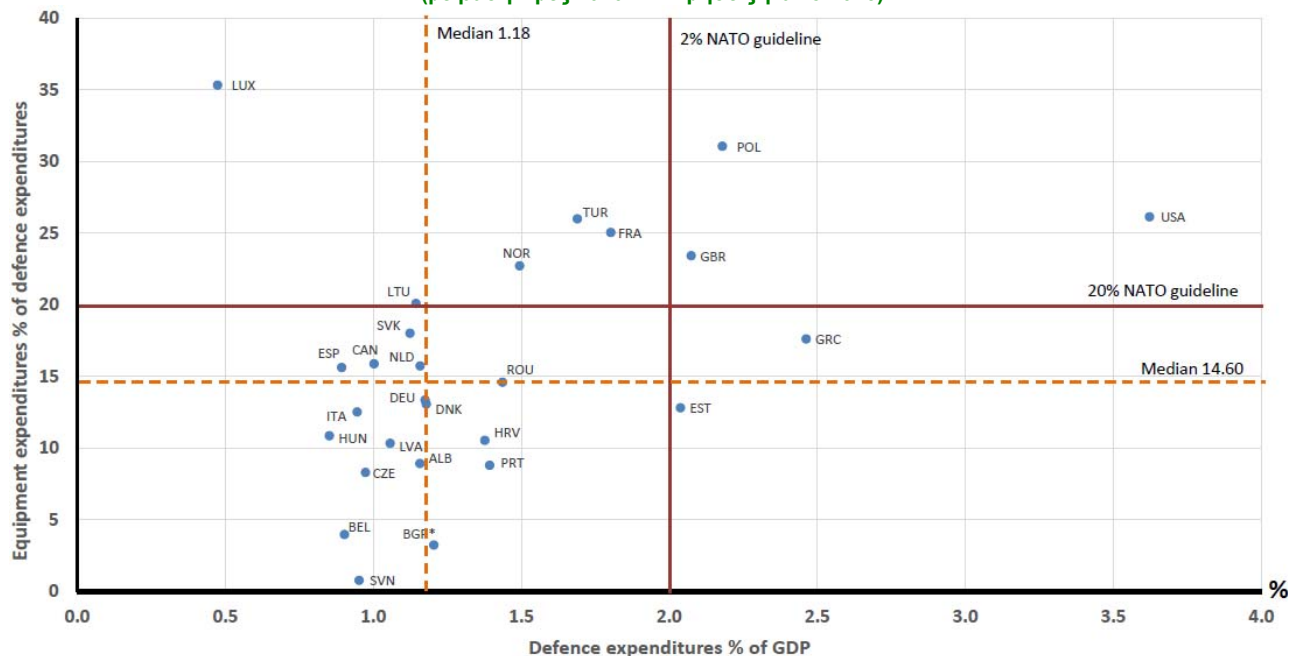
³⁵ NATO, *Defense Expenditures of NATO Countries (2008-2015)*, Press Release, 28.01.2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_127537.htm, τελευταία πρόσβαση 27.02.2016.

(26%), ακολουθώντας το Λουξεμβούργο (35%), την Πολωνία (31%) και τις ΗΠΑ (26,1%), ενώ για την Ελλάδα ανέρχονται σε 17,1% (Πίνακας 1 και Γράφημα 1).

Πίνακας 1 : Αμυντικές δαπάνες

Χώρα	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (€)
Πίνακας 1.1 : Δαπάνες (εκατ. εθνικού νομίσματος, τρέχουσες τιμές)								
Αλβανία (Λέκ)	//	17.356	19.321	19.877	19.820	19.022	18.788	16.671
Βουλγαρία (Λέβα)	1.553	1.273	1.230	1.066	1.099	1.196	1.102	1.036
Ελλάδα (Ευρώ)	6.896	7.311	5.966	4.934	4.384	3.999	3.939	4.265
Ρουμανία (Ν Λέι)	7.558	6.785	6.630	7.255	7.282	8.160	9.014	10.052
Τουρκία (Λίρες)	18.755	19.603	21.241	22.807	24.956	27.466	29.727	32.690
ΗΠΑ (Δολάρια)	729.544	757.466	720.423	740.744	712.947	680.825	654.264	649.931
NATO - Σύνολο	1.063.540	1.058.802	1.013.705	1.044.470	996.595	968.487	942.820	900.473
Πίνακας 1.2 : Δαπάνες ως % του ΑΕΠ								
Αλβανία	//	1,52	1,56	1,53	1,49	1,41	1,35	1,16
Βουλγαρία	2,13	1,75	1,67	1,33	1,35	1,46	1,32	1,20
Ελλάδα	2,85	3,08	2,63	2,37	2,26	2,19	2,20	2,46
Ρουμανία	1,44	1,33	1,24	1,28	1,22	1,28	1,35	1,44
Τουρκία	1,97	2,06	1,93	1,76	1,76	1,75	1,70	1,69
ΗΠΑ	5,04	5,32	4,81	4,77	4,42	4,09	3,79	3,62
NATO - Σύνολο	3,16	3,31	3,04	2,98	2,82	2,66	2,51	2,42
Πίνακας 1.3 : Ετήσια πραγματική μεταβολή (με σταθερές τιμές 2010)								
Αλβανία	//	-4,6	6,5	0,5	-1,3	-4,2	-2,2	-11,8
Βουλγαρία	1,5	-21,2	-4,6	-18,9	1,5	9,6	-8,3	-6,7
Ελλάδα	10,2	3,3	-19,1	-17,8	-11,2	-6,6	1,2	10,1
Ρουμανία	2,8	-14,3	-7,3	4,5	-4,1	8,4	8,6	10,0
Τουρκία	8,8	-0,7	2,5	-1,1	2,4	3,7	-0,1	2,5
ΗΠΑ	21,4	2,7	-7,2	0,7	-5,4	-6,0	-5,1	-2,0
NATO - Σύνολο	15,32	1,10	-5,85	-0,20	-4,56	-4,77	-3,88	-1,48
Πίνακας 1.4 : Δαπάνες ανά κεφαλή (σε \$ και σταθερές τιμές 2010)								
Αλβανία	//	60	64	64	64	61	60	53
Βουλγαρία	145	115	110	92	94	103	95	89
Ελλάδα	854	880	711	585	522	491	499	549
Ρουμανία	128	111	103	108	104	113	123	136
Τουρκία	195	191	193	188	190	195	192	194
ΗΠΑ	2.483	2.527	2.325	2.324	2.182	2.036	1.917	1.865
NATO - Σύνολο	1.206	1.202	1.125	1.116	1.060	1.004	961	941
Πίνακας 1.5 : Στρατιωτικό προσωπικό (χιλιάδες)								
Αλβανία	//	11	11	10	8	7	7	6
Βουλγαρία	29	32	30	29	26	26	25	27
Ελλάδα	134	135	128	117	110	110	107	106
Ρουμανία	68	67	67	66	66	66	65	70
Τουρκία	493	495	495	495	495	427	439	463
ΗΠΑ	1.401	1.418	1.427	1.425	1.400	1.382	1.338	1.311
NATO - Σύνολο	3.671	3.589	3.572	3.497	3.423	3.318	3.248	3.249
Πίνακας 1.6 : Κατανομή δαπανών 2015 (%)								
	Εξοπλισμός (equipment)	Προσωπικό (personnel)		Υποδομές (infrastructure)		Λοιπές (other)		
Αλβανία	9	78		1		12		
Βουλγαρία	3	72		2		23		
Ελλάδα	18	273		0,2		9		
Ρουμανία	15	66		2		17		
Τουρκία	26	56		2		16		
ΗΠΑ	26	36		2		36		

Γράφημα 1 : Αμυντικές δαπάνες ως % ΑΕΠ έναντι Δαπανών εξοπλισμού ως % των συνολικών δαπανών (με βάση τιμές 2010 - Εκτιμήσεις για το 2015)

Πηγή: [NATO, 2016](#)

NATO (2016), *Defence Expenditures of NATO Countries (2008-2015)*, Press Release, 28 January 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_127537.htm.

2.2.2. Κυβερνοασφάλεια (Τουρκία και διεθνώς)

Η Τουρκία αποτελεί κατά σειρά την ένατη χώρα σε ολόκληρο τον κόσμο, η οποία έχει δεχτεί τις περισσότερες κυβερνοεπιθέσεις, όπως υποστηρίζει η τουρκική αμυντική εταιρία STM. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη, ενώ οι κυβερνοεπιθέσεις στατιστικά μειώνονται σε ολόκληρο τον κόσμο, στην Τουρκία οι κυβερνοεπιθέσεις αυξήθηκαν κατά 6%.³⁶ Πρώτη στην λίστα κυβερνοεπιθέσεων παγκοσμίως είναι οι ΗΠΑ, ενώ ακολουθούν κατά σειρά η Κίνα, Γερμανία, Αγγλία, Βραζιλία Ισπανία, Ιταλία, και Γαλλία.³⁷ Σύμφωνα με την έρευνα της STM, η τουρκική κυβερνοασφάλεια είναι κρίσιμη για την προστασία της τουρκικής

³⁶ Turkey, 'heaven of cyber attack', <http://www.milliyet.com.tr/turkey-heaven-of-cyber-attack--en-2192049/en.htm>

³⁷ "Turkey ninth most targeted by cyberattacks", <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-ninth-most-targeted-by-cyberattacks-.aspx?pageID=238&nID=94908&NewsCatID=374>.

ηλεκτρονικής επικοινωνιακής υποδομής, αλλά και για την προστασία των ψηφιακών προσωπικών στοιχείων 26 εκατομμυρίων πολιτών της.

Ο υπουργός τεχνολογίας της Τουρκίας Φικρί Ισίκ υποστήριξε ότι η Τουρκία είναι προετοιμασμένη κατάλληλα απέναντι σε κάθε είδους κυβερνοεπίθεση, ενώ, μετά τις κυβερνοεπιθέσεις του Ιανουαρίου 2016 σε 400.000 τουρκικές ιστοσελίδες, το «Ερευνητικό Επιστημονικό και Τεχνολογικό Συμβούλιο» της Τουρκίας,³⁸ ξεκίνησε ένα νέο πρόγραμμα για την ενίσχυση της τουρκικής κυβερνοασφάλειας και των τουρκικών διακομιστών (servers), ύψους 6 εκατομμυρίων τουρκικών λιρών.³⁹

Επίσης η Ουκρανία κατηγόρησε την Μόσχα για την επίθεση που δέχτηκε στα μέσα Ιανουαρίου 2016, στα υπολογιστικά συστήματα του αεροδρομίου «Μπόρισπιλ», που εδρεύει στην ουκρανική πρωτεύουσα και εξυπηρετεί ετησίως γύρω στα επτά εκατομμύρια ταξιδιώτες. Η επίθεση σύμφωνα με τις υπηρεσίες ασφαλείας της Ουκρανίας, πραγματοποιήθηκε εναντίον του ηλεκτρονικού συστήματος επικοινωνίας του αεροδρομίου, το οποίο και μολύνθηκε με τον ιό «Black Energy», όπου σύμφωνα με εκπρόσωπο του ουκρανικού στρατού προερχόταν από την Ρωσική Ομοσπονδία.⁴⁰

Τέλος, οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ ξεκίνησαν πρόσφατα μια πιο επιθετική και οργανωμένη επιχείρηση μέσω του «U.S. Cyber Command»⁴¹ για να εμποδίσουν το «Ισλαμικό Κράτος» να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο και τα κοινωνικά δίκτυα με σκοπό να εμπνέει τους μαχητές του και να στρατολογεί νέα στελέχη και μισθοφόρους στις τάξεις του.⁴² Σύμφωνα με το CBS News, το αμερικανικό

³⁸ Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK).

³⁹ Ο.π.

⁴⁰ «Ουκρανία: Δριμύ κατηγορώ στην Ρωσία για κυβερνοεπίθεση», <http://gr.euronews.com/2016/01/18/ukraine-says-cyber-attack-on-kyiv-airport-was-launched-from-russia/>.

⁴¹ Army Cyber Command and Second Army: <http://www.arcyber.army.mil/>.

⁴² “U.S. military launches aggressive cyberwar on ISIS”, <http://www.cbsnews.com/news/isis-targeted-us-military-cyberwar/>.

πεντάγωνο έχει ως βασικό στόχο να δημιουργήσει μέχρι το 2018, 133 ειδικές ομάδες για τον κυβερνοχώρο, εκ των οποίων 68 ομάδες που θα είναι υπεύθυνες για την υπεράσπιση των πληροφοριακών δικτύων και των συστημάτων του «Αμερικανικού Υπουργείου Αμύνης», 13 ομάδες που θα είναι υπεύθυνες για την άμεση ανταπόκριση σε μεγάλης κλίμακας κυβερνοεπιθέσεις εναντίων των ΗΠΑ, και 25 ειδικές ομάδες υποστήριξης.⁴³ Να σημειωθεί πως το κοινωνικό μέσο «Twitter», ανακοίνωσε ότι μπλόκαρε 125.000 λογαριασμούς χρηστών που σχετιζόταν με το Ισλαμικό Χαλιφάτο.⁴⁴

⁴³ Ο.Π.

⁴⁴ “Twitter says it has canceled 125,000 ISIS accounts”,
<http://www.cbsnews.com/videos/twitter-says-it-has-canceled-125000-isis-accounts/>.

3. ΤΟΥΡΚΙΑ και ΜΕΙΖΩΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Εξωτερική πολιτική

3.1. Σχέσεις με Αραβικές χώρες

3.1.1. Συρία (Κούρδοι της Συρίας)

Η δράση του εξουσιαστικού διδύμου Ερντογάν-Νταβούτογλου συνδέεται με το ζήτημα της ενότητας του τουρκικού κράτους που έχει να διαχειριστεί ως συνέπεια των πολιτικών επιλογών τους, κυρίως μετά τις εκλογές της 7^{ης} Ιουνίου 2015, αλλά και με τις αρνητικές εξελίξεις για την Τουρκία στην βόρεια Συρία. Οι δυνάμεις του Άσαντ προήλασαν στις αρχές του νέου έτους βορείως του Χαλεπίου (του προπυργίου των ανταρτών στην βόρεια Συρία) εις βάρος του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (FSA) και του Ισλαμικού Κράτους, χάρη και στην εναέρια υποστήριξη της Ρωσίας, και απέκοψαν στις αρχές Φεβρουαρίου την οδική σύνδεση του Χαλεπίου με την Τουρκία – την κύρια, δηλαδή, οδό ανεφοδιασμού του FSA.

Πέραν του (ημιτελούς) αποκλεισμού του Χαλεπίου και του συνακόλουθου εγκλωβισμού χιλιάδων ανταρτών φίλα προσκείμενων στην Τουρκία, η ενεργοποίηση των Κούρδων του καντονίου της Αφρίν ανησύχησε έτι περαιτέρω την ανώτατη πολιτική ηγεσία στην Άγκυρα. Επί τρία χρόνια το P.Y.D. του καντονίου της Αφρίν απείχε από συγκρούσεις, καθόσον η περιοχή περιβαλλόταν από την εχθρική Τουρκία στον βορρά και την επικίνδυνη Αλ Νούσρα – την πανθομολογούμενη σύμμαχο της Άγκυρας – στον νότο. Η προέλαση των καθεστωτικών ενόπλων δυνάμεων προσέφερε όμως στο P.Y.D. μια πρώτη τάξεως ευκαιρία να διαρρήξει τον αποκλεισμό του καντονίου και να προελάσει προς ανατολάς. Στις 15 Φεβρουαρίου 2016, οι Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις (SDF), ένας συνασπισμός Κούρδων και Αράβων υπό την ηγεσία του P.Y.D., κατέλαβαν την πόλη Τελ Ριφάατ, βορείως του Χαλεπίου, και τα περίχωρα της πόλης Σείκ Ισα – διακόπτοντας την επαφή των εδαφών του FSA στην επαρχία του

Χαλεπίου – και περικύκλωσαν την πόλη Αζάζ. Η Τουρκία διαμήνυσε πως η προέλαση του P.Y.D., που κατ’ αυτήν αποτελεί τρομοκρατική οργάνωση λόγω των δεσμών του με το ΡΚΚ, συνιστά *casus belli* και προχώρησε σε ασθενή βομβαρδισμό των θέσεων του P.Y.D. στα περίξ της πόλης Αζάζ μέσω του πυροβολικού της.⁴⁵ Παράλληλα, μετέφερε χερσαία στρατεύματα στην νοτιοανατολική Τουρκία, στην περιοχή απέναντι ακριβώς από την πόλη Αζάζ, και κάλεσε τους συμμάχους της, εντός και εκτός NATO, να υποστηρίξουν μια χερσαία επέμβαση.

Οι δράσεις του P.Y.D. αποδεικνύουν εύγλωττα τη διττή στρατηγική του στη σύρραξη. Ανατολικά του ποταμού Ευφράτη, το P.Y.D. συνεργάζεται με τις Η.Π.Α. και προελαύνει κατά μήκος ενός παραπόταμου του Ευφράτη εις βάρος του Ισλαμικού Κράτους. Εντός μόλις 10 ημερών στα μέσα Φεβρουαρίου, το SDF κατέλαβε την πόλη Ας Σαντάντι και μια περιοχή ίση σε έκταση περίπου με τον Λίβανο.⁴⁶ Στα δυτικά του ποταμού Ευφράτη, το P.Y.D. συνεργάζεται πλέον με την Ρωσία, καθώς οι Η.Π.Α. δεν υποστηρίζουν την προέλαση των Κούρδων στην περιοχή μεταξύ των καντονίων του Αφρίν και του Κομπάνι – *casus belli* για την Άγκυρα ήδη από το φθινόπωρο 2015 – ώστε να μην διαταραχτούν ανεπανόρθωτα οι ήδη «δύσκολες» σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ.

Γενικότερα, ο τερματισμός της εμφυλιοπολεμικής κατάστασης στη Συρία με τρόπο ώστε να επιτευχθεί η καθεστωτική αλλαγή αποτελεί τον βασικό στόχο της Τουρκίας. Η επιτυχία της τουρκικής πολιτικής στη Συρία, ωστόσο, εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη στάση της απέναντι σε ορισμένα αλληλένδετα ζητήματα, τα οποία καθορίζουν με τη σειρά τους και τη στάση του διεθνούς παράγοντα απέναντι στην Τουρκία. Η πρώτη περίπτωση είναι η εμμονή της στην ανατροπή του καθεστώτος Άσανι, η οποία προκαλεί αντιδράσεις από τους συμμάχους της Δαμασκού, όπως η Μόσχα και η Τεχεράνη. Η δεύτερη είναι η

⁴⁵ “Turkey Hits Kurdish Targets after Ankara Bombing”, *Al Jazeera*, 19.02.2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/02/turkey-blames-pkk-allies-ankara-blast-160218085117514.html>.

⁴⁶ “SDF Capture Key Town from ISIS in Syria”, *Rudaw*, 20.02.2016, <http://rudaw.net/english/middleeast/syria/20022016>.

έμπρακτη συμμετοχή της στην καταπολέμηση του Ι.Κ., και η τρίτη, οι σχέσεις της με τους Κούρδους της Συρίας. Αξίζει να επικεντρωθούμε στην τελευταία περίπτωση.

Με αφορμή την προσπάθεια επέκτασης των Κούρδων της Συρίας δυτικά του Ευφράτη ποταμού, η Άγκυρα προέβη σε βομβαρδισμούς κατά κουρδικών θέσεων στη βόρεια Συρία σε συνέχεια των προειδοποιήσεων και απειλών που είχε εξαπολύσει πριν λίγο διάστημα.⁴⁷ Ο Πρωθυπουργός Νταβούτογλου εξέφρασε την ενόχληση της κυβέρνησής του αναφορικά με τη συνεργασία μεταξύ του καθεστώτος Άσαντ, της Ρωσίας και των Κούρδων της Συρίας (P.Y.D.), οι οποίοι έχουν συνασπιστεί προκειμένου να κλείσουν τους διαδρόμους επικοινωνίας και ανεφοδιασμού των αντικαθεστωτικών γύρω από το Χαλέπι. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός δήλωσε ακόμη ότι *«η εξωτερική πολιτική που ακολούθησε η κυβέρνησή του δεν βασίστηκε ποτέ στην έννοια του έθνους»*,⁴⁸ θέλοντας να τονίσει την προάσπιση των «εθνικών συμφερόντων» της χώρας. Ένα δεύτερο συμπέρασμα που εξάγεται αβίαστα από την παραπάνω δήλωση είναι, βεβαίως, η ευαισθησία του Κ.Δ.Α. για τον αγώνα επικράτησης των ισλαμικών παρατάξεων στον Αραβο-ισλαμικό – και όχι μόνο – κόσμο.

Στην πολιτική που ακολουθεί το Κ.Δ.Α. απέναντι στους Κούρδους της Συρίας, ο Νταβούτογλου βρήκε ένθερμο υποστηρικτή των θέσεών του τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών και βουλευτή του Ρ.Λ.Κ., Ντενίζ Μπαϊκάλ. Ο Μπαϊκάλ, με δηλώσεις του, υποστήριξε τους βομβαρδισμούς γύρω από την κουρδική κωμόπολη Αζάζ, λέγοντας ότι *«το Χαλέπι είναι πόλη Σουνιτών και η Τουρκία έχει*

⁴⁷ Βλ. *Today's Zaman*, 'Turkey won't allow Syrian Kurdish PYD to cross west of Euphrates', 22.01.2016, http://www.todayszaman.com/diplomacy_turkey-wont-allow-syrian-kurdish-pyd-to-cross-west-of-euphrates_410331.html, τελευταία πρόσβαση 26.01.2016.

⁴⁸ Βλ. *Radikal*, 'Davutoğlu: Rusya ve Esad rejimi adına katliam yapıyor', 16.02.2016, <http://www.radikal.com.tr/politika/davutoglu-rusya-ve-esad-rejimi-adina-katliam-yapiyor-1511757/>, τελευταία πρόσβαση 21.02.2016.

δικαίωμα να βομβαρδίζει [τους Κούρδους της Συρίας (P.Y.D.)]». ⁴⁹ Οι δηλώσεις αυτές του Μπαϊκάλ επιβεβαιώνουν σε κάποιο βαθμό την συνέχεια μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί η ισλαμική κυβέρνηση (Κ.Δ.Α.) με εκείνη των προηγούμενων κοσμικών κυβερνήσεων της χώρας.

3.1.2. Αίγυπτος

Οι σχέσεις μεταξύ Άγκυρας και Καΐρου παραμένουν τεταμένες, λόγω της άρνησης της τουρκικής ηγεσίας να δεχτεί την ανατροπή του ισλαμιστή Προέδρου της Αιγύπτου και να αναγνωρίσει την κυβέρνηση αλ-Σίσι.

Στα μέσα Ιανουαρίου, το Κάιρο είχε διαψεύσει τουρκικά δημοσιεύματα περί Σαουδαραβικής διαμεσολαβητικής προσπάθειας, προκειμένου να ομαλοποιηθούν οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. ⁵⁰ Έθεσε μάλιστα ως όρο για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο την ριζική αλλαγή της στάσης της Άγκυρας απέναντι στο Κάιρο.

Το ενδεχόμενο εκπροσώπησης της Αιγύπτου σε επίπεδο Προέδρου στην Σύνοδο Κορυφής του Οργανισμού της Ισλαμικής Συνεργασίας, που θα λάβει χώρα τον προσεχή Απρίλιο στην Κωνσταντινούπολη, θεωρείται μια δυσμενής σύμπτωση που οδηγεί την τουρκική διπλωματία σε αδιέξοδο. ⁵¹ Μολονότι από την αρχή του έτους οι τουρκικές αρχές δηλώνουν πως η ενδεχόμενη άφιξη του Αιγύπτιου Προέδρου αλ-Σίσι είναι καλοδεχούμενη, λίγοι είναι εκείνοι όμως που θεωρούν πως κάτι τέτοιο θα σηματοδοτούσε μια ύφεση στις σχέσεις μεταξύ Άγκυρας και Καΐρου. Ο Υπουργός Εξωτερικών Τσαβούσογλου δήλωσε αναφορικά

⁴⁹ Βλ. *Cumhuriyet*, 'Deniz Baykal'dan YPG ve Kılıçdaroğlu açıklaması', 16.02.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/481822/Deniz_Baykal_dan_YPG_ve_Kilicdaroglu_aciklamasi.html#, τελευταία πρόσβαση 21.02.2016.

⁵⁰ Βλ. *Today's Zaman*, 'Egyptian official dismisses claims of mediation between Turkey and Egypt', 22.01.2016, http://www.todayszaman.com/diplomacy_egyptian-official-dismisses-claims-of-mediation-between-turkey-and-egypt_410387.html, τελευταία πρόσβαση 27.01.2016.

⁵¹ Βλ. *Today's Zaman*, 'Ankara confirms Egypt to be invited to Turkey summit in April', 09.01.2016, http://www.todayszaman.com/national_ankara-confirms-egypt-to-be-invited-to-turkey-summit-in-april_409238.html, τελευταία πρόσβαση 15.01.2016.

με αυτό ότι η αντιπροσώπευση της Αιγύπτου πρέπει να θεωρηθεί ως συμμετοχή σε σύνοδο διεθνούς οργανισμού, διαβεβαιώνοντας πως υπάρχουν επαφές μεταξύ Τούρκων και Αιγυπτίων αξιωματούχων στα πλαίσια τέτοιου είδους εκδηλώσεων, και όχι ως επίσημη διμερής επίσκεψη⁵². Η εικόνα που αποκομίζει κανείς εξετάζοντας τις σχέσεις των δύο χωρών είναι ότι τα δύο μέρη τηρούν τα προσχήματα, προκειμένου να μην επιδεινώσουν τις σχέσεις τους. Ο Τοαβούσογλου ήταν σαφής αναφορικά με τον περιφερειακό ρόλο της Αιγύπτου. Αναγνώρισε ότι το Κάιρο είναι μια σημαντική δύναμη, δίχως όμως να είναι σε θέση, όπως ισχυρίστηκε, να ασκήσει το ρόλο του εξαιτίας της κατάστασης που επικρατεί στην εσωτερική πολιτική σκηνή.⁵³

3.1.3. Σαουδική Αραβία

Οι τουρκο-σαουδαραβικές σχέσεις συνέχισαν να σημειώνουν πρόοδο, κυρίως όσον αφορά την συνεργασία των δύο κρατών στο Συριακό. Στα τέλη Ιανουαρίου ο Τούρκος Πρωθυπουργός επισκέφτηκε το Ριάντ για συνομιλίες με Σαουδάραβες αξιωματούχους. Στην επίσκεψή του αυτή ο Νταβούτογλου συνοδεύτηκε και από τον αρχηγό του τουρκικού Γενικού Επιτελείου Χουλουσί Ακάρ. Σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο τα δύο μέρη συμφώνησαν σε «κοινή στρατηγική συνεργασία».⁵⁴ Βάση της απόφασης αυτής θα πραγματοποιηθούν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μεταξύ Τουρκίας και Σαουδικής Αραβίας. Επιπλέον, ο διεθνής Τύπος ανέφερε ότι το Ριάντ προτίθεται να στείλει στη Συρία στρατό 150 χιλιάδων ανδρών, απαρτιζόμενο από πολυεθνική αραβική δύναμη.⁵⁵

⁵² Βλ. *Daily News Egypt*, «We do not mind holding bilateral talks with Egypt: Turkish FM», 26.02.2016, <http://www.dailynewsegypt.com/2016/02/26/we-do-not-mind-holding-bilateral-talks-with-egypt-turkish-fm/>, τελευταία πρόσβαση 29.02.2016.

⁵³ Βλ. ο.π.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, ‘150 bin askerle Suriye’ye gireceğiz’ diyen Suudi Arabistan’la ortak karar’, 10.02.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/478654/_150_bin_askerle_Suriye_je_girecegiz_diyen_Suudi_Arabistan_ile_ortak_karar.html#, τελευταία πρόσβαση 15.02.2016.

⁵⁵ Βλ. *Yeni Şafak*, ‘Suud 150 bin kişiyle Suriye’ye gidiyor’, 08.02.2016, <http://www.yenisafak.com/dunya/suud-150-bin-kisiyle-suriyeye-gidiyor-2406167>, τελευταία πρόσβαση 12.02.2016. Βλ. *Al Jazeera*, ‘Saudi Arabia willing to send ground troops to Syria’, 06.02.2016, <http://www.aljazeera.com/news/2016/02/general-saudi-arabia-set-deploy-troops-syria-160205042542486.html>, τελευταία πρόσβαση 12.02.2016.

Οι δηλώσεις αυτές των Σαουδαράβων αξιωματούχων προκάλεσαν αντιδράσεις από άλλους περιφερειακούς δρώντες.⁵⁶ Η τουρκική κυβέρνηση, διά του Υπουργού Εξωτερικών, επιβεβαίωσε την πιθανότητα συνεργασίας των δύο χωρών σε μια κοινή στρατιωτική επιχείρηση κατά του Ι.Κ.,⁵⁷ καθώς και το ενδεχόμενο στάθμευσης σαουδαραβικών μαχητικών αεροσκαφών στην χώρα, δήλωση που προκάλεσε την αντίδραση της ακροδεξιάς παράταξης.⁵⁸

3.2. Σχέσεις με μη Αραβικές χώρες

3.2.1. Ισραήλ

Έπειτα από τις διπλωματικές συναντήσεις στην Ζυρίχη τον περασμένο Δεκέμβριο και παρά το θετικό κλίμα που διαμορφώθηκε σχετικά με την αποκατάσταση των διαταραγμένων από το 2010 τουρκο-ισραηλινών σχέσεων, η συμφωνία δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί. Στις 16 Φεβρουαρίου 2016, μετά από ένα δεύτερο γύρο συνομιλιών στη Γενεύη, Τούρκοι αξιωματούχοι δήλωσαν ότι η επίτευξη της συμφωνίας είναι θέμα χρόνου, ενώ την πρόοδο που έχει σημειωθεί επεσήμαναν παράγοντες, όπως ο εκπρόσωπος του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΡ (Κ.Δ.Ε.) Ομέρ Τσελικ. Εν τω μεταξύ, ο Ισραηλινός Υπουργός Άμυνας Μοσέ Γιαλόν, εξακολουθεί να εκφράζει την επιφυλακτικότητά του σχετικά με την ολοκλήρωση της συμφωνίας εστιάζοντας στο προαπαιτούμενο της διακοπής της συνεργασίας της Άγκυρας με την Παλαιστινιακή οργάνωση Χαμάς και το κλείσιμο του κέντρου διοίκησης της οργάνωσης που λειτουργεί στην Κωνσταντινούπολη.

Από την πλευρά του ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Τσαβούσογλου τόνισε στο τουρκικό Κοινοβούλιο την επιθυμία της κυβέρνησής του να αρθεί το

⁵⁶ Βλ. *CNN*, 'Iranian commander mocks Saudi offer to intervene in Syria', 06.02.2016, <http://edition.cnn.com/2016/02/06/middleeast/syria-civil-war-saudi-iran/>, τελευταία πρόσβαση 12.02.2016.

⁵⁷ Βλ. *Hürriyet*, 'Suudi Arabistan İncirlik'e konuşlanacak', 13.02.2016, <http://www.hurriyet.com.tr/suudi-arabistan-incirlike-konuslanacak-40054065>, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

⁵⁸ Βλ. *Today's Zaman*, 'Opposition leader warns of catastrophe in event of Syria incursion', 13.02.2016, http://www.todayszaman.com/diplomacy_opposition-leader-warns-of-catastrophe-in-event-of-syria-incursion_412233.html, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

εμπάργκο στη Λωρίδα της Γάζας, ώστε η Τουρκίας να παράσχει ανθρωπιστική βοήθεια στους Παλαιστίνιους, να συμβάλει στην ανοικοδόμηση της Γάζας και να προμηθεύσει με ηλεκτρική ενέργεια στην περιοχή. Τα δύο αυτά ζητήματα προβάλλονται ως τα βασικά σημεία της διαπραγμάτευσης που θα καθορίσουν την εξέλιξη των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων στο μεταβαλλόμενο περιφερειακό πολιτικό τοπίο και εκτιμάται πως οι προοπτικές ομαλοποίησης των σχέσεων Άγκυρας και Τελ Αβίβ ελαττώνονται. Άμεσο αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι ότι οι ισραηλινοί αξιωματούχοι τηρούν αρνητική στάση απέναντι στην Άγκυρα, προσπαθώντας να εκφράσουν με κάθε ευκαιρία την έντονη δυσπιστία τους απέναντι στην τουρκική ηγεσία.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα, σε συνέδριο που έλαβε χώρα στο Τελ Αβίβ, η ισραηλινή Υπουργός Δικαιοσύνης, Αγιέλετ Σακέντ, υποστήριξε την άποψη ότι πρέπει να δημιουργηθεί ένα Κουρδικό κράτος που θα καλύπτει τον χώρο μεταξύ Τουρκίας και Ιράν. Η Υπουργός τόνισε επίσης την ανάγκη δημιουργίας στενότερων δεσμών φιλίας και συνεργασίας μεταξύ του Ισραήλ και των Κούρδων, οι οποίοι παρά το μέγεθος του πληθυσμού τους δεν έχουν ανεξάρτητο κράτος, καθώς έτσι θα μπορούσε να προστατευθεί ευκολότερα το πρώτο από τους «εχθρούς» του, στο οποίο η Υπουργός συγκαταλέγει πέραν του Ιράν και την Τουρκία⁵⁹.

Ο ισραηλινός Υπουργός Άμυνας, Μοσέ Γιαλόν, μετά την υπογραφή κοινής ανακοίνωσης σχετικά με την συνεργασία των δύο μεσογειακών χωρών με τον Έλληνα ομόλογό του Πάνο Καμμένο, δήλωσε ότι η Τουρκία υποστηρίζει την τρομοκρατία αντί να την καταπολεμά και ότι το «Ισλαμικό Κράτος» ευεργετήθηκε

⁵⁹ Βλ. *Times of Israel*, “Justice Minister calls for an independent Kurdistan”, 20.01.2016, <http://www.timesofisrael.com/shaked-calls-for-an-independent-kurdistan/>, τελευταία πρόσβαση 25.01.2016. Βλ. ακόμη *Daily Sabah*, “Controversial Israeli minister Shaked calls for an independent Kurdish state”, 20.01.2016, <http://www.dailysabah.com/mideast/2016/01/20/controversial-israeli-minister-shaked-calls-for-an-independent-kurdish-state>, τελευταία πρόσβαση την 25^η Ιανουαρίου 2016]. Βλ. επίσης <http://mignatiou.com/2016/01/nea-vomva-stis-schesis-israil-tourkias-anexartito-kourdistan-zita-israilini-ipourgos/>, τελευταία πρόσβαση 25.01.2016.

από την συναλλαγή «πετρελαίου έναντι τουρκικών χρημάτων» με την Άγκυρα για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα.⁶⁰ Πρόσθεσε ότι «η Κωνσταντινούπολη έχει μετατραπεί σε τρομοκρατική βάση της Χαμάς έξω από την Γάζα». Τόνισε ακόμη ότι για να ομαλοποιηθούν οι ψυχρές τουρκο-ισραηλινές σχέσεις θα πρέπει η Άγκυρα να τερματίσει τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Η ματαίωση της συμφωνίας μεταξύ Άγκυρας και Τελ Αβίβ, η οποία δεν υλοποιήθηκε εξαιτίας των τουρκικών απαιτήσεων για άρση του αποκλεισμού της Γάζας από το Ισραήλ, επιβαρύνει την δυσχερή θέση στην οποία βρίσκεται η Τουρκία στη Μέση Ανατολή. Οι κακές σχέσεις της χώρας με την πλειοψηφία των γειτόνων της, σε συνδυασμό και με την αναζωπύρωση του Κουρδικού στην εσωτερική πολιτική σκηνή της χώρας, επιτείνει την απομόνωση στην οποία έχει περιέλθει η Άγκυρα στην περιοχή της. Η κατάσταση αυτή, καθιστά πιο ασταθή, ευάλωτη και απρόβλεπτη τη χώρα απέναντι στις διεθνείς και εσωτερικές προκλήσεις.

3.2.2. Σομαλία

Η επικεφαλής της Διεύθυνσης των σχέσεων με την Σομαλία του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, Εμέλ Τεκίν, κατά την διάρκεια της συνεδρίασης της Επιτροπής Εθνικής Άμυνας της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, ανακοίνωσε ότι η Τουρκία έχει ξεκινήσει την κατασκευή στρατιωτικής βάσης στο Μογκαντίσου. Η Τεκίν δήλωσε ότι η κίνηση αυτή της Άγκυρας λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο υφιστάμενης διμερούς συμφωνίας στρατιωτικής συνεργασίας, η οποία είχε υπογραφεί τον Ιανουάριο 2015, και θα εξυπηρετήσει τους σκοπούς της εκπαίδευσης του στρατού της Σομαλίας εκ μέρους της Τουρκίας. Διευκρίνισε ακόμη ότι η Άγκυρα θα χρησιμοποιήσει τις εγκαταστάσεις αυτές ως βάση «για την

⁶⁰ Βλ. *Haaretz*, “Defence Minister Ya’alon: ‘ISIS enjoyed Turkish money for oil’”, 26.01. 2016, <http://www.haaretz.com/israel-news/1.699667>, τελευταία πρόσβαση 29.01.2016.

στρατιωτική εκπαίδευση όλης της Αφρικής».⁶¹ Σημείωσε επίσης ότι η Άγκυρα κατασκευάζει και ένα στρατιωτικό σχολείο στην Σομαλία, προκειμένου να εκπαιδευτούν οι Σομαλοί αξιωματικοί.

Η εξέλιξη αυτή εντάσσεται στις προσπάθειες της κυβέρνησης του Κ.Δ.Α. να αναπτύξει στρατηγικές σχέσεις με την Αφρικανική ήπειρο. Συμφωνίες στρατιωτικής συνεργασίας με αδύναμα κράτη, που έχουν πληγεί από τρομοκρατικές οργανώσεις, έχουν διπλό στόχο. Πρώτον, να συνεισφέρουν στην αποκατάσταση της περιφερειακής ασφάλειας και σταθερότητας, γεγονός που θα ενίσχυε την εικόνα της Τουρκίας ως χώρας-μέλους του Δυτικού συνασπισμού, η οποία συμβάλει στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Δεύτερον, να προβάλλει την Τουρκία στις χώρες της Αφρικανικής ηπείρου ως ανερχόμενη δύναμη, η οποία μπορεί να της παρέχει στήριξη και βοήθεια, προκειμένου να αντιμετωπίσουν παντός είδους απειλές. Έτσι, αναπτύσσεται μια νέα σχέση εξάρτησης μεταξύ Τουρκίας και Αφρικανικών χωρών, που πέραν όλων των άλλων θα μπορούσε να μεταφραστεί και σε πολιτικό-διπλωματική στήριξη υπέρ της πρώτης στα πλαίσια διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, όπως ο Ο.Η.Ε., ο Ο.Ι.Σ., κ.λπ., προκειμένου να προασπιστεί η Άγκυρα τα εθνικά συμφέροντά της. Σε αυτήν την πολιτική άλλωστε εντάσσεται και το ταξίδι του Ερντογάν σε τέσσερις χώρες της Αφρικής, στα τέλη Φεβρουαρίου με αρχές Μαρτίου 2016.⁶²

⁶¹ Βλ. *Today's Zaman*, 'Turkey set to build a military training center in Somalia', 05.01.2016, http://www.todayszaman.com/diplomacy_turkey-set-to-build-a-military-training-center-in-somalia_408820.html, τελευταία πρόσβαση 09.01.2016.

⁶² <http://www.trt.net.tr/greek/tourkia/2016/02/28/semera-xekina-e-periodeia-tou-erntogan-ste-d-aphrike-440763>, τελευταία πρόσβαση 01.03.2016.

4. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΡΩΣΙΑ

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας συνέχισαν να είναι τεταμένες εξαιτίας της ρωσικής ανάμειξης στη Συρία και την υποστήριξη που παρέχει στη Δαμασκό.

Παρά τις έντονες αντιπαραθέσεις, ωστόσο, η Μόσχα φαίνεται να είναι διατεθειμένη να αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα υφιστάμενα σχέδια ενεργειακής συνεργασίας με την Άγκυρα. Στα μέσα Ιανουαρίου ο Ρώσος υπουργός Ενέργειας Αλεξάντερ Νόβακ φέρεται να δήλωσε στον τηλεοπτικό σταθμό *Rossiya 24* πως, σε περίπτωση που ζητηθεί από την Ευρώπη και την Τουρκία, θα μπορούσε ο νέος Νότιος Αγωγός (Τουρκικός Αγωγός), ο οποίος είχε «παγώσει» μετά την κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους στην τουρκο-συριακή μεθόριο, να επανέλθει στην ατζέντα και να υπάρξουν σοβαρές προοπτικές για την κατασκευή του.⁶³

Το διαφαινόμενο αυτό άνοιγμα της Μόσχας στα ενεργειακά δεν συμβαδίζει, ωστόσο, με τις πολιτικο-διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών, κυρίως λόγω της αντιπαραθέσής τους στο Συριακό. Στα μέσα Φεβρουαρίου η Ρωσία κατέθεσε σχέδιο ψηφίσματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), με το οποίο καλείτο η Άγκυρα:

- α) να πάψει να βομβαρδίζει θέσεις κούρδων μαχητών στην βόρεια Συρία, και
- β) να εγκαταλείψει τα σχέδιά της για στρατιωτική επέμβαση.

Η ρωσική πρόταση απορρίφθηκε, καθώς μόνιμα μέλη του Σ.Α. του Ο.Η.Ε., όπως η Γαλλία και οι Η.Π.Α., έθεσαν βέτο.⁶⁴ Ο μόνιμος αντιπρόσωπος της

⁶³ Βλ. *Vatan*, 'Rusya'dan Türk Akımı'na yeniden yeşil ışık', 14.01.2016, <http://www.gazetevatan.com/rusya-dan-turk-akimi-na-yeniden-yesil-isik-904942-ekonomi/>, τελευταία πρόσβαση 20.01.2016.

⁶⁴ Βλ. *Reuters*, 'Russia pushes U.N. Security Council on Syria sovereignty', 19.01.2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-russia-syria-un-idUSKCN0VS1Z0>, τελευταία

Τουρκίας στον Ο.Η.Ε. δήλωσε ότι η Τουρκία δεν πρόκειται να επέμβει στη Συρία παρά μόνο στην περίπτωση που λάβει χώρα μία συλλογική επέμβαση. Από την μεριά του ο Γάλλος Πρόεδρος Φρανσουά Ολάντ εξέφρασε την εκτίμησή του ότι οι εντάσεις μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας γύρω από το Συριακό, θα μπορούσαν να καταλήξουν σε σύρραξη μεταξύ των δύο αυτών κρατών.⁶⁵ Η δήλωση του Γάλλου Προέδρου ήρθε μετά από ανακοίνωση του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, που καλούσε την Άγκυρα να σταματήσει τους βομβαρδισμούς της στη Β. Συρία (γύρω από το Αζάζ).⁶⁶

Η ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ Άγκυρας και Μόσχας θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την επίλυση του Συριακού, στο οποίο κάθε μία από αυτές έχουν αντιτιθέμενα συμφέροντα και υποστηρίζουν αντίθετες πλευρές.

πρόσβαση 22.02.2016. Βλ. επίσης: *Le Monde*, “Syrie: la Russie « regrette » le rejet de sa résolution à l’ONU et va continuer à aider Damas », 20.02.2016, http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2016/02/20/face-a-la-turquie-la-russie-soumet-une-resolution-au-conseil-de-securite-de-l-onu_4868808_3218.html, τελευταία πρόσβαση 22.02.2016.

⁶⁵*Libération*, “Intervention turque en Syrie: «Là, il y a un risque de guerre» entre la Turquie et la Russie...”, 19.02.2016, http://www.liberation.fr/france/2016/02/19/intervention-turque-en-syrie-la-il-y-a-un-risque-de-guerre-entre-la-turquie-et-la-russie-selon-holla_1434653, τελευταία πρόσβαση 22.02.2016. Βλ. ακόμη, *Reuters*, «Risque de guerre entre la Russie et la Turquie, dit Hollande», 19.02.2016, <http://fr.reuters.com/article/topNews/idFRKCN0VS2AK>, τελευταία πρόσβαση 22.02.2016.

⁶⁶ Βλ. *Le Figaro*, “La France appelle à «la cessation des bombardements» de la Turquie dans les zones kurdes”, 14.02.2016, <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2016/02/14/97001-20160214FILWWW00112-la-france-appelle-a-la-cessation-des-bombardements-de-la-turquie-dans-les-zones-kurdes.php>, τελευταία πρόσβαση 22.02.2016.

5. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ Ε.Ε. και ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ της

5.1. Σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση (προσφυγικό)

Το προσφυγικό αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν τις τουρκο-ευρωπαϊκές σχέσεις. Στις αρχές Ιανουαρίου 2016 ο Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Φρανς Τίμερμανς εξέφρασε τον προβληματισμό του σχετικά με την ανταπόκριση της Τουρκίας στις υποχρεώσεις της για μείωση των προσφυγικών ροών που έχει αναλάβει με τη συμφωνία του Νοεμβρίου του 2015.⁶⁷ Οι δηλώσεις του Τίμερμανς έλαβαν χώρα λίγες μέρες πριν την επίσκεψή του στην Τουρκία για να συζητήσει το θέμα της εφαρμογής της συμφωνίας του Νοεμβρίου. Στις συναντήσεις του με Τούρκους αξιωματούχους, όπως ο Υπουργός Εξωτερικών Τσαβούσογλου και ο Υπουργός επί Ευρωπαϊκών Θεμάτων Βολκάν Μποζκίρ, εξέφρασε την δυσαρέσκειά του για τους αυξημένους αριθμούς προσφύγων που εισέρχονται στον ευρωπαϊκό χώρο από τις ακτές της Μικράς Ασίας και ζήτησε να ενταθούν οι προσπάθειες καταπολέμησης των διακινητών. Από την μεριά τους οι Τούρκοι αξιωματούχοι αρκέστηκαν σε υποσχέσεις για παροχή «άδειας εργασίας» στους σύριους πρόσφυγες, καθώς και για παροχή εκπαίδευσης στα παιδιά τους.⁶⁸

Λίγες μέρες αργότερα, από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός της Ελβετίας, ο Τούρκος Πρωθυπουργός, προτού αναχωρήσει για την Γερμανία, όπου θα συναντούσε την Γερμανίδα Καγκελάριο, δήλωσε emphaticά ότι η χώρα του δεν ζητάει περισσότερη οικονομική ενίσχυση, αλλά την υλοποίηση συγκεκριμένων βημάτων τα οποία καθορίζονται από την ευρω-τουρκική Συμφωνία Συνεργασίας του Νοεμβρίου, καθώς και, λαμβάνοντας υπόψη την

⁶⁷Spiegel Peter, 'EU deal with Turkey failing to stem migrant flow', *Financial Times*, 07.01.2016, <http://www.ft.com/cms/s/0/d62b85ca-b539-11e5-8358-9a82b43f6b2f.html#axzz41JsIDhhY>, τελευταία πρόσβαση 11.01.2016. Επίσης: *Τα Νέα*, «Κομισιόν: Δεν είμαστε ακόμη ικανοποιημένοι από την Τουρκία για τις προσφυγικές ροές», 07.01.2016, <http://www.tanea.gr/news/world/article/5324339/komision-den-eimaste-akomh-ikanopoihmenoi-apo-thn-toyrkia-gia-tis-prosfygikes-roes/>, τελευταία πρόσβαση 11.01.2016.

⁶⁸ Βλ. *Τα Νέα*, «Κωφεύει η Τουρκία στις διαπιστώσεις της Κομισιόν για αυξημένη ροή προσφύγων», 11.01.2016, <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5325303/akomh-poly-aykshmenh-h-roh-prosfygwn-leei-h-komision-sthn-toyrkia/>, τελευταία πρόσβαση την 15.01.2016.

ανθρωπιστική πρόκληση, συγκεκριμένα μέτρα προκειμένου να μπορέσει η Άγκυρα να ανταπεξέλθει στην αποστολή της, δηλαδή τον περιορισμό των προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη.⁶⁹

Στα μέσα Φεβρουαρίου, μετά την ραγδαία αύξηση των προσφυγικών ροών στην Ελλάδα⁷⁰ και μέσω αυτής στην υπόλοιπη Ε.Ε., συνεκλήθη έκτακτη Σύνοδος Κορυφής στις Βρυξέλλες προκειμένου να συζητηθεί η εφαρμογή της Συμφωνίας Συνεργασίας με την Άγκυρα. Η Σύνοδος πραγματοποιήθηκε δίχως την συμμετοχή του Τούρκου Πρωθυπουργού, ο οποίος ακύρωσε το ταξίδι του εξαιτίας της αιματηρής επίθεσης στην Άγκυρα. Το αποτέλεσμα των εργασιών της Συνόδου ήταν να ζητηθεί από την τουρκική ηγεσία να τηρήσει τα συμφωνηθέντα, συγκρατώντας και μειώνοντας τα κύματα προσφύγων (και παράνομων μεταναστών) προς την Δύση, έως τις 5 Μαρτίου 2016, ημερομηνία κατά την οποία σχεδιάζεται να πραγματοποιηθεί νέα σύνοδος για το προσφυγικό.⁷¹ Πριν την έναρξη των εργασιών της συνόδου, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης επιχειρήσαν να προωθήσουν ως απόφαση της Ε.Ε. την λύση της κατασκευής φρακτών στα σύνορά τους, άποψη όμως που δεν επικράτησε.

5.2. Ελλάδα

Στις αρχές του έτους η Άγκυρα με NOTAM που εξέδωσε επιχειρήσε να δεσμεύσει σημαντικές θαλάσσιες περιοχές του Βορείου Αιγαίου (Σαμοθράκη-

⁶⁹ Βλ. *Zaman*, 'Başbakan Ahmet Davutoğlu'dan Davos'ta önemli açıklamalar', 21.01.2016, http://www.zaman.com.tr/dunya_basbakan-ahmet-davutoglundan-davosta-onemli-aciklamalar_2339564.html, τελευταία πρόσβαση 26.02.2016] Βλ. επίσης *Daily Sabah*, 'Turkey does not accept any other opposition group in Syria talks other than Syrian National Coalition', 21.01.2016, <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/01/21/turkey-does-not-accept-any-other-opposition-group-in-syria-talks-other-than-syrian-national-coalition>, τελευταία πρόσβαση 26.02.2016. Βλ. *Πρώτο Θέμα*, «Νταβούτογλου: Δεν ζητάμε χρήματα, αλλά συγκεκριμένα μέτρα», 21.01.2016, <http://www.protothema.gr/world/article/546721/davoutoglou-den-zitame-hrimata-alla-sugekrimena-metra-gia-to-prosfugiko/>, τελευταία πρόσβαση 26.02.2016.

⁷⁰ Σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο, βάσει στοιχείων του FRONTEX, μολονότι οι πρόσφυγες που πέρασαν στην Ελλάδα στις 14 και 15 Φεβρουαρίου είχαν μειωθεί έως και στα 230 άτομα, ο αριθμός αυτός αυξήθηκε στα 1783 άτομα στις 16.02. και στα 4611 στις 17.02. Βλ. *Milliyet*, 'AB, Türkiye'ye 15 gün süre tanıdı', 19.02.2016, <http://www.milliyet.com.tr/ab-turkiye-ye-15-gun-sure-tanidi/dunya/detay/2196983/default.htm>, τελευταία πρόσβαση 22.02.2016.

⁷¹ Βλ. *ο.π.*

Θάσος-Λήμνος και Σκύρος-Λέσβος-Άγιος Ευστράτιος) και της Δωδεκανήσου (Ρόδος-Καστελόριζο) για ασκήσεις.⁷² Η τουρκική NOTAM αφορούσε δέσμευση περιοχών που καλύπτουν είτε σημαντικούς αεροδιαδρόμους, παρεμποδίζοντας τις αερομεταφορές, είτε ελληνικά νησιά. Δεν είναι η πρώτη φορά που η Άγκυρα προβαίνει σε μια τέτοια προκλητική ενέργεια. Στις αρχές του 2015 είχε επίσης επιχειρήσει να δεσμεύσει σημαντικές περιοχές στο Αιγαίο. Η προσπάθειά αυτή της Τουρκίας έγκειται στην παγίωση της αμφισβήτησης του ελληνικού F.I.R. και κατ' επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο πέλαγος.

Προκλητική ήταν επίσης η στάση της Άγκυρας στο θέμα του σχεδίου πτήσης που κατέθεσε η Αθήνα προκειμένου να μεταβεί ο Πρωθυπουργός, με κρατικό αεροσκάφος, μέσω του τουρκικού εναέριου χώρου, στην Τεχεράνη. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, η Άγκυρα απέρριψε το ελληνικό αίτημα διότι θεωρεί ότι η Ρόδος, ο πρώτος σταθμός ανεφοδιασμού του αεροσκάφους που θα μετέφερε τον Έλληνα Πρωθυπουργό, είναι αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη.⁷³ Η Άγκυρα θεώρησε δηλαδή το πρωθυπουργικό αεροσκάφος στρατιωτικό, προκειμένου να αυξηθεί η ένταση και να δημιουργηθεί προηγούμενο. Το νέο σχέδιο πτήσης του πρωθυπουργικού αεροσκάφους δεν συμπεριλάμβανε τον τουρκικό εναέριο χώρο.

Οι τουρκικές προκλήσεις συνεχίστηκαν και τον Φεβρουάριο με παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου. Συγκεκριμένα στις 22 Φεβρουαρίου 2016 πραγματοποιήθηκαν 22 παραβιάσεις του από 6 τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη –τα δύο εξ αυτών ήταν οπλισμένα– και ένα αεροσκάφος ναυτικής συνεργασίας, τα οποία εισήλθαν στο FIR Αθηνών δίχως να καταθέσουν τα

⁷² Βλ. *Καθημερινή*, «Τουρκία: Δεσμεύει «σχεδόν όλο το Αιγαίο» για ασκήσεις το 2016», 05.01.2016, <http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kat&modid=1&artid=228324>, τελευταία πρόσβαση 08.01.2016.

⁷³ Σιδέρης Σωτήρης, «Μια περιπέτεια πάνω από το Αιγαίο», *Καθημερινή*, 14.02.2016, <http://www.kathimerini.gr/849457/article/epikairothta/politikh/mia-peripeteia-panw-apo-th-rodo>, τελευταία πρόσβαση 19.02.2016.

απαραίτητα σχέδια πτήσεως.⁷⁴ Τα τουρκικά μαχητικά αναχαιτίστηκαν από την Πολεμική Αεροπορία.

⁷⁴ ΣΚΑΪ, Μπαράζ παραβιάσεων από τουρκικά αεροσκάφη, 15.02.2016, <http://www.skai.gr/news/greece/article/307209/baraz-paraviaseon-apo-tourkika-aeroskafi-/>, τελευταία πρόσβαση 19.02.2016.

6. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ Η.Π.Α.

Το 2016 δεν ξεκίνησε με τις καλύτερες προϋποθέσεις για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και τις σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Τουρκία βρίσκεται αντιμέτωπη τόσο με εσωτερικές αναταραχές και αλληπάλληλες τρομοκρατικές ενέργειες στο έδαφός της, όσο και με την προοπτική της διεθνούς απομόνωσής της και της ταυτόχρονης ισχυροποίησης των κουρδικών θυλάκων κατά μήκος των συνόρων της. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν παύουν μεν να θεωρούν την Τουρκία κομβικό κράτος και απαραίτητο σύμμαχο, ωστόσο δεν προσέφεραν σε καμία στιγμή την στήριξη που ζητάει η Τουρκία και έμειναν αταλάντευτες στις θέσεις τους για τους Κούρδους της Συρίας, προκαλώντας τον εκνευρισμό και την οργανωμένη αντίδραση της τουρκικής ηγεσίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες επανέρχεται συχνά το ερώτημα κατά πόσο η Τουρκία αποτελεί αξιόπιστο σύμμαχο. Το ερώτημα τέθηκε εκ νέου υπό την μορφή ναι ή όχι από την αμερικανική δεξαμενή σκέψης *German Marshall Fund*. Το όχι υποστήριξε ο ειδικός συνεργάτης του ινστιτούτου Michael Leigh, εξαιτίας της οπορτουνιστικής, όπως την χαρακτηρίζει, συμπεριφοράς της τουρκικής κυβέρνησης τα τελευταία χρόνια, η οποία ξεκίνησε τελευταία να επαναπροσεγγίζει την Δύση επειδή αισθάνεται ότι έχει απομονωθεί. Το ναι υποστήριξε ο πρώην αμερικανός πρέσβης στην Τουρκία Francis Ricciardone, ο οποίος θέλησε περισσότερο να καθησυχάσει λέγοντας ότι, παρά τις όποιες διαφωνίες προκύπτουν κατά καιρούς, αρκεί το γεγονός ότι η Τουρκία αποτελεί κράτος-μέλος του ΝΑΤΟ, το οποίο έχει αποδείξει ότι αντέχει στο χρόνο και στις περιστασιακές διαφοροποιήσεις των μελών του.⁷⁵

Τα σημεία τριβής μεταξύ Η.Π.Α. και Τουρκίας προκαλούν αλληπάλληλους τριγμούς στις σχέσεις των δύο χωρών. Η στρατιωτική στήριξη που παρέχουν οι

⁷⁵ Francis Ricciardone και Michael Leigh, “At Issue: Is Turkey a reliable U.S. ally?”, *The German Marshall Fund of the United States*, (Ιανουάριος 2016), <http://bit.ly/1T7skhk>

Η.Π.Α. στους Κούρδους της Συρίας, και συγκεκριμένα στο Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης (P.Y.D.) και στον στρατιωτικό του βραχίονα (Y.P.G.), τα οποία η Τουρκία θεωρεί τρομοκρατικές οργανώσεις συνδεδεμένες στενά με το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK), προκαλεί διαρκείς εντάσεις μεταξύ της Ουάσιγκτον και της Άγκυρας. Η Τουρκία, επί της ουσίας, φοβάται ότι η αμερικανική στήριξη στους Κούρδους της Συρίας θα τους επιτρέψει να επεκτείνουν την επιρροή τους στη βόρεια Συρία και παράλληλα θα τροφοδοτήσει τις φιλοδοξίες των Κούρδων στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Τα προβλήματα εντοπίζονται γεωγραφικά στην επαρχία του Χαλεπίου, στα σύνορα Τουρκίας-Συρίας, σε μία ζώνη 98 χιλιομέτρων, η οποία εκτείνεται από το κουρδικό καντόνι Αφρίν στα δυτικά μέχρι το κουρδικό καντόνι Κομπάνι στα ανατολικά, και η οποία ελέγχεται από τις εναπομείνουσες δυνάμεις του Ισλαμικού Κράτους και από ένα μείγμα Τουρκομάνων και διάφορων αντικαθεστωτικών ομάδων. Το όλο ζήτημα είναι ποιές δυνάμεις θα καλύψουν το κενό που θα δημιουργηθεί εφόσον υποχωρήσει το Ισλαμικό Κράτος. Η τουρκική πλευρά έχει θέσει ως κόκκινη γραμμή να μην περάσει στον έλεγχο των Κούρδων της Συρίας η περιοχή αυτή και για αυτό το λόγο έχει προτείνει την δημιουργία μίας ζώνης ασφαλείας βάθους μέχρι και 40 χιλιομέτρων εντός της Συρίας. Οι Η.Π.Α., από την άλλη, θεωρούν ιδιαίτερα αξιόμαχους τους Κούρδους στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους και τους παρέχουν την στήριξη τους, ενώ δεν επιθυμούν την δημιουργία ζώνης ασφαλείας γιατί κάτι τέτοιο θα απαιτούσε χερσαίες δυνάμεις και την μόνιμη παρουσία τους.

6.1. Επίσκεψη Μπάιντεν στην Τουρκία

Από τα τέλη του περασμένου έτους και λόγω των τεταμένων σχέσεων των δύο πλευρών, ο αμερικανός Αντιπρόεδρος Τζο Μπάιντεν είχε αναγγείλει ότι θα επισκεφτεί επισήμως την Τουρκία. Ο Μπάιντεν βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 21-23 Ιανουαρίου 2016 και συναντήθηκε με τον Πρόεδρο Ταγίπ Ερντογάν και τον Πρωθυπουργό Αχμέτ Νταβούτογλου. Κύριος σκοπός της επίσκεψης ήταν

η εντατικοποίηση του αγώνα και ο συντονισμός της δράσης κατά του Ισλαμικού Κράτους, καθώς οι Η.Π.Α. — και ο ίδιος ο Μπάιντεν στο παρελθόν — διαμαρτύρονταν ότι οι σύμμαχοι δεν κάνουν αρκετά για να αντιμετωπίσουν την κοινή απειλή. Ωστόσο, με την επίσκεψη Μπάιντεν τελικά μάλλον επιβεβαιώθηκαν τα σημεία διαφωνίας και δυσαρέσκειας μεταξύ Ουάσιγκτον και Άγκυρας.

Καταρχάς, η τουρκική πλευρά ενοχλήθηκε από την έντονη κριτική στις παραβιάσεις της ελευθερίας έκφρασης που άσκησε ο Μπάιντεν με την άφιξη του στην Κωνσταντινούπολη, οπότε συναντήθηκε με ομάδα ατόμων που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση: “Όταν τα μέσα ενημέρωσης εκφοβίζονται ή οι δημοσιογράφοι φυλακίζονται, η ελευθερία χρήσης του ίντερνετ περιορίζεται, οι ισότοποι κοινωνικής δικτύωσης κλείνουν και πάνω από 1.000 πανεπιστημιακοί κατηγορούνται για προδοσία απλώς επειδή υπέγραψαν μια διακήρυξη, δεν δίνεται το καλό παράδειγμα». ⁷⁶ Οι δηλώσεις αυτές ήρθαν σε συνέχεια της έντονης κριτικής που είχαν ασκήσει στα μέσα Ιανουαρίου οι Η.Π.Α — με πρώτο τον Αμερικανό πρέσβη στην Τουρκία Τζον Μπας — για τις προσαγωγές 27 ακαδημαϊκών με την κατηγορία ότι ασκούσαν προπαγάνδα υπέρ της τρομοκρατίας, επειδή είχαν υπογράψει μία διακήρυξη η οποία ασκούσε κριτική στα στρατιωτικά μέτρα εναντίον του κουρδικού πληθυσμού της νοτιοανατολικής Τουρκίας και ζητούσε τον τερματισμό της απαγόρευσης κυκλοφορίας. ⁷⁷

Το κυριότερο πρόβλημα κατά τις συνομιλίες του Μπάιντεν με τον Νταβούτογλου και τον Ερντογάν ήταν η διαφωνία σχετικά με τους Κούρδους της Συρίας. Ενδεικτικό του τεταμένου κλίματος είναι ότι η προγραμματισμένη κοινή συνέντευξη τύπου Ερντογάν-Μπάιντεν ακυρώθηκε. Επιπλέον, παρά τις επανειλημμένες αναφορές του Νταβούτογλου — κατά την δική του κοινή συνέντευξη τύπου με τον Μπάιντεν — στο P.Y.D. και το Y.P.G. ως τρομοκρατικές

⁷⁶ David Dolan, “Vice President Biden chides Turkey over freedom of expression” *Reuters*, (22.01.2016), <http://reut.rs/1ZRFP8Y>

⁷⁷ Ece Toksabay, “Turkey detains 27 academics accused of signing ‘peace declaration’”, *Reuters* (15.01.2016), <http://reut.rs/1Q2mgmb>

οργανώσεις οι οποίες αποτελούν απειλή για την Τουρκία, ο Μπάιντεν απέφυγε να κάνει ειδική αναφορά και περιορίστηκε να πει ότι οι Η.Π.Α. αναγνωρίζουν ότι το ΡΚΚ αποτελεί απειλή για την Τουρκία, διαχωρίζοντας έτσι τη θέση του για το Ρ.Υ.Δ. και το Υ.Ρ.Γ.. Κατά τις συνομιλίες των δύο πλευρών, οι Τούρκοι αξιωματούχοι προσπάθησαν να πείσουν τους Αμερικανούς ότι τα αμερικανικά όπλα που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν εναντίον του Ισλαμικού Κράτους καταλήγουν στους Κούρδους του ΡΚΚ μέσω των μαχητών του Υ.Ρ.Γ. από την Τσίζρε και τη Σιλόπη. Ωστόσο η αμερικανική πλευρά υποστήριξε ότι δεν έχει στοιχεία ότι κάτι τέτοιο έχει συμβεί και ότι οι Κούρδοι της Συρίας παραμένουν συγκεντρωμένοι στον αγώνα εναντίον του Ισλαμικού Κράτους.⁷⁸

6.2. Επίσκεψη ΜακΓκούρκ στο Κομπάνι

Στα τέλη Ιανουαρίου, ο Μπρετ ΜακΓκούρκ, με την ιδιότητα του Ειδικού Προεδρικού Απεσταλμένου στην Παγκόσμια Συμμαχία κατά του Ισλαμικού Κράτους, βρέθηκε στο Κομπάνι της Συρίας, όπου συναντήθηκε με εκπροσώπους των συμμαχικών Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων (SDF), ενώ διέρρευσαν φωτογραφίες του με τον Πολάτ Τσαν, πρώην μέλος του ΡΚΚ και νυν εκπρόσωπο του Ρ.Υ.Δ.. Η επίσκεψη αυτή είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς ήταν η πρώτη φορά από την έναρξη του πολέμου που Αμερικανός αξιωματούχος — και δη ο ειδικός απεσταλμένος του Προέδρου Ομπάμα — επισκέφτηκε την Συρία και το Κομπάνι. Η επίσκεψη ΜακΓκούρκ στο Κομπάνι ενόχλησε ιδιαίτερα την τουρκική πλευρά. Ο Ερντογάν, σε μία από τις πιο οργισμένες αντιδράσεις του μέχρι τώρα, ζήτησε από τις Ηνωμένες να διαλέξουν ανάμεσα στην Τουρκία και τους “τρομοκράτες” του Κομπάνι, ενώ έθεσε ζήτημα εμπιστοσύνης στις σχέσεις των δύο χωρών.⁷⁹

⁷⁸ Dion Nissenbaum και Carol E. Lee, “Turkish tensions with Syrian Kurdish Fighters strain ties with U.S.”, *The Wall Street Journal*, (07.02.2016), <http://on.wsj.com/1mmyjAm>; Semih Idiz, “How Biden annoyed Ankara during his recent visit to Turkey”, *Al-Monitor*, (26.01.2016) <http://bit.ly/21GUNMI>

⁷⁹ *Today's Zaman*, “Edogan to US: Choose either Turkey or the PYD as your partner”, (07.02.2016), <http://bit.ly/1Qrr46s>

Ο εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Τζον Κίρμπι, κατά την ενημέρωση των δημοσιογράφων, θέλησε να υποβαθμίσει το γεγονός, λέγοντας ότι η συνάντηση ήταν τυχαία, αλλά είπε επίσης ότι οι Η.Π.Α. δεν μετανιώνουν για αυτήν την επίσκεψη. Δήλωσε ακόμα και οι φίλοι δεν συμφωνούν πάντα σε όλα και ότι οι Η.Π.Α. δεν θεωρούν το P.Y.D. ως τρομοκρατικό κίνημα και θα συνεχίσουν να του παρέχουν τη στήριξή τους.⁸⁰ Οι δηλώσεις αυτές προκάλεσαν νέο κύκλο αντιδράσεων στην Τουρκία. Αφού κλήθηκε για εξηγήσεις ο Αμερικανός πρεσβευτής στην Άγκυρα Τζον Μπας στο τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, ο τούρκος Πρόεδρος, σε ομιλία του, καταδίκασε ανοικτά την αμερικανική πολιτική θεωρώντας τις Η.Π.Α. υπεύθυνες για το “λουτρό αίματος” στην περιοχή και απευθυνόμενος στην αμερικανική κυβέρνηση έθεσε εκ νέου το ίδιο ερώτημα: “Είστε μαζί μας ή με τους τρομοκράτες;” Επιπλέον, ο Ερντογάν δήλωσε, ότι η συριακή κρίση έχει καταστεί πλέον και εσωτερικό ζήτημα ασφάλειας της Τουρκίας και έχει φτάσει η ώρα να εφαρμόσει η Τουρκία τη δική της λύση, την οποία “όλοι θεωρούν λογική και δίκαιη”.⁸¹ Η λύση που έχει στο μυαλό του ο Ερντογάν είναι η δημιουργία μίας ζώνης ασφαλείας εντός της Συρίας, την οποία οι δυτικοί απορρίπτουν καθώς θα απαιτούσε εκτεταμένες χερσαίες επιχειρήσεις και την μόνιμη εμπλοκή τους.

Παρά τις δημόσιες τοποθετήσεις του Ερντογάν, η αμερικανική κυβέρνηση παρέμεινε αμετακίνητη στις θέσεις της. Σε νέα ενημέρωση των δημοσιογράφων, ο αναπληρωτής εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Μαρκ Τόνερ, επανέλαβε με κάθε τρόπο την διαφωνία της Ουάσινγκτον με την Άγκυρα στο θέμα του P.Y.D. και του Y.P.G.: οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θεωρούν τρομοκρατικές τις δύο οργανώσεις και η βοήθεια που τους προσφέρουν για τον αγώνα ενάντια στο Ισλαμικό Κράτος είναι μέσω αεροπορικής στήριξης των χερσαίων επιχειρήσεων τους και παροχής πληροφοριών, και όχι μέσω ενίσχυσής τους με όπλα, όπως διαμαρτύρεται η Τουρκία. Επίσης, απέκλεισε το ενδεχόμενο περαιτέρω εμπλοκής των Ηνωμένων

⁸⁰ John Kirby, Daily Press Briefing, *U.S. Department of State*, (08.02.2016)

<http://1.usa.gov/1Uya2Fi>

⁸¹ Daren Butler, “Turkey’s Erdogan chastises U.S. over support for Syrian Kurds”, Reuters, (10.02.2016) <http://reut.rs/1T6k13R>

Πολιτειών στη Συρία για την δημιουργία “ζώνης ασφαλείας”, όπως επιθυμεί η Τουρκία.⁸²

6.3. Έναρξη τουρκικών βομβαρδισμών εναντίον των Κούρδων της Συρίας

Η προέλαση των Κούρδων δημιούργησε νέα δεδομένα στο έδαφος. Η κουρδική πολιτοφυλακή (Y.P.G.) — εκμεταλλευόμενη την επίθεση του Συριακού Στρατού στην περιφέρεια του Χαλεπίου, με την βοήθεια των ρωσικών αεροπορικών βομβαρδισμών — κατόρθωσε να ανακαταλάβει από τους ισλαμιστές αντάρτες την αεροπορική βάση Μίνιγκ, η οποία βρίσκεται στο δρόμο που συνδέει το Χαλέπι με την Αζάζ, μία πόλη κοντά στο κουρδικό καντόνι Αφρίν και εντός της ζώνης των 98 χιλιομέτρων. Η Τουρκία προχώρησε αμέσως στον βομβαρδισμό της Μίνιγκ και των γύρω περιοχών στις 13 και 14 Φεβρουαρίου και ο Τούρκος πρωθυπουργός Νταβούτογλου, μιλώντας στην τουρκική τηλεόραση, απαίτησε την εγκατάλειψη της από τους Κούρδους, κατηγορώντας τους για εγκλήματα πολέμου εναντίον Αράβων και Τουρκμένων, ενημερώνοντας ταυτόχρονα επί του θέματος τον Αμερικανό αντιπρόεδρο Τζο Μπάιντεν. Οι Η.Π.Α., αρχικά μέσω του εκπροσώπου του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Τζον Κίρμπι, κάλεσαν την κουρδική πολιτοφυλακή να “μην επωφελείται από την σύγχυση καταλαμβάνοντας νέα εδάφη”, αλλά και την Τουρκία να παύσει τους βομβαρδισμούς των κουρδικών θέσεων, ζητώντας από όλους να συγκεντρωθούν ενάντια στην κοινή απειλή που αποτελεί το Ισλαμικό Κράτος.⁸³ Στη συνέχεια, ο αντιπρόεδρος Μπάιντεν συνομίλησε με τον Νταβούτογλου, υπογραμμίζοντας ότι είναι επιτακτική ανάγκη η αποκλιμάκωση στην περιοχή, ζητώντας από την Τουρκία να δείξει αυτοσυγκράτηση και να σταματήσει τους βομβαρδισμούς.⁸⁴

⁸² Mark C. Toner, Daily Press Briefing, *U.S. Department of State*, (11.02.2016), <http://1.usa.gov/1QSZnFD>

⁸³ Orhan Coskun και Daren Butler, “Turkey strikes Kurdish militia in Syria, demands it withdraw”, *Reuters*, (13.02.2016), <http://reut.rs/1PK65YL>; *BBC*, “Syria conflict: Turkey shells Kurdish militia” (13.02.2016) <http://bbc.in/20Tibte>; *Reuters*, “Turkey shells northern Syria for second day-monitor”, (14/02/2016) <http://reut.rs/1Shv3nm>

⁸⁴ *The White House*, “Readout of Vice President Biden’s Call with Prime Minister Ahmet Davutoglu of Turkey,” (14.02.2016) <http://1.usa.gov/1TRjao6>

Η στάση των Ηνωμένων Πολιτειών προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της Τουρκίας. Αρχικά, μέσω του εκπροσώπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Τανζού Μπιλγκιτζ, η Τουρκία εμφανίστηκε “σοκαρισμένη” από τις δηλώσεις Κίρμιπι που “βάζουν την Άγκυρα στο ίδιο καλάθι με τους Κούρδους αντάρτες”, τονίζοντας ότι η Τουρκία δεν θα ζητήσει την άδεια για να πολεμήσει εναντίον τρομοκρατικών οργανώσεων. Ο Μπιλγκιτζ, εξάλλου, επιβεβαίωσε ότι — παρά τις αμερικανικές εκκλήσεις — οι βομβαρδισμοί των κουρδικών θέσεων συνεχίζονταν. Στη συνέχεια, ο Υπουργός Εξωτερικών Μεβλούτ Τσαβούσογλου κατηγόρησε τις Η.Π.Α. ότι προβαίνουν σε αντιφατικές δηλώσεις σε σχέση με το Υ.Ρ.Γ., αφού σε κατ’ ιδίαν συζητήσεις ο αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Τζοκ Κέρι είχε πει πως οι αντάρτες του Υ.Ρ.Γ. δεν είναι άξιοι εμπιστοσύνης. Δήλωσε, ακόμα, ότι αποτελεί σημάδι αδυναμίας εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών να στηρίζονται σε τρομοκρατικές οργανώσεις.⁸⁵ Με τη σειρά του, ο πρωθυπουργός Άχμετ Νταβούτογλου δήλωσε ότι η Τουρκία δεν θα επιτρέψει την κατάληψη της Αζάζ από τους Κούρδους, προειδοποιώντας περαιτέρω το Υ.Ρ.Γ. για σκληρά αντίποινα εάν προχωρήσουν δυτικά του Ευφράτη ή ανατολικά της πόλης Αφρίν.⁸⁶

Καθώς οι τουρκικοί βομβαρδισμοί ενάντια στους κουρδικούς θύλακες συνεχίζονταν, ο πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν σε ομιλία του από το προεδρικό μέγαρο, στις 17 Φεβρουαρίου, αναφέρθηκε μακροσκελώς στο Υ.Ρ.Γ. και στη στάση των Η.Π.Α. Ο Ερντογάν δήλωσε ότι δεν θα επιτρέψει στους Κούρδους αντάρτες να δημιουργήσουν ένα προπύργιο στα σύνορα Τουρκίας-Συρίας και ότι η Τουρκία δεν θα σταματήσει να ανταποδίδει τα πυρά που δέχεται από την άλλη πλευρά των συνόρων — σύμφωνα με τους τουρκικούς ισχυρισμούς — εφόσον απειλείται η ασφάλεια της χώρας, ενώ δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο ευρύτερης εμπλοκής. “Δεν θα επιτρέψουμε την δημιουργία ενός νέου Καντίλ στα νότια σύνορα μας”, δήλωσε ο Ερντογάν, αναφερόμενος στην ορεινή περιοχή στο βόρειο

⁸⁵ *Reuters*, “Turkish minister says U.S. making conflicting statements over Syrian Kurdish YPG”, (19.02.2016), <http://bit.ly/1QSZCRh>

⁸⁶ *Hurriyet Daily News*, “Turkey protests US over being lumped together with ‘terrorist’ PYD”, (15.02.2016), <http://bit.ly/1QSZEZa>

Ιράκ όπου είναι εγκατεστημένοι οι αντάρτες του ΡΚΚ. Απευθυνόμενος στις Η.Π.Α., ο Ερντογάν ζήτησε ακόμα μια φορά να διαλέξουν τους συμμάχους τους: “Θέλουμε να ξέρουμε: είστε φίλοι με το Υ.Ρ.Γ., το Ρ.Υ.Δ. ή με εμάς;” Χαρακτήρισε, μάλιστα, ως εχθρική στάση την μην αναγνώριση εκ μέρους των Αμερικανών ότι το Ρ.Υ.Δ. είναι ίδιο με το ΡΚΚ.⁸⁷

Κληθείς να σχολιάσει τις δηλώσεις του Ερντογάν, ο αναπληρωτής εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Μαρκ Τόνερ, αρνήθηκε τον χαρακτηρισμό “εχθρική” για την στάση των Η.Π.Α. και απέδωσε το γεγονός σε διάσταση απόψεων ως προς τον ρόλο του Υ.Ρ.Γ. και τις διασυνδέσεις του με το ΡΚΚ, για το οποίο ξεκάθαρα παραδέχονται ότι αποτελεί τρομοκρατική οργάνωση και στηρίζουν τον αγώνα της Τουρκίας εναντίον του. Ταυτόχρονα, εξέφρασε την επίσημη θέση των Η.Π.Α. ότι κρίνουν την επέκταση του Υ.Ρ.Γ. γύρω από τις πόλεις Αφρίν και Αζάζ ως αντιπαραγωγική στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους και πως έχουν καλέσει, τόσο δημοσίως όσο και σε ιδιωτικές επαφές, τους Κούρδους να απέχουν από τέτοιου είδους ενέργειες. Ταυτόχρονα, όμως, κάλεσε και την Τουρκία να συγκρατήσει την αντίδρασή της και διέψευσε ακόμα μία φορά τις κατηγορίες ότι οι Η.Π.Α. παρέχουν οπλισμό στις δυνάμεις του Υ.Ρ.Γ. στη βόρεια Συρία.⁸⁸

6.4. Τρομοκρατικές ενέργειες στην Τουρκία – Εκεχειρία στη Συρία

Οι βομβιστικές επιθέσεις σε στρατιωτικά λεωφορεία στο κέντρο της Άγκυρας και σε στρατιωτική φάλαγγα στο Ντιγιαρμπακίρ στις 17 και 18 Φεβρουαρίου 2016 ήταν η τέταρτη τρομοκρατική ενέργεια μέσα σε λίγους μήνες, μετά τις επιθέσεις αυτοκτονίας στο Σουρούτς τον Ιούλιο του 2015, στην Άγκυρα τον Οκτώβριο του ίδιου έτους και στην Κωνσταντινούπολη στις 12 Ιανουαρίου. Η τουρκική κυβέρνηση έσπευσε να κατηγορήσει τους Κούρδους της Συρίας για

⁸⁷ Nick Tattersall και Asli Kandemir, “Turkey vows to stop Kurdish militia gaining border foothold”, *Reuters*, (17.02.2016), <http://reut.rs/1SxD4VU>

⁸⁸ Mark C. Toner, Daily Press Briefing, *U.S. Department of State* (17.02.2016) <http://1.usa.gov/1VpwBKI>

ανάμειξή τους στις επιθέσεις και ανταπάντησε αμέσως με βομβαρδισμό θέσεων του ΡΚΚ στο βόρειο Ιράκ. Ο εκπρόσωπος του Στείτ Ντιπάρτμεντ Τζον Κίρμπι, προς απογοήτευση της Τουρκίας, δήλωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι σε θέση ούτε να επιβεβαιώσουν ούτε να διαψεύσουν τις τουρκικές κατηγορίες ενάντια στο Υ.Ρ.Γ..⁸⁹

Τη στιγμή που οι κουρδικές δυνάμεις στη Συρία συνέχιζαν την προέλασή τους στη βορειοανατολική επαρχία Χασακέ, αξιοποιώντας την αμερικανική αεροπορική στήριξη, το τουρκικό πυροβολικό ενέτεινε τους βομβαρδισμούς κατά των Κούρδων στο βόρειο τμήμα της επαρχίας του Χαλεπίου, επεκτείνοντας τα πυρά του και ενάντια της πόλης Αφρίν. Μετά τις εξελίξεις αυτές, στις 19 Φεβρουαρίου, ο Μπαράκ Ομπάμα και ο Ταγίπ Ερντογάν είχαν απευθείας τηλεφωνική συνομιλία διάρκειας 80 λεπτών. Ενδεικτικές των διαφορών των δύο χωρών είναι οι αποκλίσεις στις επίσημες ανακοινώσεις κάθε πλευράς για το περιεχόμενο της συνομιλίας.

Σύμφωνα με τον Λευκό Οίκο, ο αμερικανός Πρόεδρος, αφού εξέφρασε τα συλλυπητήρια του για τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις, τόνισε ότι οι κουρδικές δυνάμεις του Υ.Ρ.Γ. δεν πρέπει να επωφελούνται της κατάστασης καταλαμβάνοντας νέα εδάφη. Ζήτησε, όμως, και από την Τουρκία να δείξει αυτοσυγκράτηση και να σταματήσει τους βομβαρδισμούς στην περιοχή. Ο Ομπάμα τόνισε την ακλόνητη δέσμευση των Η.Π.Α. στην άμυνα της Τουρκίας, ως μέλους του ΝΑΤΟ, και δεσμεύτηκε να εμβαθύνει την συνεργασία στον αγώνα ενάντια σε όλες τις τρομοκρατικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένου του ΡΚΚ.⁹⁰ Κατά την τουρκική εκδοχή, ο αμερικανός Πρόεδρος είπε ακόμα στον τούρκο ομόλογό του ότι η Τουρκία διατηρεί το δικαίωμα νόμιμης άμυνας και ότι ανησυχεί για τις προωθήσεις τόσο του συριακού καθεστώτος όσο και του Υ.Ρ.Γ..

⁸⁹ Ercan Gurses και Humleyra Pamuk, “Turkey blames Kurdish militants for Ankara bombs; vows reprisals”, *Reuters*, (19.02.2016)<http://reut.rs/1QnIrkC>; Gulden Ustuntag, “Security lapses, deteriorating relations with allies blamed for Ankara attack”, *Today’s Zaman*, (19.02.2016),<http://bit.ly/1LwzKbn>

⁹⁰ The White House, “Readout of the President’s Call with President Recep Tayyip Erdogan of Turkey”, (19.02.2016),<http://1.usa.gov/1PN5aci>

Επίσης, παραλείφθηκε εντελώς η έκκληση του Ομπάμα για τερματισμό των τουρκικών βομβαρδισμών.⁹¹ Νωρίτερα την ίδια ημέρα, πριν την συνομιλία του με τον Ομπάμα, ο Ερντογάν είχε δηλώσει σε δημοσιογράφους στην Κωνσταντινούπολη πως είναι “πικραμένος” από την άρνηση της Δύσης να χαρακτηρίσει τρομοκράτες τους αντάρτες του Υ.Ρ.Ρ. και ότι θα εξηγούσε στον αμερικανό Πρόεδρο πως ο εξοπλισμός που στέλνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες καταλήγει να χρησιμοποιείται ενάντια αθώων πολιτών.⁹²

Εντούτοις, ο εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ την επόμενη ημέρα, τόνισε ότι η επίσημη θέση των Η.Π.Α. είτε για το Υ.Ρ.Ρ. και το Ρ.Υ.Δ., είτε για το ΡΚΚ δεν έχει αλλάξει και πως, μέχρι αποδείξεως του εναντίου, εμπιστεύονται το Υ.Ρ.Ρ. ως μία εξαιρετικά αποτελεσματική δύναμη στη μάχη κατά του Ισλαμικού Κράτους. Διέψευσε, μάλιστα, ακόμα μία φορά τις κατηγορίες του Ερντογάν ότι αμερικανικά όπλα χρησιμοποιούνται εναντίον πολιτών, τονίζοντας ότι ούτε οι Η.Π.Α. έχουν εξοπλίσει τους Κούρδους μαχητές, ούτε στοιχεία διαθέτουν που να επιβεβαιώνουν ότι το Υ.Ρ.Ρ. έχει καταφέρει με κάποιο τρόπο να μεταφέρει αμερικανικό εξοπλισμό στο ΡΚΚ.⁹³

Η επιδείνωση στις σχέσεις των δύο χωρών είχε συνέχεια. Ο Σερέφ Μαλκότς, κορυφαίος σύμβουλος του Ερντογάν, δήλωσε ότι δεν αποκλείεται η Τουρκία να κλείσει την αεροπορική βάση του Ιντσιρλίκ για τις αμερικανικές δυνάμεις.⁹⁴ Σε δηλώσεις του ο τούρκος Πρωθυπουργός Αχμέτ Νταβούτογλου, μετά από πολύωρη σύσκεψη του υπουργικού συμβουλίου, τόνισε το μόνο που περιμένει η Τουρκία είναι η στήριξη των Η.Π.Α. “χωρίς αν ή αλλά”, όπως χαρακτηριστικά το έθεσε, και να δηλώσουν πως κάθε απειλή εναντίον της Τουρκίας είναι και απειλή εναντίον

⁹¹ *Today's Zaman*, “Turkey calls for unconditional US support against Kurdish YPG”, (20.02.2016), <http://bit.ly/1TQexfg>

⁹² Ece Toksabay, “Turkey says Obama shares Syria concerns with Erdogan, affirms support”, *Reuters*, (19.02.2016), <http://reut.rs/1oOv86n>

⁹³ Mark C. Toner, Daily Press Briefing, U.S. Department of State (19.02.2016), <http://1.usa.gov/1TQeyQ7>

⁹⁴ *Today's Zaman*, “Turkey-US dispute over Syrian Kurdish PYD widens”, (19.02.2016), <http://bit.ly/1L5fJsq>

τους.⁹⁵ Παρόλα αυτά, κατά την ενημέρωση των δημοσιογράφων στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ, ο Μαρκ Τόνερ επανέλαβε την έκκληση των Η.Π.Α. στην Τουρκία να σταματήσει τους βομβαρδισμούς. Σε ερώτηση δημοσιογράφου για τις δηλώσεις Νταβούτογλου, είπε πως αυτή τη στιγμή ο στόχος είναι η εκεχειρία που συμφωνήθηκε στο Μόναχο και πως σε ότι αφορά τη συμμαχία κατά του Ισλαμικού Κράτους, η Τουρκία είναι μία από τις χώρες που συμμετέχουν σε αυτή, ενώ δεν θέλησε να δώσει συνέχεια στη δήλωση Μαλκότς για το Ιντσιρλίκ.⁹⁶

Ο ειδικός απεσταλμένος του Ομπάμα, Μπρετ ΜακΓκούρκ, σε συνέντευξη τύπου στον Λευκό Οίκο, στις 23 Φεβρουαρίου, προσπάθησε να διασκεδάσει τις εντυπώσεις, τονίζοντας τον σημαντικό ρόλο της Τουρκίας στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους και την “πολύ καλή προσπάθεια” της Τουρκίας τον τελευταίο καιρό να ελέγξει την ροή των ξένων μαχητών στη ζώνη των 98 χιλιομέτρων, η οποία αποτελεί την τελευταία έξοδο του Ισλαμικού Κράτους προς τον έξω κόσμο. “Δεν μπορούμε να πετύχουμε σε αυτό χωρίς τη Τουρκία”, δήλωσε χαρακτηριστικά ο ΜακΓκούρκ. Σε ότι αφορά τους τουρκικούς βομβαρδισμούς ενάντια στο Υ.Ρ.Γ., ο ΜακΓκούρκ και ο εκπρόσωπος τύπου του Πενταγώνου Πίτερ Κούκ είπαν μεν ότι θα συνεχίσει να αποτελεί θέμα συζήτησης και ότι υπάρχει κατανόηση εκ μέρους των Η.Π.Α., ωστόσο ο στόχος της συμμαχίας παραμένει η αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους.⁹⁷

Από τις 26 Φεβρουαρίου τέθηκε επισήμως σε ισχύ η εκεχειρία που συμφωνήθηκε μεταξύ Η.Π.Α. και Ρωσίας στο Μόναχο και έγινε ομόφωνα αποδεκτή από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ο εκπρόσωπος τύπου του προέδρου Ερντογάν, Ιμπραήμ Καλίν, σε δηλώσεις του σε ξένους δημοσιογράφους την ίδια ημέρα, εξέφρασε τις επιφυλάξεις του για την εφαρμογή της συμφωνίας και επεσήμανε πως η τουρκική κυβέρνηση αν χρειαστεί θα λάβει μέτρα για να

⁹⁵ *Today's Zaman*, “Turkey calls for unconditional US support against Kurdish YPG”, (20.02.2016), <http://bit.ly/1TQexfg>

⁹⁶ Mark C. Toner, Daily Press Briefing, *U.S. Department of State* (22.02.2016), <http://1.usa.gov/217O8J6>

⁹⁷ *Hurriyet Daily News*, “US anti-ISIL chief: ‘US can't succeed without Turkey’”, (24.02.2016) <http://bit.ly/1UyaL9M>

προστατέψει την εθνική της ασφάλεια από όποια τρομοκρατική οργάνωση της Συρίας και αν αυτή απειληθεί: το Ισλαμικό Κράτος, το P.Y.D. ή το Y.P.G..⁹⁸ Καθίσταται προφανές ότι η τύχη της εύθραυστης εκεχειρίας θα εξαρτηθεί και από την στάση της Τουρκίας.

Συνοπτικά, η τουρκική στρατηγική στη Συρία έχει οδηγήσει την χώρα σε απομόνωση από τους συμμάχους της και την έχει φέρει σε δύσκολη θέση στο διεθνές της περιβάλλον. Οι Η.Π.Α. δεν φαίνονται διατεθειμένες να προσφέρουν στην Τουρκία την απόλυτη στήριξη που αναζητάει, φοβούμενες να διακινδυνεύσουν την αποτελεσματική συνεργασία τους με τους Κούρδους της Συρίας στην μάχη κατά του Ισλαμικού Κράτους. Αυτή είναι η αιτία των ιδιαίτερα αυξημένων εντάσεων μεταξύ των δύο χωρών κατά τους πρώτους δύο μήνες του 2016. Η Τουρκία είναι απογοητευμένη από την στάση των Η.Π.Α. στο ζήτημα των Κούρδων, ενώ πολλοί είναι εκείνοι πλέον στην Ουάσιγκτον που θεωρούν την στάση της Τουρκίας ως μέρος του προβλήματος και εμπόδιο στην εξεύρεση λύσης. Μένει να φανεί πώς θα εξελιχθεί η εκεχειρία στη Συρία και τι συνθήκες θα διαμορφωθούν στη ζώνη των 98 χιλιομέτρων στα σύνορα Τουρκίας-Συρίας για να δούμε αν θα κλιμακωθεί η αντίδραση της Τουρκίας και τι στάση θα κρατήσουν οι Η.Π.Α.

⁹⁸ Statement by Presidential Spokesperson Ambassador Ibrahim Kalin, *Presidency of the Republic of Turkey*, (26.02.2016) <http://bit.ly/1L5fVla>

7. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ, ΤΟΥΡΚΙΑ και ΝΑΤΟ

Στα μέσα Φεβρουαρίου 2016 ο Γ.Γ. του ΝΑΤΟ, Γενς Στόλτεμπεργκ, ανακοίνωσε ότι η συμμαχία αποφάσισε να συνδράμει την Ελλάδα και την Τουρκία με ναυτική δύναμη, προκειμένου να διευκολυνθεί ο εντοπισμός και η αναχαίτιση της δράσης των κυκλωμάτων που διακινούν πρόσφυγες από τα παράλια της Ιωνίας προς τα ελληνικά νησιά.⁹⁹ Το επίσημο αίτημα στο ΝΑΤΟ κατατέθηκε από την Γερμανία, την Ελλάδα και την Τουρκία, ενώ η αρχική πρωτοβουλία φαίνεται ότι προήλθε από την Γερμανίδα Καγκελάριο, η οποία είχε αλληπάλληλες συνομιλίες με τον τούρκο πρωθυπουργό για το θέμα αυτό. Οι διαπραγματεύσεις για την εξεύρεση της ιδανικής φόρμουλας πέρασαν από αρκετά στάδια. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, η Τουρκία φαίνεται ότι ζητούσε να μην γίνουν συγκεκριμένες αναφορές στα χωρικά ύδατα και όλο το Αιγαίο να κηρυχτεί σε ενιαίο χώρο, επιτρέποντας έτσι την κίνηση των σκαφών σε όλο το Αρχιπέλαγος, απαίτηση που ισοδυναμούσε σε ένα είδους συνδιαχείρισης του Αιγαίου¹⁰⁰. Ιδανικά η ναυτική δύναμη του ΝΑΤΟ θα έπρεπε να δραστηριοποιηθεί εντός των τουρκικών χωρικών υδάτων, δεδομένου ότι τα κυκλώματα διακινητών έχουν αφετηρία τα παράλια της Ιωνίας. Έτσι να είχε ίσως εξυπηρετηθεί καλύτερα ο σκοπός για τον οποίο αποφασίστηκε η σύσταση/αποστολή της συμμαχικής ναυτικής δύναμης.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η Συμμαχία θα επιχειρεί στην περιοχή του Αιγαίου. Η πρώτη ήταν κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004, όταν ένα μικρό τμήμα της ευρύτερης ΝΑΤΟϊκής επιχειρήσης στη Μεσόγειο κατά της τρομοκρατίας (Active Endeavour) χρησιμοποιήθηκε για τη θαλάσσια

⁹⁹ Βλ. *Το Βήμα*, 'Πολεμικά πλοία του ΝΑΤΟ υπό γερμανική διοίκηση άμεσα στο Αιγαίο', 11.02.2016, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=775874>, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

¹⁰⁰ Βλ. 'Το ΝΑΤΟ σε άτυπο ρόλο επιδιαιτητή στο Αιγαίο', *Καθημερινή*, 28.02.2016, <http://www.kathimerini.gr/851256/article/epikairothta/politikh/to-nato-se-atypo-rolo--epidiathth-sto-aigaio>, τελευταία πρόσβαση 29.02.2016.

και εναέρια παρακολούθηση στη βάση της έγκαιρης προειδοποίησης για την αποφυγή τυχόν τρομοκρατικών πληγμάτων.

Αυτή τη φορά η επιχείρηση θα υλοποιεί δράσεις που εντάσσονται στις έννοιες της παρακολούθησης, αναγνώρισης και ανταλλαγής/ συλλογής πληροφοριών με σκοπό τη διάρρηξη του πλέγματος εμπορίας (smuggling) και παράνομης διακίνησης (trafficking) μεταναστών και προσφύγων από την Τουρκία προς της Ελλάδα. Αν και οι τελικές ρυθμίσεις δεν έχουν γίνει γνωστές, διότι δεν έχουν ακόμα οριστικοποιηθεί εξαιτίας εμπλοκής από τη τουρκική διπλωματία, επίσημα δημοσιεύματα της Συμμαχίας αναφέρουν τις βασικές πτυχές της επιχείρησης. Ως προς τον καθορισμό της περιοχής εκτέλεσης των επιχειρήσεων αυτό θα αποφασίζεται από τον διοικητή της επιχείρησης σε συντονισμό με την Ελλάδα και την Τουρκία. Αυτή η περιοχή μπορεί να περιλαμβάνει αναμφίβολα τα χωρικά ύδατα των δύο χωρών, αλλά δεν φαίνεται να περιορίζεται σε αυτά. Στο ανακοινωθέν του Γενικού Γραμματέα της Συμμαχίας της 25ης Φεβρουαρίου αναφέρεται ρητά ότι καμία από τις δυο χώρες, Ελλάδα και Τουρκία, δεν θα επιχειρεί στα χωρικά ύδατα ή στον εναέριο χώρο της άλλης.

Η συνολική επιχείρηση θα βρίσκεται σε «άμεση διασύνδεση» με την FRONTEX για τη ανταλλαγή πληροφοριών, ενώ τα πλοία της Συμμαχίας θα παρέχουν πληροφορίες στις υπηρεσίες ακτοφυλακής/ λιμενικού ή άλλων κρατικών φορέων των δυο χωρών. Ο σκοπός δράσης της επιχείρησης δεν είναι η σύλληψη και επιστροφή των παράνομων μεταναστών/προσφύγων, αλλά η διευκόλυνση στην ανταλλαγή πληροφοριών, ενώ η ίδια η NATOϊκή δύναμη θα συλλέγει πληροφορίες και θα τις διαχέει στις αρμόδιες εθνικές υπηρεσίες των δύο χωρών αλλά και στην FRONTEX. Η διάσωση ναυαγών είναι παγκόσμια υποχρέωση σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και έγκειται στην αρμοδιότητα του κυβερνήτη του πλοίου να την εφαρμόσει. Στην περίπτωση διάσωσης ναυαγών που προήλθαν από την Τουρκία, οι κυβερνήτες των πλοίων της επιχείρησης υποχρεούνται να τους επιστρέφουν στην Τουρκία.

Στην επιχείρηση περιλαμβάνεται ασφαλώς και πολλαπλού χαρακτήρα εναέρια παρακολούθηση, συμπεριλαμβανομένης της χρησιμοποίησης των ειδικών αεροσκαφών (AWACS), αλλά και άλλων μέσων υψηλής τεχνολογίας, μέρος της οποίας θα ενισχύσει περαιτέρω την εκτελούμενη παρακολούθηση και συλλογή πληροφοριών στη διασυνοριακή περιοχή Συρίας –Τουρκίας.

Σε στοχευμένο δημοσίευμα της Hurriyet Daily News της 29^{ης} Φεβρουαρίου, στο οποίο και εκφράζονται πλήρως οι Τουρκικές απόψεις, μετά από ολιγοήμερη σιωπή στα ΜΜΕ επί του ζητήματος, καταγράφεται ότι ακόμα και αν ο καθορισμός των συντεταγμένων δράσης της επιχείρησης καθυστερήσει, η αποστολή μπορεί να λειτουργήσει αν τα δυο κράτη εν τω μεταξύ επιχειρούν στην ανοικτή θάλασσα αντί για τις αμφισβητούμενες περιοχές.¹⁰¹ Σύμφωνα με ελληνικά δημοσιεύματα, αυτή είναι μια κίνηση που ήδη η Τουρκία έπραξε την 1^η Μαρτίου με την παρουσία του Barbaros σε διεθνή ύδατα, δυτικά της Ρόδου.

Επίσης, επαναλαμβάνοντας τη απειλή του casus belli στην ενδεχόμενη επέκταση στα 12 ν.μ. των ελληνικών χωρικών υδάτων, το δημοσίευμα της Hurriyet επισημαίνει ότι η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τα 10 ναυτικά μίλια εναερίου χώρου και επομένως δεν υπάρχει λόγος να δημιουργηθεί ζήτημα που ίσως προκαλέσει ένταση μεταξύ των δυο πλευρών. Κατά την Hurriyet, η Άγκυρα κατέστησε σαφές στο Βερολίνο ότι δεν θα “δουλέψει” η επιχείρηση (sic) αν η Γερμανία προσπαθήσει να περάσει τις θέσεις της Ελλάδας, δηλ., μεταξύ αυτών, την επιβεβαίωση των 10 ναυτικών μιλίων εναερίου χώρου. Όπως αναφέρει ανώνυμα τούρκος αξιωματούχος, «σε αυτήν την περίπτωση ακόμα και οι περιοχές έρευνας και διάσωσης (SAR) συμπίπτουν».

Επομένως, το εύρος του ελληνικού εναερίου χώρου θα αποτελέσει ένα από τα ζητήματα στη διελκυστίνδα του καθορισμού των συντεταγμένων δράσεως της άσκησης, αν τελικώς οριστικοποιηθούν. Μέσα από τη διαδικασία αμφισβήτησης

¹⁰¹ <http://www.hurriyetdailynews.com/natos-aegean-deal-only-half-the-battle-as-turkey-greece-set-for-thorny-talks.aspx?pageID=238&nID=95792&NewsCatID=510>

του καθορισμού των συντεταγμένων της επιχείρησης, η Τουρκία επιδιώκει από τη μια μεριά την αποφυγή μιας οποιασδήποτε επιβεβαίωσης σχετικά με τα 10 ναυτικά μίλια ελληνικού εναερίου χώρου και, από την άλλη, την ενίσχυση της πάγιας αρχής που προωθεί ότι το Αιγαίο παραμένει «μια κοινή θάλασσα μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας». Μάλιστα στο δημοσίευμα εκφράζεται η ικανοποίηση των Τούρκων αξιωματούχων για την εξυπηρέτηση αυτής της αρχής μέσα από την αποδοχή της Τεχνικής Συμφωνίας (modalities).

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι η Άγκυρα προτείνοντας τα δυο κράτη να επιχειρούν σε μη αμφισβητούμενες περιοχές, δηλαδή στην ανοικτή θάλασσα, και εφαρμόζοντας άμεσα αυτήν τη λογική, προσπαθεί να «πλασιώσει» την επιχειρησιακή της δράση στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου, ως εξυπηρέτηση για την αποφυγή διμερούς έντασης, αλλά και ως διευκόλυνση για την υλοποίηση καθεαυτής της αποστολής.

Σύμφωνα με την Hurriyet, υπάρχει ανησυχία αν οι περιπολίες των δυο χωρών στο Αιγαίο δημιουργήσουν προηγούμενο για διεκδικήσεις σε αμφισβητούμενες περιοχές. Ως απάντηση αυτού καταγράφεται η άποψη τούρκων αξιωματούχων οι οποίοι επισημαίνουν ότι «έχει καταγραφεί [από τη διαπραγμάτευση] ότι η οδός που χρησιμοποιείται για [την αντιμετώπιση] ενός μεμονωμένου περιστατικού κατά τη διάρκεια μιας αποστολής δεν θα χρησιμοποιηθεί στο μέλλον. Τέτοιες μεμονωμένες πρακτικές θα θεωρηθούν ως ΝΑΤΟϊκές πρακτικές, αλλά δεν θα συνιστούν εφαρμογή πρακτικής ενός κράτους».¹⁰²

Δεδομένων των παραπάνω, αξίζει να σταθεί κανείς σε δύο παραμέτρους. Η πρώτη αφορά καθεαυτή την «υβριδική συνεργασία» Ελλάδας-Τουρκίας-FRONTEx-NATO. Αν εξελιχθεί ομαλά, σίγουρα θα αποτελέσει ένα χρήσιμο

¹⁰² “It has been recorded that a route which is used over one singular incident during a mission will not be used in the future. Such singular practices will be assumed as [NATO](#) practice, but not a state’s implementation”.

παράδειγμα για το μέλλον, στο πλαίσιο της σύνταξης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής (παγκόσμιας) Ασφάλειας τον Ιούνιο, αλλά και των στρατιωτικών πτυχών που θα ακολουθήσουν, αφού πιστοποιεί τη δημιουργία επιλεκτικών περιφερειακών θεσμικών συμπράξεων (FRONTEX-NATO), ανάλογα με το χαρακτήρα του προβλήματος ευρωπαϊκής ασφάλειας, εμπλέκοντας ταυτόχρονα τα κράτη που επηρεάζουν την εξέλιξη του συγκεκριμένου φαινομένου. Αυτή η σύμπραξη διαφορετικού χαρακτήρα δρώντων για την εξασφάλιση ενός στοχευμένου κοινού (shared) σκοπού είναι πολύ κοντά στις προτάσεις που συζητούνται, σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, από σημαντικά κράτη μέλη της ΕΕ με μεγάλη επιχειρησιακή εμπειρία, όπως η Μεγάλη Βρετανία.¹⁰³ Επομένως, μία επιτυχής ή έστω λειτουργική έκβαση της επιχείρησης, αν τελικώς δεν τορπιλιστεί από την Τουρκία, θα καταδείξει τη δυνατότητα «υβριδικής επιχειρησιακής συνέργειας» στον τομέα της ευρωπαϊκής ικανότητας διαχείρισης κρίσεων, όπου ενδεχόμενες «αδυναμίες» των επιμέρους συμμετεχόντων δρώντων εξισορροπούνται από το συγκριτικό πλεονέκτημα έτερων μερών της ομάδας, με στόχο την επίτευξη ενός ευρέως αποδεκτού σκοπού.

Η δεύτερη παράμετρος αφορά τη χρηστή υλοποίηση και εξέλιξη της επιχείρησης. Η επίγνωση των διπλωματικών πρακτικών της γειτονικής χώρας τις τελευταίες δεκαετίες δεν επιτρέπει εφησυχασμό. Η Άγκυρα δείχνει, από την έναρξη υλοποίησης της επιχείρησης, να προσπαθεί να προβάλλει τις δικές της ερμηνείες στις αποφάσεις, παρουσιάζοντάς τες ως δήθεν ερμηνευτικές δυσκολύνσεις για τη διεξαγωγή της επιχείρησης. Θεωρείται δε εξαιρετικά πιθανό ότι κατά την πορεία υλοποίησης των επιχειρήσεων, θα προβεί σε συγκεκριμένες παρερμηνείες και ειδικά σε σημεία δράσης που θα διαγνώσει κενά ή ευκαιρίες για να καταστήσει σαφή τη δυσλειτουργία των υφιστάμενων διεθνών ρυθμίσεων έρευνας και διάσωσης στην περιοχή, τις οποίες και επιδιώκει να αναθεωρήσει.

¹⁰³ Βλ. την έκθεση του Βρετανικού Κοινοβουλίου ως αποτέλεσμα κοινοβουλευτικής διαβούλευσης βασισμένης σε επιχειρηματολογία εξωκοινοβουλευτικής ομάδας επιστημόνων και εμπειρογνομών για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας, σελ 56, παρ. 5, άποψη που διασυνδέεται με τη λογική εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στη διαχείριση κρίσεων. <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldecom/97/97.pdf>.

Για αυτόν το λόγο είναι ήδη γνωστό στην ελληνική διπλωματία ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση απαιτεί εξαιρετικά λεπτούς και αποφασιστικούς χειρισμούς.

8. ΜΕΙΖΩΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

8.1. Συρία

Στα τέλη Ιανουαρίου, λίγους μήνες πριν την πέμπτη επέτειο της έναρξης της Συριακής κρίσης, ο Ειδικός απεσταλμένος του Ο.Η.Ε. για την Συρία, Στάφαν ντε Μίστουρα, προσκάλεσε την συριακή κυβέρνηση και τους αντικαθεστωτικούς σε ειρηνευτικές συνομιλίες στην Γενεύη. Η απόφαση για την έναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών είχε ληφθεί τον Δεκέμβριο 2015 ομοφώνως στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Το ψήφισμα 2254 προέβλεπε την άμεση κατάπαυση του πυρός και την ανάληψη από τον Ο.Η.Ε. της διεξαγωγής των συνομιλιών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Από τη διαδικασία αυτήν αποκλείστηκαν οι οργανώσεις που είναι κοινός αποδεκτό ότι ασκούν τρομοκρατία, όπως το Ι.Κ. και το Μέτωπο αλ-Νούρα. Το ψήφισμα προβλέπει ότι οι επεμβάσεις εναντίον αυτών των οργανώσεων θα συνεχιστούν, ενώ θα θεσπιστούν μηχανισμοί που θα επιβλέπουν την τήρηση της κατάπαυσης του πυρός.

Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε ένταση μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας γύρω από το θέμα της συμμετοχής της σημαντικότερης Κουρδικής οργάνωσης της Συρίας (P.Y.D.). Η Άγκυρα, βλέποντας ότι μια πιθανή συμμετοχή του P.Y.D. στις συνομιλίες θα ενισχύσει την θέση του στην περιοχή, υπονομεύοντας τα δικά της συμφέροντα στην Συρία, έθεσε βέτο και απειλήσε ότι θα απέχει από τις συνομιλίες. Από την μεριά της, η Ρωσία παρείχε την απαραίτητη πολιτικο-διπλωματική υποστήριξη στους Κούρδους, κίνηση που αποδυνάμωσε τις θέσεις της Άγκυρας.

Η πρωτοβουλία αυτή του Ο.Η.Ε., εφόσον τηρηθεί η εκκεχειρία, θα μπορούσε να προσφέρει προοπτικές περιορισμού, σε πρώτο χρόνο, της εξόδου και των προσφυγικών κυμάτων προς την Ευρώπη, και σε δεύτερο χρόνο την αποκατάσταση της ειρήνης στην περιοχή, δίχως να υπολογίζει κανείς τις σοβαρές πιθανότητες αλλαγής ορισμένων συνόρων στην περιοχή.

8.2. Ιράν

Στα μέσα Ιανουαρίου αρμόδιοι της Ε.Ε. και τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας ανακοίνωσαν ότι το Ιράν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις του όσον αφορά τον περιορισμό και έλεγχο του πυρηνικού του προγράμματος, γεγονός που επιτρέπει να εισέλθουν οι σχέσεις του Ιράν με την Δύση σε μια νέα φάση.¹⁰⁴ Η συμφωνία που είχε ολοκληρωθεί το περασμένο καλοκαίρι μεταξύ Τεχεράνης και Ομάδας Επαφής, όριζε ότι προϋπόθεση για την άρση των κυρώσεων που είχαν επιβληθεί στην Τεχεράνη ήταν η εκπλήρωση των παραπάνω υποχρεώσεων της και ότι, εφόσον ο στόχος είχε επιτευχθεί, η ομαλοποίηση των σχέσεων θα ξεκινούσε την 17^η Ιανουαρίου 2016.

Η εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί την ένταξη του Ιράν στην ομάδα χωρών που κάνουν ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Έτσι έχει ξεκινήσει η διαδικασία σταδιακής άρσης των οικονομικών και πολιτικών κυρώσεων που είχαν επιβάλει οι Η.Π.Α. και άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις στο Ιράν. Βέβαια, η προσπάθεια ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ Ιράν και Δύσης, δημιουργεί σκεπτικισμό στις χώρες της Μέσης Ανατολής. Οι αραβικές μοναρχίες του Περσικού Κόλπου θα βρεθούν ενώπιον μιας αλλαγής στις ισορροπίες ισχύος στην περιφερειακή σκηνή, δεδομένου ότι εφεξής δεν θα υπάρχουν οι περιορισμοί και οι πιέσεις που δεχόταν η Τεχεράνη από το διεθνές σύστημα έως πριν από λίγο καιρό. Στην ίδια κατηγορία βρίσκεται και το Ισραήλ, το οποίο αγωνιζόταν για τον πλήρη έλεγχο των πυρηνικών της Τεχεράνης, καθώς αισθάνεται απειλούμενο από αυτήν.

Η έναρξη της σταδιακής άρσης των κυρώσεων προβλέπεται να βγάλει την Τεχεράνη από την διεθνή της απομόνωση και να επιταχύνει την περιφερειακή της ανέλιξη.

¹⁰⁴ Βλ. CNN, 'Sanctions lifted after Iran found in compliance on nuclear deal', 17.01.2016, <http://edition.cnn.com/2016/01/16/middleeast/vienna-iran-iaea-nuclear-deal/>, τελευταία πρόσβαση 15.01.2016.

8.3. Αίγυπτος

Στα μέσα Ιανουαρίου το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Αιγύπτου αποφάσισε να παρατείνει την εντολή της στρατιωτικής συμμετοχής της χώρας στον συνασπισμό που ηγείται η Σαουδική Αραβία στην Υεμένη για έναν ακόμη χρόνο.¹⁰⁵ Οι σχέσεις με την Σαουδική Αραβία διατηρούνται σε ικανοποιητικό επίπεδο αν κρίνει κανείς και από την πραγματοποίηση κοινής στρατιωτικής άσκησης μεταξύ των δύο χωρών στα τέλη Φεβρουαρίου.¹⁰⁶ Η στρατιωτική άσκηση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του στρατιωτικού συνασπισμού των 34 ισλαμικών χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας που ηγείται η Σαουδική Αραβία από τον περασμένο Δεκέμβριο.

Η Αίγυπτος φαίνεται διατεθειμένη να αναπτύξει σχέσεις και με την Ρωσία. Ο πρόεδρος της Βουλής της Αιγύπτου, κατόπιν της συνάντησής του με τον Ρώσο ομόλογό του, εξέφρασε την επιθυμία της χώρας του να αναπτύξει στρατηγική συνεργασία με την Ρωσία. Οι δύο άνδρες συζήτησαν τρόπους ανάπτυξης των σχέσεών τους σε επίπεδο κοινοβουλίων και συμφώνησαν στη δημιουργία Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Φιλίας.¹⁰⁷ Πέραν των πολιτικών ζητημάτων, οι δύο αντιπροσωπείες συζήτησαν επίσης θέματα οικονομικής φύσεως, με την ρωσική πλευρά να εκφράζει το ενδιαφέρον της να εγκαινιάσει ισχυρότερους τουριστικούς δεσμούς με την Αίγυπτο.

8.4. Λίβανος

¹⁰⁵ Βλ. *Daily News Egypt*, 'Egypt expands armed forces mission in Yemen', 16.01.2016, <http://www.dailynewsegypt.com/2016/01/16/egypt-expands-armed-forces-mission-in-yemen-2/>, τελευταία πρόσβαση 19.01.2016.

¹⁰⁶ Βλ. *Daily News Egypt*, 'Egypt, Saudi Arabia start joint military training', 21.02.2016, <http://www.dailynewsegypt.com/2016/02/21/egypt-saudi-arabia-start-joint-military-training/>, τελευταία πρόσβαση 26.02.2016.

¹⁰⁷ *Al-Ahram*, 'Egypt, Russia 'doing their best' to boost strategic relationship', 26.01.2016, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/185990/Egypt/Politics-/Egypt,-Russia-doing-their-best-to-boost-strategic-.aspx>, τελευταία πρόσβαση 29.01.2016.

Ο ρόλος του Λιβάνου στην διαμόρφωση μιας νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο θα είναι καθοριστικός. Η αστάθεια και η ανασφάλεια όμως που επικρατούν αυτή την περίοδο στον Λίβανο τον καθιστούν παράγοντα αβεβαιότητας για τις μεσοπρόθεσμες εξελίξεις στην περιφέρεια. Ο εμφύλιος πόλεμος της Συρίας επηρεάζει αποφασιστικά τις εντός αυτού εξελίξεις.

Το κενό εξουσίας που υφίσταται από τον Μάιο του 2014 είναι αποτέλεσμα της πόλωσης μεταξύ των δύο κυρίαρχων συνασπισμών κομμάτων, της Συμμαχίας της 14^{ης} Μαρτίου και της Συμμαχίας της 8^{ης} Μαρτίου, που αποτρέπει τη συγκέντρωση των 2/3 των ψήφων των μελών του Κοινοβουλίου για την εκλογή του Μαρωνίτη Προέδρου. Η οργάνωση Χεζμπολάχ η οποία συμμετέχει ενεργά στον συριακό εμφύλιο στο πλευρό του καθεστώτος του Άσαντ, μπλοκάρει την εκλογή ενός Προέδρου ο οποίος θα στηρίζεται από τη Συμμαχία της 14^{ης} Μαρτίου και κατ'επέκταση από τη Σαουδική Αραβία.

Η Σαουδική Αραβία επιθυμεί να περιορίσει την επιρροή της Χεζμπολάχ στο Λίβανο και, προκειμένου να ωθήσει τις σουνιτικές δυνάμεις της χώρας να σκληρύνουν τη στάση τους εναντίον της, αποφάσισε να ανακαλέσει την οικονομική βοήθεια ύψους 4 δισεκατομμυρίων δολαρίων που προόριζε για τις δυνάμεις ασφαλείας του Λιβάνου. Το διακύβευμα για την οργάνωση του Χασάν Νασράλα είναι η ριζική αλλαγή του πολιτικού συστήματος, το οποίο θεμελιώθηκε το 1989 με τις συμφωνίες της Ταϊφ, μετά το τέλος του δεκαπενταετούς εμφυλίου πολέμου. Μία τέτοια δομική και ριζική αλλαγή δεν θα έρθει χωρίς αναταράξεις, ενώ παράλληλα ο κίνδυνος μετάδοσης του πολέμου από τα ανατολικά σύνορα είναι υπαρκτός και τον ενισχύει η παρουσία πλέον του ενός εκατομμυρίου Σύρων προσφύγων στη χώρα, καθώς και τα περιστατικά σεκταριστικής βίας που σημειώνονται κυρίως στην Τρίπολη, την Αρσάλ και τη Σιδώνα.

8.5. Η Κίνα στην περιοχή

Στην παρούσα συγκυρία οι κύριες εξωτερικές πλανητικές δυνάμεις με ουσιαστικό ρόλο στην περιφέρεια της Μέσης Ανατολής είναι οι ΗΠΑ και η Ρωσία, η οποία επιβεβαίωσε τη θέση της με την στρατιωτική επέμβαση στη Συρία. Η Κίνα, ως ανερχόμενη παγκόσμια δύναμη, εμφανίζεται αποφασισμένη να αυξήσει την επιρροή που έχει στη Μέση Ανατολή, όπως μαρτυρούν οι δηλώσεις του Κινέζου Προέδρου Χι Jinqing κατά τη διάρκεια μίας σειράς επισκέψεων του σε κράτη της περιοχής στην αρχή του έτους. Η αυξανόμενη οικονομική διείσδυση του Πεκίνου στη Μέση Ανατολή τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως ως εισαγωγέα ενεργειακών πόρων, καθιστά αναπόφευκτη και την αύξηση της πολιτικής του επιρροής.

Ο Κινέζος Πρόεδρος προχώρησε στη σύναψη εμπορικών και επενδυτικών συμφωνιών με την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία και το Ιράν, προκειμένου να προωθήσει το μεγαλόπνοο στρατηγικό σχέδιο του «Δρόμου του Μεταξιού», του οποίου το χερσαίο τμήμα διαπερνά την περιφέρεια της Μέσης Ανατολής. Από την πλευρά τους, οι μεσανατολικές περιφερειακές δυνάμεις, εν μέσω του αγώνα για ισχύ που λαμβάνει χώρα σε διάφορα πεδία, όπως στη Συρία, το Ιράκ και την Υεμένη, προσβλέπουν στο Πεκίνο για έναν πιθανό σύμμαχο.

9. ΒΑΛΚΑΝΙΑ

9.1. Βουλγαρία

9.1.1. Εξωτερική πολιτική: απέλαση Τούρκου διπλωμάτη

Στις 21 Φεβρουαρίου 2016 έγινε γνωστό ότι το βουλγαρικό Υπουργείο Εξωτερικών προχώρησε στην απέλαση του Ουγκιούρ Εμίρογλου, διπλωματικού υπαλλήλου του τουρκικού προξενείου στο Μπουργκάς, λόγω δραστηριοτήτων «ασυμβίβαστων με τη διπλωματική του ιδιότητα».¹⁰⁸ Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες οι βουλγαρικές αρχές δυσαρεστήθηκαν έντονα με την προσπάθεια του Εμίρογλου να εξασφαλίσει υποστήριξη στους κόλπους της τουρκικής μειονότητας υπέρ του Λούτφι Μεστάν, ο οποίος και ανατράπηκε από αρχηγός του σημαντικότερου μειονοτικού κόμματος στη Βουλγαρία, του Κινήματος για τα Δικαιώματα και την Ελευθερία (ΚΔΕ), σε μια δραματική εξέλιξη που συνέβη στα τέλη Δεκεμβρίου (βλέπε παρακάτω). Η Άγκυρα απέρριψε τις κατηγορίες και προχώρησε σε αντίποινα, απελαύνοντας διπλωμάτη από το βουλγαρικό προξενείο στην Κωνσταντινούπολη.¹⁰⁹

9.1.2. Ηγεσία του Κ.Δ.Ε. και η εμπλοκή της Άγκυρας

Το δεύτερο ήμισυ του περασμένου Δεκεμβρίου εξελίχθηκε στη Σόφια ένα ιδιότυπο πολιτικό δράμα οι πλήρεις λεπτομέρειες του οποίου έγιναν φανερές κατά τη διάρκεια των επόμενων εβδομάδων, με πρωταγωνιστές τον Λούτφι Μεστάν, αρχηγό του Κινήματος για τα Δικαιώματα και την Ελευθερία (ΚΔΕ) και τον Αχμέτ Ντογκάν, ιδρυτή, πρώην πρόεδρο και ουσιαστικό ηγέτη του ΚΔΕ. Όλα ξεκίνησαν στα μέσα Δεκεμβρίου, έπειτα από πρόταση του Μεστάν στο βουλγαρικό Κοινοβούλιο, με σκοπό την υιοθέτηση διακήρυξης-υποστήριξης προς την Τουρκία για την κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους στις 24 Νοεμβρίου 2015. Η συγκεκριμένη ενέργεια βρήκε αντίθετο τον ιδρυτή και πρώην Πρόεδρο του ΚΔΕ, ο οποίος παρενέβη πολιτικά στις 17 Δεκεμβρίου, με ομιλία του σε ηγετικά

¹⁰⁸[http://www.novinite.com/articles/173208/Bulgaria+Declares+Turkish+Diplomat+Persona+Non+Grata'](http://www.novinite.com/articles/173208/Bulgaria+Declares+Turkish+Diplomat+Persona+Non+Grata) πρόσβαση 24.02.2016

¹⁰⁹ http://www.todayszaman.com/newsDetail_openPrintpage.action..., πρόσβαση 24.02.2016

σελέχη του κόμματος, στην προσωπική του κατοικία στη Σόφια. Στην ομιλία του ο Ντογκάν, αφού υπογράμμισε την επανεδραίωση της Ρωσίας στη διεθνή πολιτική σκηνή, πρόσθεσε ότι στην «περιοχή, και η Τουρκία επιθυμεί, εκτός από τη Ρωσία, να βρει τη θέση της στη διεθνή τάξη πραγμάτων, κάτι που μπορεί να γεννήσει ιδιαίτερα περίπλοκες... κρίσεις στην περιοχή των Βαλκανίων... Σε μια ιδιαίτερα σύνθετη περίοδο τα πράγματα θα μπορούσαν να ανακατευτούν, προκαλώντας προβλήματα για πολλά χρόνια... Σκεφτείτε μόνοι σας μια ενδεχόμενη διαμάχη ανάμεσα στη Ρωσία και την Τουρκία. Για εμένα ήταν γκάφα η διακήρυξη του κ. Μεστάν».¹¹⁰

Στις 22 Δεκεμβρίου σημειώθηκαν ραγδαίες εξελίξεις. Στενός συνεργάτης του Ντογκάν ζήτησε, τηλεφωνικά, από τον Μεστάν να υποβάλει την παραίτησή του από την ηγεσία του ΚΔΕ. Ο Μεστάν αρνήθηκε, προσφεύγοντας και λαμβάνοντας την πολιτική-διπλωματική στήριξη της Τουρκίας (οι στενές σχέσεις του τόσο με τον σημερινό Τούρκο πρέσβη στη Σόφια, Σουλεϊμάν Γκιοκτσέ, όσο και με το κυβερνών κόμμα στην Τουρκία είναι γνωστές στη Βουλγαρία). Η τουρκική πρεσβεία μάλιστα, σε μια πρωτοφανή παρέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα της Βουλγαρίας, κινητοποιήθηκε επικοινωνώντας τηλεφωνικά με σελέχη του ΚΔΕ, σε μια προσπάθεια να εξασφαλίσει την πολιτική επιβίωση του Μεστάν (Kapital, 9-15/1/2016, σ. 12). Αργότερα την ίδια ημέρα δόθηκε στη δημοσιότητα η ομιλία του Ντογκάν, ενώ «αποσύρθηκε» και η προσωπική φύλαξη του Μεστάν από τη βουλγαρική ασφάλεια υψηλών προσώπων. Η ημέρα ολοκληρώθηκε όταν ο Μεστάν, συνοδευόμενος από τη σύζυγό του, κατέφυγε στην οικία του τούρκου πρέσβη όπου και διανυκτέρευσε, επικαλούμενος φόβους για την ασφάλειά του.¹¹¹ Στις 23 Δεκεμβρίου 2015 σημειώθηκε και τηλεφωνική επικοινωνία του τούρκου Πρωθυπουργού, Αχμέτ Νταβούτογλου, με τον βούλγαρο ομόλογό του, Μπόικο Μπορίσοφ, από τον οποίο ζήτησε να παρέμβει υπέρ του Μεστάν.¹¹² Την επομένη, στις 24 Δεκεμβρίου 2015, το κεντρικό συμβούλιο του

¹¹⁰ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/22/2675138_novogodishnat...

¹¹¹ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/26/2676607_mestan_i_da-z....

¹¹² http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/26/2676624-davutoglu_poiskal...

ΚΔΕ σε έκτακτη συνέλευσή του αποφάσισε την απομάκρυνση του Μεστάν από όλες τις ηγετικές θέσεις που κατείχε στο κόμμα, καθώς και την προσωρινή του αντικατάσταση από μια «τριανδρία». ¹¹³

Η πολιτική «εκπαραθύρωση» του Μεστάν προκάλεσε όπως ήταν αναμενόμενο μια έντονη συζήτηση στη γειτονική χώρα: η συμπεριφορά του τουρκικού κράτους απέναντι στη Βουλγαρία χαρακτηρίστηκε «καλυμμένα επιθετική», ενώ η «δράση του τουρκικού προξενείου τα τελευταία δύο χρόνια και η διαρκώς αυξανόμενη πίεση πάνω στη Βουλγαρία (αντιμετωπίζοντάς την) ως ένα φυσικό κομμάτι του δικού τους οθωμανικού χώρου» ως «απαράδεκτη». ¹¹⁴ Ο Μεστάν κατηγορήθηκε ότι «επιδίωξε να μετατρέψει το ΚΔΕ σε ένα ισλαμικό κόμμα, απομακρύνοντάς το από τις «κεμαλικές του ρίζες και στρέφοντάς το προς το ισλαμικό, κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης», ¹¹⁵ ενώ κατά άλλους η απομάκρυνση του Μεστάν θα μπορούσε να οδηγήσει στη συγκρότηση ενός ριζοσπαστικού, φίλο-ισλαμικού πολιτικού κόμματος, μία εξέλιξη «η οποία δεν πρόκειται να συνεισφέρει τίποτα θετικό για τη Βουλγαρία». ¹¹⁶

Υπήρξαν και πολιτικές αντιδράσεις. Ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του Πατριωτικού Μετώπου, Βαλερί Σιμεόνοφ, δήλωσε χαρακτηριστικά ότι «έπεσαν οι μάσκες» και ότι «η Τουρκία θα συνεχίσει να παρεμβαίνει άμεσα στα εσωτερικά της Βουλγαρίας... ανεξαρτήτως του Λούτφι Μεστάν», ¹¹⁷ ενώ και ο Βούλγαρος πρωθυπουργός δεν έκρυψε τη δυσφορία του: «Είδατε μέσα σε λίγες ημέρες τι καταιγίδα σημειώθηκε και πραγματικά πολλές μάσκες έπεσαν, ότι όντως υπάρχει ενδιαφέρον για την... εσωτερική πολιτική (μας) κατάσταση, ότι υπάρχει η δυνατότητα να επηρεάζεται από την πλευρά της Τουρκίας...» (Monitor, 31/12/2015, σ.4). Ερωτηθείς για το πώς εκδηλώθηκαν οι προσπάθειες της Τουρκίας να ασκήσει την επιρροή της, ο Μπορίσοφ απάντησε: «...όταν ένας

¹¹³ <http://www.capital.bg/printversion.php?storyid=2676293>.

¹¹⁴ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/24/2676196_ognian-minchev_sutreseniita...

¹¹⁵ http://www.dnevnik.bg/analizi/2015/12/22/2675238_evgenii_dainov...

¹¹⁶ http://dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/28/2677142_antonina_jelia...

¹¹⁷ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/12/26/2676616_turcia_shte_prodalzi...

πρέσβης με όλα του τα προξενεία εδώ στη Βουλγαρία αρχίζει να εξηγεί πόσο είναι σημαντικός ο ένας ή ο άλλος ηγέτης και αυτό σε ένα αντιπολιτευόμενο κόμμα, όπως το ΚΔΕ, τότε είναι περισσότερο από φανερό...» (Monitor, 31/12/2015, σ.4).

9.1.3. Ψήφισμα Κοινοβουλίου για νομικά μέτρα εναντίον της Ελλάδας

Στις 19 Φεβρουαρίου 2016 το βουλγαρικό Κοινοβούλιο έπειτα από πρόταση της επιτροπής εξωτερικών υποθέσεων υιοθέτησε ομόφωνα ψήφισμα καλώντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να κινηθεί νομικά εναντίον της Ελλάδας λόγω του συνεχιζόμενου κλεισίματος των ελληνο-βουλγαρικών συνόρων από τις αγροτικές κινητοποιήσεις. Στη διακήρυξή του το βουλγαρικό Κοινοβούλιο καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να κινηθεί νομικά, μετά την αποτυχία των ελληνικών αρχών και της ελληνικής κυβέρνησης να προστατέψουν την αρχή της ελευθερίας κίνησης, ζημιώνοντας τα συμφέροντα των βουλγάρων μεταφορέων (CEGA, 20/2/2016, σ.3). Ο βούλγαρος Πρωθυπουργός δήλωσε ότι οι συνομιλίες του με τον Έλληνα ομόλογό του, Αλέξη Τσίπρα, δεν έφεραν αποτελέσματα, ασκώντας κριτική στη στάση της ελληνικής κυβέρνησης «Δύο φορές του τηλεφώνησα και δεν έστειλαν αστυνομία... για να ανοίξουν τον διάδρομο. Έπρεπε να το έχουν κάνει εδώ και ένα μήνα» (CEGA, 20/2/2016, σ. 4).

Σημειώνεται ότι είναι η πρώτη φορά που το βουλγαρικό Κοινοβούλιο υιοθετεί μια τέτοια είδους διακήρυξη. Μια αρνητική εξέλιξη, η οποία υπογραμμίζει και τους κινδύνους υπονόμησης του ιδιαίτερα καλού επίπεδου διμερών σχέσεων που απολαμβάνει η Ελλάδα με την όμορη βαλκανική της χώρα, ένα επίπεδο σχέσεων το οποίο έχει οικοδομηθεί, μετά από συστηματικές προσπάθειες, από το 1974 μέχρι και σήμερα.

9.2. ΠΓΔΜ: μετάθεση εκλογών

Τα μεσάνυχτα της 23^{ης} προς την 24^η Φεβρουαρίου 2016 η Βουλή της ΠΓΔΜ ψήφισε νομοθετικές ρυθμίσεις για τη μετάθεση των εκλογών από τις 24

Απριλίου στις 5 Ιουνίου 2016, εξέλιξη που ακολούθησε και την τελευταία παρέμβαση της διεθνούς κοινότητας στις εσωτερικές πολιτικές υποθέσεις της γειτονικής χώρας. Υπενθυμίζεται ότι η διπλωματική αποστολή της ΕΕ και η πρεσβεία των Η.Π.Α. στα Σκόπια σε κοινή τους δήλωση, στις 21 Φεβρουαρίου, είχαν εκτιμήσει ότι «δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη διεξαγωγή πρόωρων βουλευτικών εκλογών στις 24 Απριλίου», επισημαίνοντας ότι «χρειάζεται επιπλέον χρόνος για την εκκαθάριση των εκλογικών καταλόγων... καθώς και μια διακομματική συμφωνία για το πλαίσιο λειτουργίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης».¹¹⁸

Η εν λόγω άποψη αποτελούσε και βασική θέση τόσο του μεγαλύτερου κόμματος της αντιπολίτευσης, της Σοσιαλδημοκρατικής Ένωσης, όσο και των δύο σημαντικότερων αλβανικών πολιτικών κομμάτων, της Δημοκρατικής Ένωσης για την Ενσωμάτωση (συγκυβερνών κόμμα) και του αντιπολιτευόμενου Δημοκρατικού Κόμματος των Αλβανών.¹¹⁹ Από την πλευρά του ο Νικόλα Γκρούεφσκι, πρώην Πρωθυπουργός και ηγέτης του ΕΜΕΟ, δήλωσε ότι το κόμμα του «υποχρεώθηκε σε μια μικρή αναβολή των εκλογών προκειμένου να μην δώσει δικαίωμα να κατηγορηθεί για αδιαλλαξία... και ότι έλαβε διαβεβαιώσεις από εκπροσώπους της ΕΕ και των ΗΠΑ ότι δεν πρόκειται να υπάρξει νέα αναβολή των εκλογών».¹²⁰

Οι εξελίξεις που υπογραμμίζουν τη σοβαρή απώλεια αξιοπιστίας την οποία έχει υποστεί το ΕΜΕΟ και ο ηγέτης του στο εξωτερικό, ως αποτέλεσμα της σοβαρής πολιτικής κρίσης που προκάλεσε μέσα στο 2015 ο αυταρχικός και αντιδημοκρατικός χαρακτήρας διακυβέρνησής του. Υπενθυμίζεται ότι το κυβερνών κόμμα έχει κατηγορηθεί για την εξασφάλιση της νίκης σε διαδοχικές πολιτικές αναμετρήσεις μέσω κατάχρησης των κρατικών πόρων, ελέγχου των ΜΜΕ, απειλών και εκφοβισμού των πολιτικών αντιπάλων και διάφορες πρακτικές νοθείας των εκλογών. Έκθεση του ΟΑΣΕ για τις κοινοβουλευτικές εκλογές του

¹¹⁸ <http://www.naftemporiki.gr/print/Story/1069424>.

¹¹⁹ <http://www.naftemporiki.gr/print/Story/1070413>.

¹²⁰ οπ. παρ.

Απριλίου 2014 περιλαμβάνει μια σειρά από παρατηρήσεις για πρακτικές του κυβερνώντος κόμματος με στόχο τη νόθευση του εκλογικού αποτελέσματος (International Election Observation Mission, OSCE, 28 April 2014),¹²¹ ενώ στην ίδια την ΠΓΔΜ η ειδική εισαγγελέας, Φατιμέ Φεϊτάι, εξήγγειλε κατηγορίες εναντίον δύο πρώην Υπουργών (Εσωτερικών και Μεταφορών) και ενός Γενικού Γραμματέα της κυβέρνησης Γκρούεφσκι για την «οργάνωση νοθείας» κατά τη διάρκεια των τοπικών εκλογών του Μαρτίου 2013.¹²²

9.3. Σερβία: προκήρυξη πρόωρων εκλογών

Κατά τη διάρκεια ομιλίας του σε συγκέντρωση του κυβερνώντος Σερβικού Προοδευτικού Κόμματος, στις 17 Ιανουαρίου 2016, ο ηγέτης του κόμματος και πρωθυπουργός, Αλεξάντερ Βούσιτς, ανακοίνωσε τη διοργάνωση πρόωρων κοινοβουλευτικών και τοπικών εκλογών. Ο Σέρβος Πρωθυπουργός δήλωσε ότι κατέληξε στην απόφαση αυτή λόγω της επιθυμίας του να διατηρηθεί η πολιτική σταθερότητα και πορεία της χώρας, συμπεριλαμβανομένης της προσπάθειάς της να ενταχθεί στην ΕΕ.¹²³

Η απόφαση προκάλεσε αρχικά έκπληξη με δεδομένο ότι το κυβερνών κόμμα διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία εδρών στο κοινοβούλιο, 158 από τις 250, έχοντας κερδίσει το εντυπωσιακό 48,35% των ψήφων στις τελευταίες κοινοβουλευτικές εκλογές του 2014. Ανάμεσα στα κίνητρα της απόφασής του για προσφυγή στις κάλπες, αναλυτές αποδίδουν την επιθυμία του Βούσιτς να εδραιώσει ακόμη περισσότερο την κυριαρχία του στο σερβικό πολιτικό σκηνικό, απέναντι σε μια αδύνατη αντιπολίτευση.¹²⁴ Σε κάθε περίπτωση, θα είναι η έβδομη φορά από την εισαγωγή του πολυκομματικού συστήματος στη Σερβία

¹²¹ <http://www.osce.org/odihr/elections/fyrom/118078?download=true>.

¹²² <http://www.balkaninsight.com/en/article/former-macedonian-ministers-suspected-for-election-fraud-02-12-2016>, πρόσβαση 20.02.2016

¹²³ <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-pm-announces-early-general-elections-01-17-2016>, πρόσβαση 25.01.2016

¹²⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/blog/blog-01-20-2016>, πρόσβαση 25.01.2016.

που οργανώνονται έκτακτες κοινοβουλευτικές εκλογές σε συνολικά 11 κοινοβουλευτικές αναμετρήσεις.¹²⁵

9.4. Κοσσυφοπέδιο: επεισοδιακή εκλογή νέου Προέδρου

Στις 26 Φεβρουαρίου 2016 ο Χασίμ Θάτσι εξελέγη νέος πρόεδρος της Δημοκρατίας του Κοσσόβου, έπειτα από τρεις ψηφοφορίες, συγκεντρώνοντας 71 βουλευτές σε σύνολο 120. Η εκλογή του Θάτσι στηρίχθηκε στη συμφωνία του Δεκεμβρίου 2014, ανάμεσα στους δύο κυβερνητικούς εταίρους, το Δημοκρατικό Κόμμα του Κοσσόβου (ΔΚΚ) και τη Δημοκρατική Λίγκα του Κοσσόβου (ΔΛΚ) - βάσει της οποίας σχηματίστηκε τότε η κυβέρνηση - και η οποία προβλέπει ότι ο πρωθυπουργός θα ανήκει στη ΔΛΚ, ενώ ο πρόεδρος στο ΔΚΚ. Η εκλογή του Θάτσι προκάλεσε ωστόσο την έντονη αντίδραση της αντιπολίτευσης: σημειώθηκαν συγκρούσεις ανάμεσα στην αστυνομία και διαδηλωτές έξω από το κτίριο του Κοινοβουλίου, ενώ 11 βουλευτές κομμάτων της αντιπολίτευσης υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την αίθουσα της Βουλής, λόγω συμπεριφοράς η οποία «παρεμπόδιζε τις εργασίες του σώματος».¹²⁶

Σημειώνεται ότι η αντίδραση της αντιπολίτευσης οφείλεται στην υπογραφή της συμφωνίας που υπέγραψαν η Πρίστινα και το Βελιγράδι τον προηγούμενο Αύγουστο, συμφωνία την οποία η αντιπολίτευση έχει χαρακτηρίσει ως «αντισυνταγματική». Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά ο Ραμούζ Χαραντινάι, ηγέτης του αντιπολιτευόμενου κόμματος Συμμαχία για το Μέλλον του Κοσσόβου: «Ζητάμε την παραίτηση όσων έχουν παραβιάσει το Σύνταγμα... Η εκλογή του Χασίμ Θάτσι ως Προέδρου του Κοσσόβου δεν αποτελεί λύση».¹²⁷

¹²⁵ οπ. παρ.

¹²⁶<http://www.balkaninsight.com/en/article/hashim-thaci-elected-president-of-kosovo-02-26-2016>, πρόσβαση 28.02.2016.

¹²⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/pristina-on-alert-ahead-of-president-vote-02-25-2016>, πρόσβαση 28.02.2016

10. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Το τέλος του πρώτου διμήνου του 2016 επεφύλασσε μια θετική εξέλιξη για την ενεργειακή θέση της Ελλάδας, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι η συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ της Κυβέρνησης και του TAP είναι συμβατή με τις προϋποθέσεις που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση και το έργο μπορεί να προχωρήσει στη φάση κατασκευής. Στη συνάντηση του συμβουλίου για την κατασκευή του Νότιου Διαδρόμου που έγινε στις 28 Φεβρουαρίου 2016 στο Αζερμπαϊτζάν, ο Υπουργός Ενέργειας της χώρας ανακοίνωσε ότι η κατασκευή του TAP θα ξεκινήσει μέσα στον Μάρτιο του 2016.¹²⁸

Ο Trans Adriatic Pipeline φέρνει μέσω της Ελλάδας περίπου 10bn m³ φυσικού αερίου το χρόνο στην Ευρώπη από το κοιτάσμα Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν και αποτελεί μέρος του Southern Gas Corridor ο οποίος ανταγωνίζεται το ρωσικό φυσικό αέριο στις ευρωπαϊκές αγορές. Η τελική ανακοίνωση για την έναρξη των εργασιών κατασκευής του TAP κλείνει έναν κύκλο αβεβαιότητας και αποτελεί πλέον το μοναδικό μη αμφισβητήσιμο στρατηγικό πλεονέκτημα της χώρας όσον αφορά την ενεργειακή της θέση στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Το δυναμικό παραγωγής φυσικού αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αυξάνεται δυναμικά μετά και την έγκριση που πήρε η ιταλική εταιρία ENI από τις αρχές της Αιγύπτου στις 21 Φεβρουαρίου 2016 για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος Zohr, το οποίο ανακαλύφθηκε μόλις στα μέσα του 2015 και το οποίο θεωρείται πλέον ως ένα από τα μεγαλύτερα στον κόσμο με δυναμικότητα στα 30 τρις κυβικά πόδια.¹²⁹ Η ENI ανακοίνωσε ότι αναμένει να ξεκινήσει παραγωγή έως τα τέλη 2017, καθώς οι συνθήκες εξαγωγής είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές. Η είσοδος του αιγυπτιακού φυσικού αερίου στις αγορές της ΕΕ ενισχύει

¹²⁸ <http://www.naturalgaseurope.com/caspian-overview-28470>

¹²⁹ http://www.eni.com/en_IT/media/press-releases/2016/02/Eni_completes_authorization_process_development_Zohr_in_Egypt.shtml

σημαντικά τις δυνατότητες της ΕΕ για διαφοροποίηση από τις εισαγωγές του ρωσικού φυσικού αερίου και δημιουργεί πρόσθετες πιέσεις στη Ρωσία και τις σχέσεις της με τις Βρυξέλες.

Η παραπάνω εξέλιξη αναβαθμίζει περαιτέρω τη θέση του σταθμού επαναεργοποίησης φυσικού αερίου της Ρεβουθούσας, ο οποίος αποτελεί τον κοντινότερο σταθμό σε ευρωπαϊκό έδαφος που δύναται να υποδεχθεί τις νέες ποσότητες φυσικού αερίου. Παράλληλα καθιστά πλέον κρίσιμες τις εξελίξεις στην Κύπρο, καθώς η επιλογή μεταξύ της κατασκευής του σταθμού υγροποίησης στον Βασιλικό της Κύπρου ή της κατασκευής του υποθαλάσσιου αγωγού Κύπρου – Ελλάδας οφείλει να επισπευτεί, ώστε να εξυπηρετήσει την αυξημένη παραγωγή.

Παράλληλα με τα παραπάνω, τον Φεβρουάριο του 2016 η Ελλάδα προχώρησε στην υπογραφή μνημονίου συνεργασίας για την αναβίωση των σχεδίων δημιουργίας του ελληνο-ιταλικού αγωγού ITGI με τη συνεργασία της ΔΕΠΑ και της Edison.¹³⁰ Ο αγωγός στοχεύει να επαναφέρει τη ροή ρωσικού φυσικού αερίου μέσω της Ελλάδας και της Ιταλίας στις ευρωπαϊκές αγορές. Ο ITGI, που έχει ήδη κριθεί ως μη βιώσιμος οικονομικά, χαιρεί της πλήρης στήριξης της Ρωσίας και κρίνεται σημαντικός για τη Μόσχα στις προσπάθειες του Κρεμλίνου να αντισταθμίσει τις πιέσεις από τις μελλοντικές απώλειες μεριδίων αγοράς της Gasprom στις ευρωπαϊκές αγορές. Τα συγκεκριμένα σχέδια ωστόσο δεν έχουν υψηλά ποσοστά επιτυχίας για την ολοκλήρωσή τους καθώς έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τους στόχους της ΕΕ για διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος της Ένωσης. Ήδη με την ανακοίνωση της υπογραφής του μνημονίου, η ΕΕ και οι ΗΠΑ δήλωσαν την αντίθεση τους στη χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα του σχεδίου.¹³¹

Στον τομέα του πετρελαίου, η Σαουδική Αραβία δείχνει να κλιμακώνει την

¹³⁰<http://www.kathimerini.gr/850824/article/oikonomia/epixeirhseis/symfwnia-rwsias-italias-kai-elladas-gia-to-fysiko-aerio>

¹³¹ <http://www.ekathimerini.com/206576/article/ekathimerini/business/eu-us-unhappy-with-greek-italian-pipeline>

αντιπαράθεση της με τους παραγωγούς σχιστολιθικού αερίου των ΗΠΑ. Ο Ali al-Naimi, Υπουργός Πετρελαίου της χώρας, με δηλώσεις του τον Φεβρουάριο, προειδοποίησε ότι οι παραγωγοί σχιστολιθικού πετρελαίου οφείλουν να βρουν τρόπους παραγωγής με χαμηλότερο κόστος, καθώς η Σαουδική Αραβία σκοπεύει να συνεχίσει απρόσκοπτα την παραγωγή πετρελαίου ακόμα και με τιμές στα 20 δολάρια το βαρέλι.¹³² Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Σαουδάραβα αξιωματούχου στις παρούσες τιμές, οι παραγωγοί σχιστολιθικού πετρελαίου θα αρχίσουν να βγαίνουν σύντομα εκτός αγοράς, καθώς οι ζημιές από το υψηλό κόστος παραγωγής συσσωρεύονται.

Εκτιμάται ότι η στάση της Σαουδικής Αραβίας δύσκολα θα φέρει αποτέλεσμα στη σταθεροποίηση των τιμών σε επίπεδα σημαντικά υψηλότερα από τα σημερινά που η τιμή κυμαίνεται στα 35 δολάρια το βαρέλι. Η υπερπροσφορά πετρελαίου έχει δημιουργήσει σημαντικότερα αποθέματα στις παγκόσμιες αγορές, γεγονός που καθιστά τις πιέσεις στις διεθνείς τιμές συνεχείς, δημιουργώντας παράλληλα ισχυρότερες συνθήκες για δημιουργία χρηματιστηριακών κερδών από τη διαπραγμάτευση του πετρελαίου εντός της ζώνης 30-40 δολαρίων, παρά από μια κατακόρυφη αύξηση της τιμής πέρα των 40 δολαρίων το βαρέλι.¹³³

¹³² <https://www.rt.com/business/333448-saudi-arabia-oil-shale-iran/>

¹³³ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-02/saudi-arabia-faces-a-new-oil-titan-once-battle-with-shale-is-won-ila2vccq>

11. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

11.1. Ελλάδα

Κατά τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο 2016 συνεχίστηκαν οι διμερείς και τριμερείς σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και ευρύτερα. Έτσι, σε τριμερές επίπεδο, έγινε στις Βρυξέλλες η πρώτη συνάντηση Υπουργών Εξωτερικών της Κύπρου, της Ελλάδας και της Ιορδανίας, στο περιθώριο των εργασιών του Συμβουλίου Εξωτερικών της ΕΕ (18.01.2016), με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των τριών χωρών. Ενέργεια, ασφάλεια και ανταλλαγή πληροφοριών ήταν μερικά από τα θέματα που συζητήθηκαν,¹³⁴ όπως και τρόποι υποστήριξης της Ιορδανίας στις σχέσεις της με την ΕΕ.¹³⁵

Από την πλευρά του ο Υπουργός Άμυνας Πάνος Καμμένος δέχθηκε στην Αθήνα, στις 18.01.2016, τον Υπουργό Άμυνας της Κύπρου¹³⁶ και στις 21.01.2016 επισκέφθηκε επισήμως την Ιορδανία. Η επίσκεψη είναι ενδεικτική της σημασίας που αποδίδεται στην ανάπτυξη σχέσεων και συνεργασιών στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, πέρα από τις ήδη εδραιωμένες συνεργασίες. Στις συναντήσεις του Υπουργού με αξιωματούχους της Ιορδανίας συζητήθηκαν οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή και οι κίνδυνοι που απορρέουν για την άμυνα των χωρών, όπως επίσης και θέματα αμυντικής συνεργασίας και βιομηχανίας.¹³⁷

Ακολούθως, στις 26.01.2016, ο Έλληνας Υπουργός Άμυνας υποδέχθηκε στην Αθήνα τον Ισραηλινό ομόλογό του Μοσέ Γιαλόν και υπέγραψαν κοινή διακήρυξη που επιβεβαιώνει τη δέσμευση “για μία νέα περίοδο στρατηγικής, περισσότερο ουσιαστικής και αμοιβαία επωφελούς αμυντικής συνεργασίας”. Από

¹³⁴<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/8AFE18A2B3A88C06C2257F3E0041581F?OpenDocument>

¹³⁵ <http://www.mfa.gr/epikairota/proto-thema/sunantese-upourgon-exoterikon-elladas-kyprou-kai-iordanias-sto-perithorio-tou-sumbouliou-exoterikon-upotheseon-bruxelles-180116.html>

¹³⁶ <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A92950>

¹³⁷ <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A93390>

τις δηλώσεις του Έλληνα Υπουργού ξεχωρίζει η αναφορά περί δημιουργίας ενός ασφαλούς άξονα Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος, ο οποίος μπορεί να επεκταθεί βόρεια προς τη Βουλγαρία και νότια προς την Αίγυπτο και την Ιορδανία.¹³⁸

Την επόμενη ημέρα (27.01.2016) πραγματοποιήθηκε στο Ισραήλ η συνάντηση του Πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα με τον Ισραηλινό ομόλογό του Μπεντζαμίν Νετιανάκου. Πρόκειται για το δεύτερο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας-Ισραήλ (G2G) στα Ιεροσόλυμα. Οι συμφωνίες συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών αφορούν σειρά από τομείς όπως την ενέργεια, τις θαλάσσιες μεταφορές, την καινοτομία, τις υδάτινες τεχνολογίες, την περιβαλλοντική προστασία, τις μεταφορές, τον τουρισμό, την ασφάλεια, τις εμπορικές συνεργασίες. Οι δύο Πρωθυπουργοί υπέγραψαν κοινή δήλωση, καθώς επίσης και κείμενο συνεργασίας των δύο χωρών για την καινοτομία στον 21ο αιώνα. Στην κοινή συνέντευξη Τύπου έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα των συνεργασιών στον τομέα της οικονομίας και της ενέργειας, που αφορά κυρίως τη συζήτηση για δημιουργία δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου μέσω τερματικών σταθμών LNG στην Ελλάδα ή κατασκευής αγωγών, αλλά και το θέμα μεταφοράς ηλεκτρισμού.¹³⁹

Ακολούθως, στις 28.01.2016, πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία η Τριμερής Σύνοδος Κορυφής Κύπρου-Ισραήλ-Ελλάδας. Στη διακήρυξη της Λευκωσίας καταγράφεται το ενδιαφέρον για συνεργασία και την υλοποίηση κοινών σχεδίων στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, της έρευνας και της τεχνολογίας, του περιβάλλοντος, της διαχείρισης των υδάτων, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και τη μετανάστευση. Ειδική μνεία γίνεται στην ενεργειακή διασύνδεση και στη διάθεση για διερεύνηση νέων έργων, όπως το “EastMed Pipeline”.¹⁴⁰

¹³⁸ <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A93872>

¹³⁹ <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=772278>

¹⁴⁰ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/9B0625444ED9A963C2257F480045A4AF?OpenDocument>

Ακόμη, στις 15.02.2016, ο Υπουργός Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας Ιωάννης Κασουλίδης, στο περιθώριο των εργασιών του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ, φιλοξένησε τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και του Λιβάνου σε τριμερή συνάντηση, με στόχο την ανάπτυξη συνεργασιών σε θέματα που ενδιαφέρουν τον Λίβανο.¹⁴¹ Ακόμη, ο Υπουργός Άμυνας της Ελλάδας Πάνος Καμμένος επισκέφθηκε το Ισραήλ, στις 18.02.2016, και συναντήθηκε με τον Υπουργό Άμυνας Μοσέ Γιαλόν.¹⁴²

Ενισχύοντας το καλό κλίμα των σχέσεων Ελλάδας-Αιγύπτου, στις 24.02.2016, έλαβε χώρα η πρώτη επίσκεψη του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών στον Αιγύπτιο ομόλογό του. Σε διμερές επίπεδο, εξετάστηκε ευρεία ατζέντα θεμάτων, όπως η ενίσχυση της διμερούς συνεργασίας, κυρίως στον οικονομικό τομέα, αλλά και η ύπαρξη μια κοινής γραμμής και συμφωνίας ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης των προκλήσεων, ιδιαίτερα στους τομείς που συνδέονται με την ασφάλεια.¹⁴³

Τέλος, στις 26.02.2016, πραγματοποιήθηκε η Τρίτη Υπουργική Συνάντηση της Ομάδας των Μεσογειακών Χωρών της ΕΕ (Med Group) στη Λεμεσό. Συμμετείχαν οι Υπουργοί Εξωτερικών της Κύπρου, της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Μάλτας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, καθώς και ο Υφυπουργός της Γαλλίας. Έλαβε χώρα ανταλλαγή απόψεων, με κυριότερα θέματα τις εξελίξεις σε Συρία, Λιβύη, Λίβανο, τις σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες του αραβικού κόσμου.¹⁴⁴

11.2. Κύπρος

Η Κυπριακή Δημοκρατία συνέχισε να αναπτύσσει τις διμερείς και τριμερείς της σχέσεις. Στις 15.02.2016 έγινε η πρώτη επίσημη επίσκεψη στην Κύπρο του

¹⁴¹<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/0F48ED9875FCC366C2257F5B00288BAA?OpenDocument>

¹⁴² <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A95634>

¹⁴³ <http://www.mfa.gr/epikairoτητα/proto-thema/koines-deloseis-upourgou-exoterikon-kotzia-kai-upourgou-exoterikon-aiguptou-shoukry-meta-te-sunantese-tous-kairo-24022016.html>

¹⁴⁴<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/C272A354CE2B95D9C2257F68002B2947?OpenDocument>

Αναπληρωτή Πρωθυπουργού και Υπουργού Εθνικής Άμυνας του Λιβάνου Σαμίρ Μοκμπέλ, ύστερα από πρόσκληση του Κυπρίου Υπουργού Άμυνας. Στη διάρκεια της επίσκεψης υπεγράφη πρόγραμμα Διμερούς Συνεργασίας.¹⁴⁵ Επίσης, στο πλαίσιο της πρώτης επίσημης επίσκεψης του Υπουργού Άμυνας του Ισραήλ στην Κύπρο, στις 24.02.2016, υπεγράφη Συμφωνία SOFA (Status of Forces Agreement), για το καθεστώς των εκατέρωθεν αμυντικών δυνάμεων, όταν βρίσκονται στο έδαφος του άλλου κράτους.¹⁴⁶ Ακόμη, στις 29.02.2016, ο Υπουργός Άμυνας Χριστόφορος Φωκαΐδης πραγματοποίησε στην Αίγυπτο την πρώτη επίσημη επίσκεψη Υπουργού Άμυνας της Κύπρου. Στο πλαίσιο αυτής υπεγράφη πρόγραμμα διμερούς αμυντικής συνεργασίας.¹⁴⁷

Στον τομέα της ενέργειας πρέπει να αναφερθεί ότι, στις 15.02.2016, ο Υπουργός Ενέργειας Γιώργος Λακκοτρύπης πραγματοποίησε ταξίδι αστραπή στο Κάιρο, το οποίο ανακοινώθηκε, για ευνόητους λόγους, αμέσως μετά την υπογραφή συμφωνίας. Η συμφωνία αφορά την πώληση φυσικού αερίου στην Αίγυπτο.¹⁴⁸ Τέλος, κατά την επίσκεψη του Προέδρου της Κύπρου στη Βουλγαρία, στις 22.02.2016, εκτός από την υπογραφή μνημονίων συναντίληψης στους τομείς της Ενέργειας, του Τουρισμού και της Γεωργίας, επιβεβαιώθηκε το ενδιαφέρον της Βουλγαρίας για συμμετοχή στις συνεργασίες των χωρών της ΝΑ Μεσογείου.¹⁴⁹ Από τις συναντήσεις φαίνεται ότι διερευνάται το ενδεχόμενο ένταξης της Βουλγαρίας στον σχεδιασμό μεταφοράς του φυσικού αερίου από τη ΝΑ Μεσόγειο στην Ευρώπη. Παράλληλα, Λευκωσία και Σόφια διερευνούν το ενδεχόμενο πραγματοποίησης τριμερών Συνόδων Κορυφής, με τη συμμετοχή της Κύπρου και της Βουλγαρίας με το Ισραήλ ή την Αίγυπτο, με την προοπτική

¹⁴⁵<http://www.mod.gov.cy/mod/mod.nsf/All/B709E8D9CB94DE3EC2257F5A00628DB2?OpenDocument>

¹⁴⁶<http://www.mod.gov.cy/mod/mod.nsf/All/FDA813524FCCE376C2257F630041F07E?OpenDocument>

¹⁴⁷<http://www.mod.gov.cy/mod/mod.nsf/All/B6F0F2CB705093E2C2257F68005817CC?OpenDocument>

¹⁴⁸ <http://wp.me/p3kVLZ-dTg>

¹⁴⁹<http://www.presidency.gov.cy/Presidency/Presidency.nsf/All/0DB59FB5D8B8592AC2257F6200343148?OpenDocument>

σύγκλησης, στη συνέχεια, τετραμερών ή και πενταμερών συνόδων Κορυφής με τη συμμετοχή και της Ελλάδας.¹⁵⁰

¹⁵⁰ <http://wp.me/p3kVLZ-sEw>, και <http://wp.me/p3kVLZ-sId>

12. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

.....

.....

.....

* * * * *